

Master thesis

De beleving en waardering van het wijktheater

Ilona Souto Amado

332890

Docent: Prof.dr. Koen van Eijck

Datum: 21-06-2013

Inhoudsopgave

Voorwoord	6
1. Inleiding.....	7
1.1 Onderzoeksthema en probleemstelling	7
1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	9
1.3 Overzicht.....	10
2. Theorie en eerder onderzoek.....	11
2.1 Community Arts	11
2.1.1 Definitie community arts	11
2.1.2 Dilemma community arts	12
2.1.3 Effecten.....	14
2.1.3.1 Cohesie	14
2.1.3.2 Aanvullende sociale effecten	15
2.1.4 Kwaliteitsdiscussie community arts	16
2.2 Wijktheater	17
2.2.1 Algemeen	17
2.2.2 Relevante theaters	18
2.2.2.1 Rotterdams Wijktheater	19
2.2.2.2 Theater Zuidplein.....	19
2.2.2.3 Rotterdamse Schouwburg	20
2.3 Publiek	21
2.4 Beleving en waardering	21
2.4.1 Het onderscheid	22
2.4.2 Beleviseconomie	23
2.4.3 De kunst als belevenis	24
2.4.4 Emotie en esthetische waardering	25
2.4.5 Esthetische kwaliteiten	26
2.4.6 Fasen van esthetische ontwikkeling	27
2.4.7 Belevingscategorieën	28

3. Data & methode.....	30
3.1 Onderzoeksmethode(n).....	30
3.2 Populatie en steekproef.....	30
3.3 Operationalisering.....	32
3.3.1 Wijktheatervoorstellingen	33
3.3.2 Theoretisch concept beleving	34
3.3.3 Theoretisch concept waardering.....	35
3.3.3.1 Dimensie specifieke waardering.....	35
3.3.3.2 Dimensie algemene waardering.....	35
3.3.4 Publiek.....	36
3.3.5 Controlevariabelen	36
3.4 Toelichting enquête	37
3.5 Data.....	38
4. Analyse en resultaten	39
4.1 Uitkomsten achtergrondvragen.....	39
4.1.1 Geslacht	39
4.1.2 Leeftijd	40
4.1.3 Woonplaats	40
4.1.4 Etniciteit	41
4.1.5 Opleidingsniveau	42
4.1.6 Werksituatie.....	43
4.1.7 Frequentie theaterbezoek.....	44
4.2 Beleving.....	45
4.2.1 Beleving per theater.....	45
4.2.2 Categorieën van beleving	48
4.2.2.1 Rotterdams Wijktheater	50
4.2.2.2 Theater Zuidplein.....	51
4.2.2.3 Rotterdamse Schouwburg.....	52

4.2.3	Betrouwbaarheid categorieën van beleving.....	53
4.2.4	Belevingsschalen per theater	54
4.2.5	Samenhang typen beleving.....	56
4.2.5.1	Samenhang typen beleving per theater	57
4.2.5.1.1	Beleving Rotterdams Wijktheater.....	57
4.2.5.1.2	Beleving Theater Zuidplein	58
4.2.5.1.3	Beleving Rotterdamse Schouwburg.....	58
4.2.5.1.4	Beleving wijktheater versus regulier theater.....	58
4.2.6	Causaliteit typen beleving	58
4.2.6.1	Cognitie.....	59
4.2.6.2	Expressie.....	60
4.2.6.3	Escapisme	61
4.3	Waardering	62
4.3.1	Specifieke waardering	62
4.3.1.1	Specifieke waardering per voorstelling	63
4.3.2	Waardering theater algemeen	64
4.3.3	Categorieën van algemene waardering.....	66
4.3.4	Betrouwbaarheid categorieën van algemene waardering	67
4.3.5	Algemene waardering per theater.....	68
4.3.6	Samenhang typen waardering.....	69
4.3.6.1	Samenhang typen waardering per theater.....	70
4.3.6.1.1	Waardering wijktheater versus regulier theater	71
4.3.7	Causaliteit typen waardering	71
4.3.7.1	Educatief/ontdekking.....	72
4.3.7.2	Escapisme	73
4.3.7.3	Realistisch/associatief.....	74
4.4	Sociale componenten.....	75

5. Conclusie	77
5.1 Beleving.....	77
5.2 Waardering	78
5.3 Sociale componenten	79
5.4 Kwaliteit	80
6. Discussie en aanbevelingen.....	82
6.1 Reflectie.....	82
6.2 Aanbevelingen vervolgonderzoek	83
Bibliografie.....	85
Bijlagen.....	88

Voorwoord

Tijdens mijn afstudeerperiode heb ik onderzoek gedaan naar de beleving en waardering van wijktheatervoorstellingen door het publiek. Voor u ligt dan ook, na er maanden hard aan gewerkt te hebben, mijn master thesis waarin het onderzoek staat vastgelegd. Voor het onderzoek heb ik een aantal theatervoorstellingen bijgewoond en dit heeft ervoor gezorgd dat ik veel plezier heb beleefd aan het schrijven van mijn thesis. In vergelijking met mijn bachelor thesis heb ik veel meer theorie op de praktijk kunnen toepassen. Het tijdsbestek van het onderzoek heb ik als een zeer leerzame periode ervaren. Op momenten van twijfel na is alles erg goed verlopen en ik ben over het algemeen positief te spreken over het eindresultaat. In dit voorwoord wil ik iedereen die hebben bijgedragen aan het onderzoek graag bedanken. In het bijzonder wil ik de volgende personen bedanken;

Mijn scriptiebegeleider vanuit de Erasmus Universiteit Rotterdam, prof.dr. Koen van Eijck. U bent erg behulpzaam geweest tijdens de uitvoering van het onderzoek en ik kon altijd bij u terecht voor onduidelijkheden.

Daarnaast algemeen directeur van het Rotterdams Wijktheater, Heleen Hameete. Bedankt dat u mij in staat heeft gesteld om onderzoek bij de theaterproducties te doen en de handige tips voor de vragenlijsten.

Vervolgens wil ik directrice van Theater Zuidplein, Doro Siepel ook bedanken voor de toestemming voor onderzoek in het theater en de hulp bij het leggen van contact met de Rotterdamse Schouwburg.

Ten slotte wil ik nog bedanken, de dames die mij hebben geassisteerd bij het verspreiden van de enquêtes en gezelschap hebben gehouden tijdens de voorstellingen; Marion van Dragt, Liliana Moreira dos Santos, Janet Soares, Lisa Zego en Jessica Pereira.

Ik wens u als lezer veel plezier met het doorlezen van deze master thesis.

Ilona Souto Amado

21 juni 2013

1. Inleiding

1.1 Onderzoeksthema en probleemstelling

De directrice van Theater Zuidplein, Doro Siepel, heeft in december 2012 op de conferentie ‘Cultuur in Beeld’ verteld over haar ervaringen met het succesvol werven van een nieuw soort theaterpubliek. Zij doelt hiermee op een publiek dat niet zo vaak uit zichzelf naar een theater gaat. Dit is veelal een publiek dat een opleiding onder hbo-niveau en daardoor vaak een lager inkomen heeft, zoals het merendeel van de grootstedelijke bevolking. Dit resultaat is onder andere bereikt door de verandering van de maatschappelijke positionering van het theater. De kwaliteitsbeleving van het publiek heeft hierbij een prominente plaats ingenomen (Cultuur in beeld, 2012).

Tijdens een bespreking met Siepel gaf zij aan dat de discussie over kwaliteit vaak gevoerd wordt in de cultuursector. Bij het legitimeren van culturele instellingen of gezelschappen speelt het kwaliteitsbegrip vaak een hoofdrol. De overheid gebruikt kwaliteit als uitgangspunt voor het cultuurbeleid. Om in aanmerking te komen voor subsidie, moeten de producties van culturele instellingen en gezelschappen namelijk een ‘hoge artistieke kwaliteit’ hebben. De vraag blijft wat kwaliteit precies inhoudt, hoe men deze beleeft en welke kenmerken “hoge kwaliteit” heeft. De nadruk op dit begrip leidt er vaak toe dat bijvoorbeeld wijktheaterproducties minder serieus worden genomen dan producties van meer bekende professionele gezelschappen vanwege vermeende kwaliteitsverschillen. Het gaat daarbij niet alleen om inhoud en vorm van de stukken, maar ook om degenen die deze uitvoeren. Bij wijktheaterproducties werkt men veelal met onervaren toneelspelers, dat wil zeggen toneelspelers die geen professionele hbo-opleiding tot acteur hebben gevolgd. Bij bekende professionele gezelschappen werkt men veelal wel met ervaren en hbo-opgeleide toneelspelers. Als gevolg hiervan dringt zich dan de vraag op of dit verschil gevolgen heeft voor de kwaliteitsbeleving van de bezoekers.

In deze master thesis wordt getracht de kwaliteitsbeleving van de bezoekers van een wijktheaterproductie te onderzoeken. Er zal gekeken worden naar het concept kwaliteit en de componenten waarin dit begrip kan worden uiteengelegd. Vervolgens zal er vanuit de ervaringen van het publiek duidelijk moeten worden op welke manier er gekeken wordt naar de voorstellingen van het wijktheater en wat voor effecten deze op de bezoekers hebben. Hieruit zal blijken hoe de kwaliteit van dergelijke producties wordt beleefd door de bezoekers en in hoeverre deze beleefde kwaliteit kan worden afgeleid uit ideeën die bezoekers over theater in het algemeen hebben. Op deze manier wordt duidelijk in hoeverre sociale en

artistieke kenmerken van het wijktheater worden waargenomen en gewaardeerd door het publiek en hoe dit samenhangt met hun ideeën en verwachtingen omtrent theatervoorstellingen. Ook zal duidelijk worden of het publiek de voorstelling hierdoor van een bepaald kwaliteitsniveau vindt. Omdat de kritiek op kwaliteit altijd uitgaat van het verschil tussen wijktheater en professioneel of legitiem theater, wil ik met het oog op een goede evaluatie een vergelijking maken met regulier schouwburgpubliek. Door dit te doen, zal aan het licht komen of het wijktheaterpubliek meer of minder kwaliteit beleeft of waarneemt dan het culturele publiek van theateruitvoeringen die in het artistieke veld meer erkend of als legitiem gezien worden.

De wijktheaterproducties die onderzocht worden, zijn die van het Rotterdams Wijktheater. Het RWT maakt sinds 1992 producties door en voor bewoners van de wijken in Rotterdam. Inmiddels is de organisatie uitgegroeid tot een instelling die jaarlijks voor meer dan 70 voorstellingen zorgt in diverse buurthuizen, scholen, wijkcentra en theaters. Zo is het theatergezelschap ook een vaste bekende in Theater Zuidplein; sinds 2008 is het RWT officieel het huisgezelschap hiervan (Rotterdams Wijktheater, 2013). Wegens het feit dat deze gezelschappen nauw samenwerken in het bereiken van nieuwe publieksgroepen, zal ik mij in dit onderzoek ook richten op enkele producties van Theater Zuidplein.

In het onderzoek zal een beschrijving volgen van de manier waarop bezoekers de voorstellingen beleven en waarderen. De onderzoeksvraag luidt dan ook als volgt: *‘Hoe worden wijktheatervoorstellingen beleefd en gewaardeerd door het publiek?’*. Aan de hand van dit onderzoek zal duidelijk worden hoe de kwaliteit van kunst in het wijktheater, als voorbeeld van community arts, ervaren wordt. Ik wil onderzoeken in welke mate en op welke manier er sprake is van een esthetische ervaring binnen de wijktheater als culturele omgeving. De manier waarop de producties beoordeeld worden, staat hierbij centraal en het publiek kan bij deze beoordeling verschillende criteria of verwachtingen hanteren. Bij de beleving van het publiek kunnen verschillende effecten optreden die iets zeggen over de impact die de voorstellingen op hen hebben en de mate waarin de voorstellingen als kunst worden gezien en esthetische ervaringen kunnen genereren.

De resultaten hiervan zullen tevens naast die van bekende professionele gezelschappen gelegd worden. Dit betekent dat er een vergelijking gemaakt zal worden met het publiek van enkele producties van de Rotterdamse Schouwburg. Gekeken zal worden in hoeverre de aspecten van kwaliteitsbeleving overeenkomen of verschillen met die van de wijktheaterproducties.

1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

De formulering van de maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie dient als legitimering van dit onderzoek. Het Rotterdams Wijktheater zou graag meer informatie willen hebben over de betekenis die de aangeboden voorstellingen hebben voor hun publiek. Deze praktische behoefte zal dan ook dienen als uitgangspunt van het onderzoek. Met behulp van de resultaten van deze thesis zal het wijktheater een helder beeld krijgen van het soort publiek wat aangetrokken wordt en hoe dit publiek de voorstellingen ervaart. Inzicht in deze situatie kan gebruikt worden voor de evaluatie en legitimatie van het beleid dat zij voeren. Daarbij is het zo dat de conclusies tevens relevant kunnen zijn voor andere wijktheaters.

Hiernaast heeft het onderzoek een wetenschappelijke relevantie. Vanuit een esthetische benadering kan er gekeken worden naar het onderwerp kunstbeleving en de manieren waarop deze vorm krijgt. Zo heeft Bourdieu het in zijn werk *La Distinction* (1984) enerzijds over een dominante esthetica waarin cultuuruitingen beoordeeld worden op hun formele aspecten en anderzijds over een populaire esthetica waarin de nauwe aansluiting van cultuuruitingen bij het dagelijks leven centraal staat. Volgens Bourdieu is de dominante esthetica het gevolg van opvoeding en scholing waarin men leert over de kunsten, terwijl de populaire esthetica zich baseert op een gevoelswaarde en functioneel oordeel (Bourdieu, 1984).

Vanuit dit onderscheid denkt men bij esthetische ervaringen vooral aan ‘hoge’ vormen van kunst, maar volgens Sung-Bong Park (1993) is dit te beperkt. In Park's werk ‘An aesthetics of the popular arts’ wordt uiteengezet hoe ook het populaire of laagdrempelige op een esthetische manier ervaren kan worden (Park, 1993). Deze theorie zal worden gebruikt om toe te lichten dat esthetische kwaliteiten niet zijn voorbehouden aan traditionele highbrow kunstvormen. Er zijn veel verschillende manieren om een esthetische ervaring op te roepen. Hieruit volgt ook dat artistieke en sociale doelstellingen elkaar niet in de weg hoeven te zitten, zoals in culturele kringen soms wordt gevreesd (vgl. Dewey, 1934). In deze thesis wordt getracht het esthetische gehalte van de wijktheaterbeleving te achterhalen via de reacties van het publiek. Conform het pragmatische uitgangspunt van Dewey leggen we daarmee het kwaliteitscriterium bij wat theater teweeg brengt in de zaal, niet bij intrinsieke kenmerken van een voorstelling die door critici min of meer objectief als kunst of niet-kunst zouden kunnen worden aangeduid.

1.3 Overzicht

De analyse van deze master thesis zal vorm krijgen aan de hand van drie overkoepelende deelonderwerpen. Het betreft achtereenvolgens de volgende begrippen; kwaliteit, beleving & waardering en sociale componenten.

Eerder werd aangehaald dat de directrice van Theater Zuidplein, net als andere aanbieders wier werk raakvlakken heeft met de community arts, vaak de discussie moet voeren over het begrip 'kwaliteit'. Dit is dan ook het eerste deelonderwerp van dit onderzoek. Duidelijk is geworden dat er regelmatig vraagtekens bij deze term geplaatst worden door vakgenoten in de branche en de nadruk in dit deel ligt op de manier waarop kwaliteit wordt beschreven en ervaren vanuit het publiek. Uitgangspunt is te onderzoeken hoe de kwaliteit van de voorstellingen blijkt uit de beleving en waardering van het publiek. Er zal niet expliciet of direct naar de kwaliteit gevraagd worden, maar deze zal uit de antwoorden van het theaterpubliek worden afgeleid.

Om de beleving en waardering van het publiek naar voren te laten komen tijdens het onderzoek, moeten er relevante categorieën worden geformuleerd. De teksten van Pine en Gilmore (1999), Bourdieu (1984) en Park (1993) dienen als uitgangspunt hiervoor. Meerdere theorieën zullen in een later stadium toegepast worden om verscheidene categorieën van beleving te formuleren. Ook dient het begrip waardering voorzien te worden van een theoretisch kader.

Het laatste deelonderwerp heeft betrekking op de sociale componenten van de beleving van het publiek. Doel is om te ontdekken of de voorstellingen van het wijktheater ook bijdragen aan vaardigheden of inzichten in het dagelijks leven van het publiek. Dit onderwerp vloeit voort uit theorieën over community arts (Gielen, 2011; Ranshuysen, 2010; Trienekens, 2006). Specifiek betreft het de hechte banden van de community arts met de bewoners in de omgeving. In aanvulling op diverse onderzoeken die gedaan zijn naar de mate waarin community art sociale vaardigheden bevordert, zal ook dit aspect in deze master thesis aan bod komen. Er wordt getracht verbanden te vinden tussen de ervaringen van de bezoekers en hun sociale vaardigheden.

Vervolgens is het mogelijk om een conclusie te formuleren. Daarvoor zullen de bevindingen ook worden uitgezet tegen een aantal gehanteerde controlevariabelen als leeftijd, geslacht, etniciteit en opleidingsniveau. Ten slotte komt de reflectie aan bod die gepaard gaat met aanbevelingen op het gebied van vervolgonderzoek.

2. Theorie en eerder onderzoek

In dit gedeelte worden relevante theoretische benaderingen met betrekking tot het thema van dit onderzoek behandeld. Tevens worden deze voorzien van een verantwoording van mijn keuze.

2.1 Community Arts

Omdat dit onderzoek zich richt op wijktheaters, is het van belang om het domein van de community arts te verkennen. Diverse onderzoeken die voor dit thema relevant zijn, zullen hieronder dan ook behandeld worden. Dit deelonderwerp heeft betrekking op de sociale componenten van de beleving van het publiek. Doel is om te ontdekken of de voorstellingen van het wijktheater ook bijdragen aan vaardigheden of inzichten in het dagelijks leven. Specifiek betreft het de hechte banden van de community arts met de bewoners in de omgeving.

2.1.1 Definitie community arts

Alvorens hier dieper op in te gaan, is een uitleg van het begrip ‘community arts’ noodzakelijk. Deze Engelse term valt naar het Nederlands te vertalen als ‘gemeenschapskunst’. De definitie community arts wordt door verschillende instanties op verschillende manieren geformuleerd, maar over het algemeen worden alle vormen van kunstbeoefening die uit het initiatief van de gemeenschap zijn voortgekomen, gerekend tot deze tak van de kunst- en cultuurwereld. Voorwaarde is wel dat deze kunstbeoefening tevens publiekelijk door de gemeenschap worden uitgevoerd, met als achterliggende gedachte een beeld te laten zien van de desbetreffende gemeenschap (Scart, 2013).

Gemeenschapskunst toont de samenwerking tussen de zogenaamde niet-kunstenaars uit de wijk en echte kunstenaars. Meestal staat de eerstgenoemde groep ver af van het reguliere kunst- en cultuurnetwerk. Het initiatief voor een community arts project komt ook vaak vanuit de kunstenaars zelf. Vanuit sociaal-maatschappelijk engagement kiezen zij voor deze vorm van samenwerking in de kunsten. Community arts projecten kunnen sterk uiteenlopen en bestaan uit activiteiten met zeer diverse onderwerpen en doelgroepen. De gemeenschappen kunnen bijvoorbeeld gecreëerd worden door middel van een overkoepelend thema waar men affiniteit mee heeft. Daarnaast kan een gemeenschap gedefinieerd worden aan de hand van geografische, culturele of sociale kwaliteiten. Er kan dan een onderscheid gemaakt worden

tussen activiteiten voor een bepaalde wijk of buurt, voor groepen met een specifieke culturele achtergrond en voor mensen uit dezelfde sociale laag (Cultuurnetwerk, 2013).

De gemeenschapskunst heeft in Nederland nog geen prominente plaats weten te bemachtigen in het landelijk cultuur- en kunstenbeleid. Ondanks het feit dat enkele community arts organisaties opgenomen zijn in de basisinfrastructuur, worden projecten vaak ad hoc gefinancierd. Stichting Community Art poogt deze cultuurvorm wat meer zichtbaar te maken. Zij streven ernaar om de cohesie in de maatschappij te bevorderen via de kunsten. De stichting doet dit door middel van de uitvoering van projecten en het verspreiden van informatie over deze activiteiten (Scart, 2013).

In community arts worden naast de cultuur diverse sectoren als welzijn en onderwijs geïntegreerd. Het betreft dan ook een cross-sectoraal domein dat wordt gekenmerkt door een diversiteit aan werkvormen en kunstdisciplines (Cultuurnetwerk, 2013). In tegenstelling tot veel andere kunstvormen staat bij de gemeenschapskunst niet de kunstenaar of bedenker centraal, maar het proces van samenwerken en de gezamenlijke uitkomsten. Het is dan ook precies deze samenwerking die in de ogen van Stichting Community Art zou moeten zorgen voor de bevordering van de integratie tussen de deelnemers binnen de gemeenschap en hun verbondenheid met de omgeving. Een belangrijk doel is dat de hele gemeenschap over creativiteit beschikt en dat de bevordering hiervan van groot betekenis is voor de betrokkenen en de gehele samenleving (Scart, 2013).

Van belang bij een community art project is dus het combineren van artistieke en sociale elementen. In de community arts moet er constant rekening gehouden worden met het behoud van een balans tussen beide aspecten, zodat het niet wordt getypeerd als louter welzijnswerk (Cultuurnetwerk, 2013). In de volgende paragraaf zal dieper worden ingegaan op dit punt.

2.1.2 Dilemma community arts

Sandra Trienekens geeft in *'Kunst en sociaal engagement'* de wijzen aan waarop diverse verbanden binnen de community art zich ontwikkelen. Het gaat hierbij om de connecties tussen kunst, de wijk en de gemeenschap. De community arts moeten voortdurend afwegen of ze de nadruk op de artistieke functies van kunst leggen of op maatschappelijke doelstellingen (Trienekens, 2006). Tegenwoordig zijn er veel vormen van sociaal geëngageerde culturele activiteiten die tot stand komen via samenwerking tussen 'echte' kunstenaars en de 'normale' mensen binnen de maatschappij. De geëngageerde vormen van kunst veranderen in de loop

der tijd en daarbij ook het belang ervan en de mate waarin deze cultuur engageert (Trienekens, 2006: 6-7).

Community arts staat hoog in het vaandel bij de overheid, omdat er wordt gehoopt dat de sociale cohesie hierdoor zou worden versterkt. Het is echter nog onduidelijk of deze kunstvorm voor de gewenste uitkomsten zorgt. In oktober 2010 is dan ook het startschot gegeven voor de landelijke netwerkorganisatie Community Arts Lab XL. CAL XL zal in ieder geval tot 2013 werken aan de verbetering van de productiemogelijkheden voor de community arts. Naast het feit dat zij uitgebreid onderzoek doen naar deze tak binnen de kunsten, probeert CAL XL doelstellingen te hanteren op het gebied van netwerkvorming en scholing (Cultuurnetwerk, 2013).

Verder wordt er van uitgegaan dat community arts een kans biedt op verhoging van de cultuurparticipatie. Dit komt omdat de community arts door middel van geëngageerde activiteiten uitgaan van een nieuwe methode van het produceren van kunst die niet enkel de autochtone middenklasse als richtpunt neemt. Er is door deze uitbreiding geen sprake van een specifieke doelgroep, waardoor ook de organisatie van laagdrempelige activiteiten mogelijk is voor de directe omgeving waarin deze plaatsvinden (Trienekens, 2006: 29).

De afweging die gemaakt moet worden binnen de community arts wat betreft de mate van engagement en het artistieke niveau, duidt op een interessant element van dit onderzoek. Juist omdat wijktheater geëngageerd wil zijn en sociale doelen nastreeft, wordt de vraag geopperd of dit niet ten koste zal gaan van artistieke doelstellingen. Pascal Gielen gebruikt voor kunstvormen waarin een kunstenaar op een actieve manier een relatie aangaat met het publiek en in dialoog engageert de term 'relational' (Gielen, 2011: 16-17). Een kunstenaar dreigt aan status te verliezen wanneer hij te veel engageert met zijn werken. Gielen maakt dan ook een onderscheid in de mate waarin kunstvormen engageren binnen de maatschappij. Het gaat hierbij om de vraag of het kunstwerk centraal staat of dat het meer draait om de dialoog met het publiek. Dit onderscheid komt neer op een verschil tussen esthetiek en ethiek (Gielen, 2011: 18-26).

Wat Gielen met deze theorie omschrijft is het domein van de community arts, waarin de relatie met mensen centraal staat en het publiek actief deel uit moet maken van het artistieke proces of in de productie van een cultureel werk. Deze kunstvorm kan zich vormen naar de regels van de professionele kunstwereld of in dienst te staan van de sociale omgeving. Community art is dan ook onlosmakelijk verbonden met de overheid en sociaal werk (Gielen, 2011: 24-32). De relevantie van dit werk heeft betrekking op het onderscheid tussen esthetiek en ethiek dat Gielen aangeeft. In dit onderzoek zal gekeken worden naar de manier waarop

kwaliteit wordt beleefd en dan zal blijken in hoeverre een dergelijk spanningsveld zich voordoet binnen het wijktheater.

2.1.3 Effecten

Eerder is genoemd dat er op het moment nog onderzoek wordt gedaan naar de gevolgen van de community arts en dat deze gevolgen nog niet altijd duidelijk zijn vastgesteld. Desondanks behandelt deze paragraaf de beoogde effecten van community arts op het sociaal vlak.

2.1.3.1 Cohesie

De hechte banden van de community arts met de inwoners binnen een samenleving vormen een terugkerend element in diverse onderzoeken naar dit domein. De term cohesie waar op bedoeld wordt, heeft zich ontwikkeld tot een van de belangrijkste categorieën die gebruikt wordt voor de beoordeling van maatschappelijke ontwikkelingen en verdient een nadere uitwerking alvorens andere sociale effecten te behandelen.

Sociale cohesie is geen eenduidig begrip en verwijst naar meerdere aspecten binnen de maatschappij. Voorbeelden hiervan zijn de deelname aan maatschappelijke instituties, de oriëntatie van de inwoners op gezamenlijke normen en waarden en de sociale banden die men met elkaar onderhoudt. Over het algemeen worden dergelijke sociale systemen die cohesie vertonen gekenmerkt door de karakteristieken van een gemeenschap. Hiermee wordt bedoeld op aspecten als saamhorigheid, groepsidentificatie, onderling vertrouwen en participatie en gedeelde normen en waarden (De Hart et al., 2002: 8-9).

Als een van de voorwaarden voor het behouden van sociale cohesie wordt de aanwezigheid van evenwichtige, bestendige en hechte relaties tussen mensen genoemd. Deze kunnen zowel formeel als informeel van aard zijn. Naarmate de sociale cohesie toeneemt, zal de interesse van leden binnen de samenleving voor elkaar onderling toenemen. Men is meer bereid tot samenwerking en zal minder geneigd zijn tot egoïstisch gedrag (De Hart et al., 2002: 134).

Vrijtijdsactiviteiten dienen vaak als een middel om verschillende groepen mensen bij elkaar te brengen en te binden. Men gaat in de vrije tijd namelijk vrijwillig sociale contacten aan en onderhoudt deze. De elementen die hen dan binden zijn meestal de overeenkomstige achtergronden, de gedeelde interesses of de gemeenschappelijke afkomst en geografische omgeving. Een goed voorbeeld van een vrijetijdsactiviteit met een dergelijk bindend potentieel is de deelname aan de community arts. Dergelijke projecten komen vrijwillig tot stand en zijn als zodanig in staat om mensen samen te brengen en te binden. Deze sector

vormt daarmee een onderdeel van de sociale cohesie binnen de maatschappij (Hart et al., 2002: 134).

2.1.3.2 Aanvullende sociale effecten

In *'Lagere drempels en nieuw publiek'* wordt het belang van de community arts aangehaald (Ranshuysen, 2010). Provincies, gemeenten en grote cultuurfondsen geven langzamerhand meer geld uit aan dit domein. Deze financiële hulp moet echter gelegitimeerd worden en hierdoor is onderzoek naar de waarde ervan onvermijdelijk (Ranshuysen, 2010: 50).

De effecten van de projecten binnen de community arts spelen net als het eindproduct een belangrijke rol. Naast artistieke doeleinden draait het zoals eerder vermeld om de sociale ambities. Voorbeelden hiervan zijn het stimuleren van de sociale cohesie, het bevorderen van sociale vaardigheden en zo ook de kunstparticipatie van dat deel van de bevolking dat niet deelneemt aan het culturele aanbod (Ranshuysen, 2010: 50).

De monetaire middelen die worden ingezet voor de community art zijn gebaseerd op de verwachting dat het een belangrijke rol kan spelen bij de bevordering van sociale vaardigheden. Er is daardoor vaker onderzoek gedaan naar de mate waarin community art ook daadwerkelijk sociale vaardigheden bevordert. Deze hypothese is over het algemeen deels bevestigd, hoewel goed onderzoek op dit terrein schaars is en veel studies met een korrel zout mogen worden genomen. Effecten van community arts die naar voren gekomen zijn, hebben onder andere betrekking op de bevordering van het zelfvertrouwen en het zelfbeeld. De resultaten verwijzen tevens naar de stimulans voor een beter begrip van anderen (Ranshuysen, 2010: 51-53).

In Amerika is tevens onderzoek gedaan naar de effecten van community arts (Borrupt, 2003). Uit *'Creative Organizations'* is gebleken dat gemeenschapskunst zeer gunstig is voor de leefomgeving van de inwoners van arme en middenklasse wijken. Dit is al het geval bij de aanwezigheid van kleinschalige kunstuitingen in de directe omgeving. Deelname in de kunst- en cultuursector leidt volgens de resultaten direct tot een vermindering van spijbelgedrag en jeugdcriminaliteit. Daarnaast is er een toename gebleken van de betrokkenheid met de leefomgeving en andere democratische processen en een bevordering van het welzijn in de wijken. Over het algemeen wordt er geconcludeerd dat community arts projecten mogelijkheden creëren voor samenwerking tussen bevolkingsgroepen met een verschillende etnische afkomst en zo de stabiliteit en cohesie in de samenleving bevorderen. Volgens het onderzoek ontstaan deze effecten omdat community arts de deelnemers betrekken bij het creatief oplossen van problemen en verschillende groepen mensen bij elkaar laten komen om

zo nieuwe informatie op te doen. De onderzoeker plaatst dit dan ook lijnrecht tegenover meer traditionele kunstinstellingen die de afstand tussen verschillende bevolkingsgroepen juist neigen te verbreden door hun presenteerwijze (Borrupt, 2003).

In aanvulling op de behandelde onderzoeken die gedaan zijn naar de mate waarin community art sociale vaardigheden bevordert, zal ook dit aspect in de analyse van deze master thesis aan bod komen. Er wordt getracht verbanden te vinden tussen de ervaringen van de bezoekers en hun sociale vaardigheden. Voorbeelden hiervan zijn de bevordering van het zelfvertrouwen en het zelfbeeld of een beter begrip voor anderen. Dit zal worden onderzocht naar aanleiding van het werk van Ranshuysen (Ranshuysen, 2010). Tijdens het onderzoek zal worden gekeken of er mogelijk een verband bestaat tussen het bijwonen van voorstellingen en het functioneren in het dagelijks leven. De hypothese die gesteld wordt, is gebaseerd op de stelling van Ranshuysen (2010). Het bijwonen van voorstellingen is van positieve invloed op de sociale vaardigheden.

In mijn onderzoek wordt getracht ook op een andere manier te kijken naar de legitimatie van de community arts door juist de nadruk te leggen op de artistieke betekenis ervan. Nadat de sociale effecten van de community arts aan bod zijn gekomen, zullen in de analyse de effecten op artistiek vlak uitgewerkt worden. In deze master thesis zal namelijk gelet worden of er ook sprake is van een artistieke betekenis in de ogen van het publiek.

2.1.4 Kwaliteitsdiscussie community arts

Eerder is aangehaald dat de kwaliteitsdiscussie vaak wordt gevoerd in de kunst- en cultuursector. Dit gebeurt met name voor de legitimering van culturele instellingen en gezelschappen. Community arts producties worden vaak minder serieus genomen dan producties van meer bekende professionele instellingen wegens vermeende kwaliteitsverschillen.

Een definitie van het begrip kwaliteit blijkt ver te zoeken in diverse bronnen. De term komt erg vaak voor en vaak kunnen we lezen dat het gewenst is om kwaliteit te hebben in diverse cultuurvormen. Er wordt echter nauwelijks aangeduid waar op bedoeld wordt met deze term. In de beleidsnota *‘Meer dan kwaliteit, een nieuwe visie op cultuurbeleid’* is dit ook het geval (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011). Daarin staat dat wanneer een culturele instelling in aanmerking wil komen voor financiering door het rijk, een voorwaarde is dat haar prestaties van hoge artistieke kwaliteit zijn. Dit begrip wordt echter niet uitgewerkt. Daarentegen wordt wel vermeld waar naast kwaliteit naar gestreefd wordt. In het cultuurbeleid wordt er in het vervolg meer gelet op het publiek en de maatschappelijke

betekenis en niet enkel op de culturele instellingen zelf. De nota geeft dan ook aan dat er nieuwe voorwaarden zijn om voor rijksfinanciering in aanmerking te komen. Naast kwaliteit betreft het de vijf criteria; publiek, ondernemerschap, participatie en educatie, het beheer van een rijkscollectie van (inter)nationale betekenis en een focus op hoogwaardige kernpunten in het land (Beleidsnota, 2011).

Een ‘hoog’ kwaliteitsniveau, zo zou je uit deze zinnen kunnen afleiden, zou niets te maken hebben met aspecten als het publiek en educatie. In tegenstelling tot deze suggestie is het publiek in dit onderzoek bepalend voor het kwaliteitsbegrip. Vanuit ideeën van Park en Dewey wordt de toets van het begrip kwaliteit bij het publiek gelegd. Reden hiervan is dat het komen tot unaniem erkende kwaliteitscriteria binnen de kunst vrijwel onmogelijk is gebleken. Er zijn heel veel ideeën over het begrip kwaliteit in het algemeen, maar er is heel weinig eensgezindheid. In deze thesis wordt dan ook getracht dit af te leiden uit de beleving en waardering van de respondenten. Specifiek betreft het de beleving van wijktheaterproducties, waar in de volgende paragraaf meer aandacht aan wordt geschonken. Vanuit de ervaringen van het publiek zou naar voren moeten komen op welke wijze er gekeken wordt naar de betreffende voorstellingen van het wijktheater en wat voor effecten ze op het publiek hebben. Vervolgens zal blijken hoe de kwaliteit van de producties wordt beleefd door het publiek en in hoeverre deze beleefde kwaliteit kan worden afgeleid uit ideeën die bezoekers over theater in het algemeen hebben.

2.2 Wijktheater

Van een erg breed domein, community arts, verschuift de focus in dit gedeelte naar een specifiek facet van het onderzoek, het wijktheater. Tevens worden hier ook de relevante theaters voor dit onderzoek besproken.

2.2.1 Algemeen

Hoewel elk wijktheater er haar eigen manier van bedrijfsvoering op nahoudt, is er toch sprake van een gezamenlijk hoofddoel. Wijktheaters streven ernaar om groepen te bereiken die niet vaak producties van het reguliere theater bijwonen. Daarnaast nemen zij weinig tot niet deel aan de rest van het bestaande culturele aanbod. Kort samengevat staat deze publieksgroep op een sociaal, maatschappelijk of economisch achterstand. In de ogen van de wijktheaters bestaat de noodzaak om voor deze, dikwijls laagopgeleide, mensen cultuurparticipatie mogelijk te maken. Dit betekent echter niet dat andere doelgroepen niet gewenst zijn; mensen uit allerlei lagen van de bevolking kunnen deel uitmaken van het publiek. Wat het wijktheater

daarnaast onderscheidt van andere theaters is dat de participatie van de wijkbewoners kan plaatsvinden op twee verschillende manieren. Men kan bijvoorbeeld enkel de voorstellingen bezoeken, maar daarnaast is het mogelijk om aan de producties deel te nemen. Er kan dus door de inwoners worden gekozen voor een functie als acteur of medewerker en voor een rol als publiek (Bours & Hautvast, 2006).

Daarnaast wordt er bij de uitvoering van de activiteiten binnen het wijktheater gestreefd naar verandering in de leefgewoontes en opinies van mensen. Diverse onderwerpen worden daarom ook aangekaart binnen de voorstellingen om een zo breed mogelijk beeld te kunnen schetsen van verschillende groepen mensen. Door dit te doen, tracht het wijktheater de negatieve beeldvorming ten opzichte van medebewoners van een wijk tegen te gaan. Tegelijkertijd hoopt men zo door theater dilemma's bespreekbaar te maken en een positief zelfbeeld aan te wakkeren (Bours & Hautvast, 2006)

Het woord wijktheater geeft al aan dat de activiteiten plaatsvinden op lokaal niveau. Veelal wordt er enkel gericht op een bepaalde wijk binnen de samenleving. Meestal is de aanpak van verschillende wijktheaters in overeenstemming met elkaar. Bewoners in een wijk worden benaderd door een regisseur om mee te werken aan de productie van een voorstelling. Deze groep mensen komt dan een aantal keren bij elkaar en bespreekt hun eigen ervaringen. Het draait hierbij om soms zeer persoonlijk getinte gebeurtenissen van de bewoners. Naast het houden van interviews, vinden ook oefeningen plaats die deelnemers in staat stellen elkaar beter te leren kennen en acteren. Wanneer dit achter de rug is, is het de taak van de regisseur om de aspecten uit dit verhaal samen te voegen tot een gestroomlijnd verhaal met een concreet script. De acteurs kunnen aan de hand hiervan nog commentaar leveren en aanpassingen voorstellen. Meestal wordt er besloten de voorstelling in verschillende wijken binnen de regio op te voeren, zo komt het wijktheater naar de mensen toe (Bours & Hautvast, 2006).

Kort samengevat neemt het wijktheater de mensen zelf als onderwerp en komt er een samenwerking tot stand met bewoners uit de wijk. De nadruk ligt op persoonlijke en gedeelde ervaringen en de voorstellingen worden opgevoerd voor een publiek (Bours & Hautvast, 2006).

2.2.2 Relevante theaters

De specifieke theaters die relevant zijn voor dit onderzoek komen in de volgende secties aan bod. Achtereenvolgens zijn dit het Rotterdams Wijktheater, Theater Zuidplein en de Rotterdamse Schouwburg.

2.2.2.1 Rotterdams Wijktheater

Het Rotterdams Wijktheater bestaat al sinds 1992 en begon toen als een bescheiden organisatie met drie mensen in het bestuur. Sindsdien hanteren ze het bereiken van nieuwe publieksgroepen als doelstelling en tot op het heden heeft het RWT zich steeds verder ontwikkeld. Per jaar voert het Rotterdams Wijktheater rond de 70 uitvoeringen op door heel Rotterdam (Rotterdams Wijktheater, 2013).

De slogan van het Rotterdams Wijktheater geeft direct de essentie weer van de beoogde doelen van wijktheaters die zojuist beschreven zijn. Deze luidt als volgt: “Het Rotterdams Wijktheater maakt theatervoorstellingen voor en door bewoners van Rotterdam” (Rotterdams Wijktheater, 2013). Hieruit valt direct op te maken dat men ervoor kan kiezen om aan de producties deel te nemen, maar ook om slechts een voorstelling bij te wonen. De voorstellingen zijn geproduceerd aan de hand van de persoonlijke verhalen die gaan over de levens van de bewoners. De producties van het RWT worden gespeeld door heel Rotterdam, waardoor men niet naar een specifieke wijk hoeft af te reizen. In de ogen van het Rotterdams Wijktheater onderscheidt zij zich van andere organisaties door de authentieke en multiculturele elementen van haar voorstellingen. De bevolkingsgroepen die in eerste instantie weinig interesse tonen voor theater, worden op deze manier aangetrokken (Rotterdams Wijktheater, 2013).

Eerder is al genoemd dat het Rotterdams Wijktheater nauw samenwerkt met het Theater Zuidplein. Samen organiseren zij om de drie jaar het International Community Arts Festival in het Theater Zuidplein (Rotterdams Wijktheater, 2013). De volgende deelparagraaf bevat achtergrondinformatie over deze instelling.

2.2.2.2 Theater Zuidplein

Sinds de oprichting van het Theater Zuidplein in 1954 zijn er rondom deze organisatie veel veranderingen opgetreden. Om te beginnen is de titel van de ‘Groote Schouwburg’ veranderd in de huidige naam. Daarnaast heeft Theater Zuidplein haar programmering aangepast aan de nieuwe bevolkingssamenstelling in Rotterdam. Eind jaren 90 van de vorige eeuw heeft de instelling namelijk de opdracht van de gemeente gekregen om ook theatervoorstellingen te produceren die gericht zijn op de multiculturele bevolking. Naast het programma zijn zowel de prijs als de service aangepast aan deze nieuwe groepen bezoekers (Theater Zuidplein, 2013).

Het Theater Zuidplein geeft aan dat zij een totaalbeleving aanbieden om diep verankerd te zijn in de Rotterdamse samenleving. Het draait niet enkel om de producties; speciale

activiteiten voor en na de voorstellingen maken ook deel uit van het aanbod. Theater Zuidplein richt zich op actuele onderwerpen die mensen raken. De slogan luidt dan ook: “Theater Zuidplein: kom(t) binnen” (Theater Zuidplein, 2013). Hiermee wordt dit aspect aangeduid en tegelijkertijd het publiek verwelkomd.

Theater Zuidplein heeft een breed en divers aanbod dat gericht is op mensen waarvoor het minder vanzelfsprekend is om naar het theater te gaan. Het sluit dan ook direct aan op de geformuleerde doelgroepen van een wijktheater. Daarmee is het een relevante onderzoekslocatie voor deze thesis.

2.2.2.3 Rotterdamse Schouwburg

De Rotterdamse Schouwburg maakt geen onderdeel uit van het wijktheaterdomein, maar zal toch uitgewerkt worden in deze sectie, vanwege het feit dat de resultaten van de bovenstaande theaters vergeleken worden met die van een bekend professioneel gezelschap.

De Rotterdamse Schouwburg opende zijn deuren in 1988 met een programmering voor een breed publiek. Het uitgebreide aanbod van dans, toneel en muziektheater is zowel nationaal als internationaal gericht. De Rotterdamse Schouwburg behoort namelijk tot de weinige schouwburgen in Nederland die een structurele internationale programmering bevatten. De maand september is gereserveerd voor de verwelcoming van buitenlandse gezelschappen. De festival ‘De Internationale Keuze van de Rotterdamse Schouwburg’ vindt hier in deze maand plaats. In aanvulling hierop kan men ook het Internationale Film Festival Rotterdam en Poetry International op deze locatie bezoeken (Rotterdamse Schouwburg, 2013).

De belangrijke Nederlandse toneel-, dans- en operagezelschappen zijn ook te zien in de Rotterdamse Schouwburg. Voorbeelden hiervan zijn het Ro Theater, Scapino Ballet Rotterdam en Dance Works Rotterdam. Hiernaast produceert het eigen ‘Productiehuis Rotterdam’ zelf voorstellingen. Uitgangspunten hierbij zijn het behouden van kwaliteit, inspiratie en avontuur. Jaarlijks wordt er gewerkt aan ongeveer 500 voorstellingen op nationaal en internationaal niveau (Rotterdamse Schouwburg, 2013).

Kort samengevat is de Rotterdamse Schouwburg een levendig theater dat als doel heeft het draagvlak voor kwaliteitspodiumkunsten te versterken. Gekeken zal worden in hoeverre de aspecten van kwaliteitsbeleving overeenkomen of verschillen met die van de wijktheaterproducties.

2.3 Publiek

In deze paragraaf zijn we aangekomen op een specifiek onderdeel van de genoemde theaters, namelijk het publiek. In deze thesis wordt er gericht onderzoek gedaan naar dit aspect binnen het theater. De wijze waarop de theaterproducties beoordeeld worden, staat centraal en het publiek kan bij deze beoordeling verschillende criteria of verwachtingen hanteren. Bij de beleving van het publiek kunnen verschillende effecten optreden die iets zeggen over de impact die de voorstellingen op hen hebben en de mate waarin de voorstellingen als kunst worden gezien en esthetische ervaringen kunnen genereren. Zoals eerder genoemd, speelt het publiek een belangrijke rol binnen de community arts en de kwaliteitsbeleving van de wijktheaterproducties wordt dan ook uit hun ervaringen afgeleid. De receptietheorie, waarin het publiek centraal staat, sluit hier goed op aan. De theorie stelt dat het publiek veel macht heeft wegens het feit dat het betekenis toekent aan de kunst en tevens bepaalt op welke manier deze wordt gebruikt (Alexander, 2006).

Om inzicht te krijgen in deze specifieke groep individuen wordt publieksonderzoek verricht. Over het algemeen verwijzen onderzoeksvragen in publieksonderzoeken naar theater naar wat voor soort publiek welke bepaalde opvoeringen bezoekt. In aanvulling hierop wordt er gezocht welke ervaringen dit publiek zoekt en in welk soort producties zij deze vinden. Het sociologisch perspectief van publieksonderzoek gaat uit van het idee dat kunst en cultuur statusverhogend werkt en dat bezoekers dit proberen na te streven door opvoeringen bij te wonen die populair zijn in hun eigen sociale groep (Konijn, 1999: 169).

Het onderzoek '*Op zoek naar de nieuwe bezoeker*' is een voorbeeld van een publieksonderzoek (Van Eijck, Van Bree & Derickx, 2010). Hierin wordt aangegeven dat dergelijk onderzoek inderdaad behulpzaam kan zijn voor culturele instellingen om achter de aard van hun publiek te komen. In samenwerking met het Rotterdams Philharmonisch Orkest werd een project uitgevoerd waardoor niet-bezoekers twee concerten bij hebben gewoond. Er werd op deze manier getracht een schets te kunnen maken van hun beleving en opinies (Van Eijck et al., 2010: 21). Gezien het feit dat deze master thesis zich richt op het publiek, kan dit onderzoek inzicht leveren in de methode waarop de beleving van de onderzoekspopulatie in kwantitatief onderzoek tot uiting kan worden gebracht.

2.4 Beleving en waardering

Aangegeven is dat dit onderzoek zich richt op het wijktheaterpubliek en deze paragraaf gaat dieper in op de specifieke karakteristieken van deze groep mensen. Centraal staan de beleving en de waardering die het wijktheaterpubliek uit. Om deze beleving en waardering van

wijktheatervoorstellingen uit te kunnen werken in het onderzoek, is het relevant om theorieën met betrekking tot deze thema's te behandelen. De relevante begrippen zijn ondergebracht in een gezamenlijke paragraaf. Hiermee wil ik niet suggereren dat het ene begrip de andere kan vervangen, maar aangeven dat ze in het onderzoek nauw met elkaar verbonden zijn.

Hieronder bespreek ik enkele studies die ingaan op de genoemde begrippen.

2.4.1. Het onderscheid

Pierre Bourdieu ontwikkelde in zijn werk *La Distinction* (1984) de distinctietheorie.

Uitgangspunt hierbij is dat mensen groepen vormen op basis van hun gemeenschappelijke smaak en zich van elkaar onderscheiden door de waargenomen verschillen. Bourdieu beweert dat de manier van denken en handelen binnen een sociale groep in grote mate overeenkomt. Een sociale groep of klasse bestaat dus uit mensen met dezelfde gewoontes, denkwijzen en smaakoordelen, die worden gestructureerd door wat hij noemt de onderliggende 'habitus'. Deze ontwikkelt zich volgens Bourdieu aan de hand van de verschillende soorten kapitaal die mensen in verschillende maten bezitten. Hij onderscheidt de economische, sociale en culturele vormen van kapitaal. Deze kapitaalsoorten bepalen welke gewoonten mensen zich eigen maken en hoe zij functioneren in een bepaalde groep (Bourdieu, 1984).

Duidelijk is dat Bourdieu een onderscheid tussen groepen mensen maakt, waarbij de habitus een belangrijke rol speelt. Verschillen in habitus impliceren ook dat mensen verschillende soorten esthetische discoursen hanteren. Bourdieu heeft het enerzijds over een dominante esthetica waarin cultuuruitingen beoordeeld worden op hun formele aspecten en anderzijds over een populaire esthetica waarin de plaats van cultuuruitingen in het dagelijks leven centraal staat. In het laatste geval draait het om de manier waarop cultuuruitingen het dagelijks leven van betekenis voorzien, terwijl de dominante esthetica op een meer afstandelijke wijze wordt ingezet voor een niet-functionele, eerder formele wijze van beoordeling. Volgens Bourdieu is de dominante esthetica het gevolg van opvoeding en scholing waarin men leert over de kunsten – en dus veel cultureel kapitaal meekrijgt, terwijl populaire esthetica zich baseert op een gevoelswaarde en functioneel oordeel. Mensen uit 'hogere' klassen, zo zegt Bourdieu, beoordelen en waarderen een kunstwerk vaak meer op vormaspecten, originaliteit en de verhouding tot andere kunstwerken. Zij hebben in tegenstelling tot de 'lagere' klassen een esthetische dispositie. Deze laatste groep waardeert een kunstwerk meer op basis van de inhoud, de opgeroepen emoties en de gebruikswaarde (Bourdieu, 1984).

De distinctietheorie past goed bij de kwaliteitsdiscussies in de kunstwereld en specifieker de genoemde dilemma's in de community arts. Esthetiek en ethiek worden in een regelrechte lijn tegenover elkaar geplaatst. Met het oog op de theoretische benaderingen die hierna zullen volgen, is deze gedachte echter te beperkt.

2.4.2. *Beleveniseconomie*

De theorie van Pine en Gilmore is uiterst relevant voor dit onderwerp. In *'The experience economy'* introduceren zij de term 'beleveniseconomie' (Pine & Gilmore, 1999). De auteurs stellen dat een dienst of product niet meer centraal staat binnen de economie. Vandaag de dag draait het om de beleving die de desbetreffende diensten en producten met zich meebrengen (Pine & Gilmore, 1999).

Volgens Pine en Gilmore kunnen er vier categorieën van beleving onderscheiden worden. Dit zijn escapisme ofwel ontsnapping, amusement, educatie en esthetiek. Zij proberen dit helder te presenteren met behulp van een model dat deze verschillende typen belevingen bevat met daarbij hun functie. Hieruit kan men de relatie van bezoekers met hun omgeving en de mate van participatie afleiden (Pine & Gilmore, 1999: 51). Amusement en esthetiek zijn manieren om een product of dienst op een passieve manier te ervaren, terwijl ontsnapping en educatie worden gezien als actieve belevingen. Er wordt tevens een onderscheid gemaakt tussen een beleving absorberen (amusement en educatie) of zich erin onderdompelen (esthetiek en ontsnapping). Achtereenvolgens houden deze begrippen in dat een persoon de beleving in zich opneemt of er zelf deel van uitmaakt (Pine & Gilmore, 1999).

Verder wordt aangegeven dat een groot aantal belevenissen zich vooral richt op één van de vier genoemde categorieën. Toch worden de grenzen hiertussen vaak overschreden en bestaat het merendeel van de belevenissen uit een combinatie van meerdere categorieën. De rijkste belevenissen bevatten kenmerken van alle categorieën. Deze zijn gegroepeerd rond de 'gevoelige plek' (*sweet spot*) in het centrum (Pine & Gilmore, 1999: 60-62).

De classificatie van Pine en Gilmore geeft inzicht in het begrip beleving en met behulp hiervan zal ik in mijn onderzoek het verband met de kwaliteit van voorstellingen kunnen leggen. De vier belevingscomponenten stellen mij in staat om in kaart te brengen welke soorten beleving wijktheatervoorstellingen bij mensen oproept en in hoeverre daar ook een esthetisch element in zit. Tevens geeft mij dit meer inzicht in de combinaties van de verschillende belevingselementen van de bezoekers. De 'gevoelige plek' die beschreven wordt, stelt namelijk dat meerdere ervaringen samen kunnen gaan. Deze sweet spot combineert alle aspecten van beleving die Pine en Gilmore onderscheiden. Wat zij hiermee

dus beweren, is dat het één de ander helemaal niet hoeft uit te sluiten. Deze theorie suggereert dat de bestaande dilemma's in de community arts niet helemaal zwart wit hoeven te zijn.

In tegenstelling tot het gepieker dat nog vaak plaatsvindt over de afweging tussen de esthetiek en ethiek, geven Pine en Gilmore weer dat esthetische ervaringen heel goed kunnen samengaan met andersoortige belevissen. Hierop sluiten enkele onderzoeken vanuit de sociologie, psychologie en filosofie aan, die weergeven dat ethische en sociale aspecten die een rol spelen in de community arts niet strijdig hoeven te zijn met de esthetiek.

2.4.3 De kunst als belevenis

John Dewey biedt een goede aanvulling op de theorie van Pine en Gilmore die esthetische belevissen combineren met andersoortige ervaringen. Zo vond Dewey ook dat artistieke en sociale doelstellingen elkaar niet in de weg hoeven te zitten. Over het algemeen was hij van mening dat alle gebeurtenissen op een emotioneel vlak beleefd worden. In zijn werk '*Art as experience*' duidde hij dan ook op de manier waarop kunst beleefd wordt en bood hij een destijds nieuwe theorie over kunst en de esthetische belevenis (Dewey, 1934).

Dewey noemt het kunstproces de ontwikkeling van een belevenis, waarbij het niet slechts draait om het kunstwerk zelf. Daarbij geeft hij aan dat een belevenis iets is dat iemands leven op het persoonlijk vlak beïnvloedt. Belangrijker nog is dat er in zijn ogen een samenhang bestaat tussen de esthetische beleving van kunstwerken en dagelijkse bezigheden. Men moet dus beginnen te denken vanuit de gebeurtenissen in het dagelijks leven om van daaruit het esthetische te kunnen begrijpen. Dewey stelt dus dat de esthetische belevenis continuïteit vertoont met het normale leefproces, van waaruit elke ervaring gekleurd en gevoed wordt (Dewey, 1934).

De filosoof uit dan ook kritiek op theorieën die de kunst als het ware op een voetstuk plaatsen. Wanneer men de kunst behandelt als iets exclusiefs en welhaast bovennatuurlijks, wordt de verbinding met de dagelijkse beleving verbroken en vervreemdt de kunst van het gemeenschapsleven. Dewey is van mening dat men naar aanleiding van deze scheiding tussen het esthetische en het alledaagse de artistieke waarde van dagelijkse bezigheden en producten niet inziet. Dit geldt tevens voor de waarde van de populaire kunsten waar men het meest van geniet. Hier verbindt hij een emotionele waarde aan het esthetische. Zo beweert hij dat esthetische percepties onlosmakelijk verbonden zijn met gevoelens van geluk en vervulling (Dewey, 1934).

De enige manier waarop kunst kan blijven bestaan, is wanneer het voor de mensen een relevante ervaring of belevenis blijft. Aan de ene kant beïnvloeden emoties dus de beleving

van de kunst, maar andersom versterken kunstwerken positieve gevoelens en ze benadrukken wat waardevol in het leven is. Belevissen zijn individueel en enkelvoudig, hebben een begin, een einde en een eigen kwaliteit. Er is natuurlijk sprake van intellectualiteit, maar emoties zijn een noodzakelijk onderdeel van de belevenis. Een esthetische ervaring kan niet gescheiden worden van andere ervaringen, samen vormen zij namelijk een compleet geheel. Emotie is volgens Dewey de drijvende kracht tijdens het belevingsproces en is dan ook onmisbaar.

Uit dit gedeelte volgt dat de kunstwereld, in de ogen van Dewey, niet losgekoppeld moet worden van het alledaagse. Dit sluit goed aan op de theorie van Pine en Gilmore dat meerdere belevissen zich samen kunnen voordoen en juist in hun samenspel krachtig kunnen zijn. In dit gedeelte wordt tevens de term 'emotie' geïntroduceerd in combinatie met de esthetische belevenis. De volgende paragraaf bevat een uitwijding over het begrip.

2.4.4 Emotie en esthetische waardering

Vaak worden mechanismen als emotie of identificatie als nogal 'laag' beschouwd bij kunstwaardering, maar dit lijkt gebaseerd om een te rigide theoretisch onderscheid. Andringa (1996) suggereert dat er niet per se een keuze gemaakt zal moeten worden tussen de mate van emotionele betrokkenheid en artistieke (Andringa, 1996).

In de onderzoeken die in dit werk worden beschreven, is gekeken naar de relatie te zien tussen de aantrekkelijkheid van de tekst en gevoelens van sympathie en begrip voor de hoofdpersoon van het verhaal. Deze relatie is het sterkst bij de ervaren lezers. Sympathie voor de hoofdpersoon vormt een belangrijke voorspeller voor de esthetische waardering van deze groep lezers. Dit is echter niet het geval bij de onderzochte groep minder ervaren lezers. Dit resultaat is in het onderzoek geïnterpreteerd als een indicatie van kwalitatieve ontwikkeling in het esthetisch oordeel. Wat dit werk relevant maakt voor mijn onderzoek is dat er geen sprake is van een keuze tussen emotie en esthetiek. In dit geval wordt getoond dat emotionele betrokkenheid niet tegenover een esthetisch oordeel hoeft te staan. Een combinatie van beiden, waarbij de emotionele betrokkenheid de esthetische waardering versterkt, is meer waarschijnlijk, waardoor het idee dat een esthetische ervaring een zekere mate van emotionele afstand vereist, wordt verworpen. Dat plaats tevens vraagt tekenen bij de veronderstelling dat er sterk onderscheiden(de) manieren van omgaan met kunst bestaan of dat de esthetische ervaring van een heel andere orde is dan de alledaagse ervaring, zoals Dewey ook stelde.

2.4.5 *Esthetische kwaliteiten*

'*An aesthetics of the popular arts*' is zeer relevant voor de uitwerking van het concept beleving. Eerder is genoemd dat dit werk van Park een beschrijving bevat van de beleving van het populaire op een esthetische manier (Park, 1993). In de ogen van de auteur zijn er vijf belangrijke karakteristieke esthetische kwaliteiten van het populaire te onderscheiden wanneer men de populaire kunsten beleeft. Dit zijn; het komische, het erotische, het sensationele, de fantasie en het sentimentele. Deze onderdelen worden gedefinieerd als 'de vijf elementaire kwaliteiten van de beleving van het populaire'. Het komische omschrijft Park als de wereld van de onzin, het gebrul van het lachen en gekke mensen. Daarentegen draait het erotische om een wereld van passie en kussen. Vervolgens gaat hij in op de wereld van de angsten, geweld en pijn die bij het sensationele horen. Dit wordt gevolgd door de fantasie die aspecten als betovering, magie en wonderen omvat. En ten slotte wordt het sentimentele omschreven als de wereld van het snikken, de nostalgie en melancholie (Park, 1993: 114).

Dit zijn redelijk specifieke omschrijvingen en tijdens het onderzoek zullen de elementen wat algemener worden opgevat. In de praktijk worden deze vijf elementen volgens Park bijna altijd met elkaar in relatie gebracht. Ze functioneren samen binnen een bepaalde set van esthetische kwaliteiten die op dat moment gecreëerd wordt door een individu. Ondanks het feit dat ze dan gecombineerd worden en enige overlap vertonen met elkaar, behoudt iedere kwaliteit zijn eigen intensiteit vanwege de uitzonderlijke karakteristieken (Park, 1993: 115).

Vervolgens gaat Park in op de manier waarop men gebruik maakt van dergelijke concepten om anderen deelgenoot te maken van wat men heeft ervaren. Dit punt is zeer van belang voor het onderzoek omdat het zich richt op de beschreven ervaringen van individuen. Hij stelt daarover dat een persoon constant articuleert en karakteriseert wat hij of zij heeft meegemaakt met behulp van woorden die esthetische concepten, functies of kwaliteiten worden genoemd. Men benoemt de alledaagse beleving van de wereld op een manier waarop het gemakkelijk is om het met anderen te kunnen delen. Met behulp van deze termen probeert men ervoor te zorgen dat andere mensen dezelfde kwaliteit beleven. Daarom is de ontwikkeling van esthetische concepten noodzakelijk voor het creëren van een effectieve basis voor het kenbaar maken van de kwaliteitsbeleving (Park, 1993: 115). Dus door middel van het 'vertellen van een verhaal' worden de elementaire kwaliteiten van beleving op een effectieve manier overgebracht. Op deze manier heeft Park getracht de populaire kunsten kritisch te analyseren met de nadruk op ons bewustzijn van de kwaliteitsbeleving (Park, 1993: 129-132).

Met behulp van deze theorie kan in de praktijk gekeken worden naar het domein van de community arts. Park beweert dat ook het vertellen van populaire verhalen tot esthetische ervaringen kan leiden. Het ‘verhaal’, bij uitstek het materiaal van theater, combineert volgens Park alle esthetische mogelijkheden van de populaire cultuur. In principe biedt dit dus veel gelegenheid voor esthetische ervaringen in het onderzoek. Naar voren zal komen op welke manier bezoekers van een wijktheater de voorstellingen beleven. In het werk beschrijft hij hoe het populaire op een esthetische manier wordt ingezet of beschreven en in het geval van community arts zal dit worden getoetst door middel van de beleving en waardering van wijktheaters. De term ‘esthetisch’ beschrijft voor Park niet de kwaliteit van een artistiek product, maar van de relatie tussen een dergelijk product en degene die dit waarneemt of beleeft. Daarmee geeft ook hij aan dat we voor een inschatting van kwaliteit het publiek niet over het hoofd mogen zien.

2.4.6 Fasen van esthetische ontwikkeling

Het werk van Michael Parsons ‘*Talk about a painting*’, is gebaseerd op een theorie die zich richt op de manier waarop men schilderijen begrijpt (Parsons, 1987). Hoewel dit specifiek een tak van de beeldende kunsten betreft, biedt het relevante inzichten voor het onderzoek. De fasen van esthetische ontwikkeling die Parsons in zijn theorie beschrijft, zullen behulpzaam zijn in het aangeven hoe de smaak en beleving van het publiek geduid kunnen worden volgens een meer traditioneel, hiërarchisch model van esthetische ontwikkeling. Deze ideeën kunnen vertaald worden naar het domein van het theater.

In zijn werk geeft hij een interpretatie van de verschillen in de manier waarop men naar kunst kijkt. Parsons let daarbij op de aspecten waarvan de mensen het waard vinden om op een esthetische manier naar te kijken. Uiteindelijk heeft hij opeenvolgende ontwikkelingsfasen geformuleerd, waarin duidelijk wordt hoe mensen hun waardering voor een kunstwerk uiten. De onderzoeker beweert dat opvattingen over schilderijen zich steeds verder ontwikkelen in meeromvattende stadia. Hij noemt dit de vijf fasen van esthetische ontwikkeling, die hij in het vervolg uitwerkt. Belangrijk is dat hij met deze rangorde niet vijf soorten mensen beschrijft, maar de wijzen waarop er over kunst gedacht kan worden (Parsons, 1987).

Het eerste stadium dat Parsons omschrijft is de associatieve fase. Men waardeert een kunstwerk omdat deze wordt gerelateerd aan elementen uit het eigen leven. Wanneer iemand in deze fase een kunstwerk als bijvoorbeeld ‘mooi’ definieert, doelt diegene op dat moment niet op de uiterlijke kenmerken ervan. Het draait hierbij echter om de aanwezige elementen

die herkenbaar zijn vanuit het persoonlijke leven van de desbetreffende persoon. Als tweede volgt de fase van het realisme, het mimetische. De waardering van een kunstwerk is hier afhankelijk van de mate waarin het 'net echt' is. Vanuit deze benadering is het doel van een kunstwerk iets te illustreren, waarvan de afgebeelde kwaliteiten gelijk zijn aan het daadwerkelijke object. In deze fase heeft de beoordeling tevens een feitelijk karakter. Stadium nummer drie is gebaseerd op de gevoelswaarde van een kunstwerk. Dit wordt de expressieve fase genoemd. Hierin is de betekenis van wat er afgebeeld wordt belangrijker dan hetgeen dat te bewonderen is. Deze betekenis is subjectief, uit een bepaald gevoel en is een individuele ervaring. Volgens Parsons zijn er niet veel mensen die deze subjectieve ervaring aangeleerd kunnen krijgen, zodat ze de betekenis van een kunstwerk kunnen vaststellen. Vervolgens is er sprake van een vierde fase die als formeel wordt aangeduid. De stijl en vorm van een kunstwerk staan hierbij voorop. Er wordt gelet op zaken als textuur, samenstelling, techniek en kleur. Deze fase valt iets lastiger te vertalen naar andere vormen van kunst, waaronder theater. De formele kwaliteiten van een opvoering wijken af van die van een schilderij. In het onderzoek zal hier dan ook rekening mee worden gehouden bij de operationalisering van dit kenmerk. Ten slotte is de vijfde fase open en autonoom, waarbij het oordeel op een minder egocentrische manier tot stand komt. In tegenstelling tot de eerste fase waarin de waardering dit wel heel erg is, is het hier doel om naar redenen te zoeken voor bepaalde interpretaties. Deze zouden in principe voor iedereen beschikbaar moeten zijn en er is dan ook ruimte voor een herinterpretatie van het kunstwerk (Parsons, 1987).

Uit deze theorie zullen stellingen voortkomen die gebruikt gaan worden in het onderzoek. Er wordt hierbij niet zozeer op gelet in welke ontwikkelingsstadium iemands oordeel zich bevindt, maar Parsons' werk biedt aanknopingspunten om te onderzoeken welke criteria men gebruikt om theater te beoordelen of er sprake is van een combinatie van de verschillende fasen, of soorten criteria.

2.4.7 Belevingscategorieën

Naast de genoemde wetenschappelijke werken die gerelateerd zijn aan de term beleving, kan onderzoek van Michèle Ollivier tevens een bijdrage leveren aan het onderzoek. '*Modes of openness to cultural diversity*' (Ollivier, 2008), zal namelijk eveneens gebruikt worden bij het opstellen van belevingscategorieën.

In dit werk wordt onderzocht hoe de mate waarin men open staat voor culturele diversiteit tot uiting komt in iemands culturele consumptie. Uit de manier waarop men zijn

smaak uit en hierover praat, wordt in het onderzoek afgeleid of men een open houding heeft. De resultaten wijzen uit dat de mate waarin – en wijze waarop - mensen openstaan voor diversiteit, opgesplitst kan worden in vier verschillende categorieën. Dit zijn de humanistische, populistische, praktische en onverschillige vormen van openheid. Deze classificaties moeten gezien worden als voorlopige ideaaltypen die bestaan om deze vormen en gradaties van culturele openheid te duiden. De genoemde categorieën sluiten goed aan op de verschillende sociale klassen en sommigen neigen net iets meer dan de anderen naar een specifieke klasse (Ollivier, 2008).

De vier categorieën in het onderzoek zijn afgeleid uit een reeks discoursen die blijken uit de culturele consumptie van mensen en hun toelichting daarop. In hun praten over cultuur hanteren mensen begrippen die verwijzen naar onder andere sociale aspecten, plezier, ontsnapping, emoties, ontdekking, kunst, creativiteit en informatie (Ollivier, 2008). Er zijn dus veel verschillende manieren om kunst te beleven en waarderen en met behulp van de discoursen die zojuist beschreven zijn, kunnen aanvullende categorieën van beleving geformuleerd worden die bruikbaar zijn bij het interpreteren van de smaak en beleving van het theaterpubliek.

Dit werk zal niet geheel bepalend zijn voor de formulering van belevingscategorieën, de andere artikelen zullen hier namelijk ook onderdeel van uitmaken. In dit hoofdstuk zijn namelijk enkele belevings- en waarderingscategorieën uiteengezet die van groot belang zijn voor het onderzoek. Naast duidelijk uitgewerkte begrippen als realisme, associatie, expressie en escapisme wordt er impliciet verwezen naar het vermogen om dingen te leren kennen (zie ook Van Eijck & Lievens, 2008). Hier is er geen specifiek begrip aan gekoppeld. In het vervolg zal dit fenomeen ter sprake komen als een cognitieve vaardigheid.

3. Data en methode

3.1 Onderzoeksmethode

Om de beleving en waardering van wijktheatervoorstellingen te meten, wordt er in dit onderzoek gebruik gemaakt van enquêtes. Een enquête maakt een gestructureerde manier van data verzamelen mogelijk en stelt onderzoekers in staat om gericht de gewenste informatie bij elkaar te zoeken (Baarda & De Goede, 2006). Deze master thesis is voorzien van een theoretisch kader dat als achtergrondinformatie kan dienen. Zo kunnen de concepten die aan bod komen, worden vertaald naar enquêtevragen. De vragenlijst is gestandaardiseerd en elke respondent wordt geacht dezelfde vragen te beantwoorden. Deze onderzoeksmethode maakt het daarbij mogelijk om een groot aantal antwoorden met elkaar te vergelijken op een relatief efficiënte manier. In verhouding met andere onderzoeksmethoden kunnen er relatief snel veel individuen onderzocht worden.

De enquêtes in dit onderzoek zijn schriftelijk afgenomen aangezien dit een beperkte afnametijd vereist. Daarbij komt dat de vragen met een privékarakter als minder bedreigend worden ervaren, waardoor er minder sprake is van een sociaal wenselijk antwoord. De afname is groepsgewijs geschied waardoor er een goede controlemogelijkheid is en de non-respons minder een probleem vormt. De verspreiding heeft plaatsgevonden binnen de wijktheaters nadat de toeschouwers een voorstelling hadden bijgewoond, omdat het merendeel van de vragen in de enquête betrekking heeft op de voorstelling zelf. De respondenten is tevens gevraagd de vragenlijsten direct in te vullen en voordat ze vertrokken weer in te leveren. Op deze manier was de kans groter dat de vragenlijsten in alle volledigheid werden ingevuld. De mogelijkheid om de enquêtes op een later moment te laten opsturen was er niet, omdat de kans op een non-respons daarmee vergroot zou worden.

3.2 Populatie en steekproef

Zoals in de hoofdvraag wordt aangegeven, baseert dit onderzoek zich primair op het publiek van de wijktheaters. De gegevens zijn verzameld onder bezoekers van het Rotterdams Wijktheater en het Theater Zuidplein. Ter vergelijking leverden de bezoekers van de Rotterdamse Schouwburg, een meer traditioneel theater, ook een bijdrage aan het onderzoek. De toeschouwers van zowel de wijktheaters als de schouwburg zijn dan ook de onderzoekseenheden in dit onderzoek. De data is door mij zelf verzameld met behulp van de enquêtes, er is dus sprake van een primair onderzoek.

Dit onderzoek is gebonden aan een bepaalde tijdsperiode. Met het oog op het tijdsbestek dat ik tot mijn beschikking heb gekregen voor de master thesis, zijn de enquêtes in de maand april 2013 verspreid. Hierna zou ik voldoende tijd hebben om de gegevens in kaart te kunnen brengen en te analyseren. Daarbij komt dat er uit het onderzoek een conclusie moet vloeien die gebaseerd is op actuele data. De keuze is dan ook gevallen op de laatst mogelijke voorstellingen. Het moment waarop de enquêtes daadwerkelijk zijn ingevuld was ook van belang. Op het tijdstip dat de voorstelling net afgelopen is, herinneren de toeschouwers zich het meest van hun beleving van de opvoering.

Het publiek van wijktheaters vormt de gehele populatie van dit onderzoek en om hier een uitspraak over te kunnen doen, wordt er een steekproef getrokken. De bezoekers van het Rotterdams Wijktheater en het Theater Zuidplein maken deel uit van de beoogde populatie. Een van de criteria die hierbij een rol spelen, is dat de respondenten een voorstelling van het wijktheater hebben bezocht. Hier was echter automatisch sprake van bij de benadering van de personen na een voorstelling. Daarnaast was het noodzakelijk dat de respondenten de taal waarin de enquête verwoord is goed begrijpen. Om deze redenen viel de leeftijdscategorie 'jonger dan twaalf jaar' buiten de doelgroep. Later is vastgesteld dat de bezoekers van de Rotterdamse Schouwburg tevens werden opgenomen in de operationele populatie.

Een aselechte steekproef, waarbij de kans om in een steekproef te komen geheel op toeval berust, was in dit geval niet helemaal haalbaar vanwege het gebrek aan tijd. Het onderzoek is gebaseerd op een getrapte steekproef, waarbij bezoekers uit het publiek van een aantal geselecteerde voorstellingen verzocht zijn om de vragenlijst in te vullen. Bepaalde eenheden hebben zo een grotere kans hebben om hierin voor te komen (Baarda & De Goede, 2006). Ieder die bereidwillig was en een uitgekozen voorstelling bijwoonde, kreeg de mogelijkheid om de enquête in te vullen. De voorstellingen waar het om draaide zijn echter wel persoonlijk uitgekozen. Daarbij is rekening gehouden met een zo gevarieerd mogelijke groep publiek over de voorstellingen heen. Er is bij de selectie van de voorstellingen van het Theater Zuidplein bijvoorbeeld gelet op de leeftijdsgroepen. Belangrijk is dat diverse leeftijdscategorieën deel uitmaken van het onderzoek. Daarnaast is het van belang dat groepen met verschillende culturele achtergronden meegenomen worden. Hier is tevens op gelet bij de selectie van de voorstellingen die onderzocht zijn. De voorstellingen die bijvoorbeeld door studenten gemaakt worden, zijn buiten beschouwing gelaten. De kans bestaat dat wanneer er veel familieleden en bekenden aanwezig zijn, een zo objectief mogelijke beoordeling onwaarschijnlijk is. Bij het Rotterdams Wijktheater is de selectie willekeuriger geschied. Hier was er sprake van een kleiner aantal voorstellingen die binnen de aangegeven tijdsperiode

opgevoerd zouden worden. Deze producties zijn dan ook allen geselecteerd. Aangezien de Rotterdamse Schouwburg een veel kleinere rol speelt in het onderzoek, is er in dit geval gekozen voor een bepaalde dag waarop het publiek van twee producties ondervraagd kon worden. Het criterium hierbij was dat er veel toeschouwers aanwezig zouden zijn. Daarbij was het gewenst dat de voorstelling niet al te lang zou duren met het oog op het feit dat veel mensen na afloop direct naar huis zouden gaan.

Verder is er niet gelet op de inhoud van de voorstellingen. Het is niet de bedoeling dat de producties gekozen worden op basis van specifieke inhoudelijke kenmerken. De gemeten beleving moet zo willekeurig mogelijk zijn en passen bij een uiteenlopend kader van onderwerpen. Uitgangspunt is namelijk de beleving en waardering van algemene wijktheaterproducties meten. Wanneer de trekking van de steekproef op de juiste manier verloopt, kunnen gewenste resultaten bereikt worden. Het doel was om minstens 150 ingevulde vragenlijsten te verzamelen. Er is bij de verspreiding dan ook rekening gehouden met een non-respons.

De gegevens die ik heb verzameld, hebben betrekking op de beleving en waardering van het publiek. Daarnaast zijn er een aantal achtergrondvariabelen opgenomen in de enquête. Mogelijk storende variabelen kunnen de leeftijd en de opleidingsniveau van de respondenten zijn. Vragen hiernaar zijn dan ook in de vragenlijst opgenomen. De respondenten kunnen aan de hand van de vragenlijst aangeven hoe zij de bijgewoonde voorstelling hebben beleefd. Het onderzoek beperkt zich echter niet tot de geselecteerde voorstellingen, daarom zijn er tevens vragen opgenomen die het theater in het algemeen als uitgangspunt nemen. De kans is dan kleiner dat de respondenten enkel een specifieke voorstelling in gedachten houden.

Vervolgens heeft de dataverzameling plaatsgevonden binnen de wijktheaters en de schouwburg. Binnen deze ruimtes zijn de enquêtes uitgedeeld onder het publiek. Uiteindelijk zijn de vragenlijsten met behulp van het programma SPSS opgeslagen en geanalyseerd. Dit programma is tevens gebruikt bij de groepering van de vragen die in de enquête terecht zijn gekomen. Hierin zijn namelijk stellingen verwerkt die onderverdeeld kunnen worden in verscheidene categorieën. Geanalyseerd is welke elementen van waardering en beleving het meest met elkaar corresponderen.

3.3 Operationalisering

De onderzoeksvraag bevat een aantal abstracte begrippen die voorzien moeten worden van een toelichting. Deze paragraaf zal zich dan ook uitgebreid richten op de betreffende termen.

3.3.1 Wijktheatervoorstellingen

Eerder is genoemd dat het wijktheater de mensen zelf als onderwerp neemt en er een samenwerking tot stand komt met de bewoners uit de wijk. De voorstellingen worden opgevoerd voor een publiek en hierin ligt tevens de nadruk op persoonlijke en gedeelde ervaringen (Bours & Hautvast, 2006). De thesis is al voorzien van een toelichting van het begrip wijktheater en dit zal in deze paragraaf dus niet aan de orde komen. Het is echter wel van belang om de voorstellingen die onderzocht zijn te benoemen. Gesorteerd op de theaters die verantwoordelijk zijn geweest voor de totstandkoming van de opvoeringen betreft het de volgende voorstellingen. *'Halte Tussenwater'*, *'Terug naar later'* en *'Jeugdveld'* van het Rotterdams Wijktheater. Achtereenvolgens zijn dit een jongerenvoorstelling, een ouderenvoorstelling en een theateruitvoering dat zich op zowel op een jong als op een oud publiek richt. Het Theater Zuidplein is verantwoordelijk geweest voor de jeugdvoorstelling *'Pippa en de parachute'*, *'Azinlik'* een cabaretesk, de ouderenvoorstelling *'Dwaallicht'*, de cabaretshow voor jongeren en volwassenen *'Drie keer Rayen'* en *'Rebelse vrouwen'* wat in de categorie muziektheater thuishoort. Ten slotte zijn de volgende voorstellingen van de Rotterdamse Schouwburg opgenomen in de analyse; de internationale theatervoorstelling *'Drought and rain'* en de jeugdvoorstelling *'Staal 13+'*. De antwoorden van de enquêtes hebben deels betrekking op de genoemde groep producties.

3.3.2 Theoretisch concept beleving

In dit onderzoek komen twee theoretische concepten aan de orde die nader uitgewerkt zullen worden in deze sectie. Ten eerste komt het concept beleving aan de orde. Hiermee wordt in deze thesis bedoeld op de manier waarop de wijktheatervoorstellingen worden ervaren door het publiek. De term beleving kan worden opgesplitst in zeven dimensies; humor/hedonisme, educatie/ontdekking, esthetiek/sentimentele/persoonlijke integratie, ontsnapping, actie/concentratie, expressie en associatie. Deze elementen zijn opgenomen in de enquête en vertaald naar stellingen waarmee gemeten wordt in hoeverre de respondenten deze van toepassing achten op de bijgewoonde voorstelling. Tabel 1 bevat hier een overzicht van.

In de enquêtevraag 1 wordt duidelijk aangegeven dat de stellingen gaan over de voorstelling die de respondenten zojuist hebben gezien. De vraag luidt dan ook als volgt: *Op deze pagina vindt u 14 stellingen over de voorstelling van het [...] die u net heeft gezien. Kunt u aankruisen in welke mate u het met elk van deze stellingen eens bent?* Aan de hand van een vijfpuntsschaal kan het publiek aankruisen in hoeverre hun beleving met elk genoemd begrip overeenkomt. De vraag met de bijbehorende stellingen is te vinden in bijlage 1 van deze

master thesis. In aanvulling hierop is het relevant om op te merken dat de stellingen niet gesorteerd op dimensie zijn gepresenteerd aan de respondenten. De diverse categorieën worden in de vragenlijst met elkaar afgewisseld. Dit met name om te voorkomen dat men de stellingen reduceert tot één onderwerp en de beantwoording als gevolg hiervan beïnvloed wordt omdat men naar een zekere consistentie streeft. Met tabel 1 is tevens de eerste enquêtevraag over het theoretisch concept beleving volledig behandeld.

Tabel 1: Dimensies theoretisch concept beleving

Dimensie	Stelling
Humor/ hedonisme	Deze voorstelling maakte me aan het lachen.
	Ik heb plezier gehad met deze voorstelling.
Educatie/ ontdekking	Ik heb dingen over mezelf geleerd door deze voorstelling te bezoeken.
	Ik heb dingen geleerd over de maatschappij door deze voorstelling te bezoeken.
	Deze voorstelling draagt bij aan mijn algemene ontwikkeling.
	Deze voorstelling heeft mij in staat gesteld om nieuwe dingen te ontdekken.
Esthetiek/ sentimentele/ persoonlijke integratie	Deze voorstelling heeft mij ontroerd.
	Deze voorstelling bracht het verhaal op een mooie manier.
	Deze voorstelling heeft mij aan het denken gezet.
	Er zat een diepere betekenis in deze voorstelling.
Ontsnapping	Ik heb mij lekker kunnen ontspannen tijdens deze voorstelling.
Actie/ concentratie	Deze voorstelling heeft mij van het begin tot het eind weten te boeien.
Expressie	Deze voorstelling heeft ervoor gezorgd dat ik me beter kan inleven in andere mensen.
Associatie	Het verhaal en de mensen in deze voorstelling waren herkenbaar.

3.3.3 Theoretisch concept waardering

Vervolgens komt de uitwerking van het tweede theoretisch concept waardering aan bod. Dit concept ligt dicht bij de beleving van de theatervoorstellingen, maar specifiek wordt er gedoeld op het oordeel dat het publiek over bepaalde elementen velt. In de vragenlijst wordt zowel aandacht besteed aan de daadwerkelijke waardering van de bezochte voorstelling als de elementen die het publiek over het algemeen waardeert. Dit zijn dan ook de twee dimensies van het begrip waardering.

3.3.3.1 Dimensie specifieke waardering

De eerste dimensie, specifieke waardering, betreft het oordeel van het publiek over de theatervoorstelling die zij tijdens dit onderzoek hebben bijgewoond. Dit onderdeel wordt simpelweg gemeten aan de hand van een rapportcijfer. De tweede vraag van de enquête luidt dan ook als volgt: *Als u deze voorstelling een rapportcijfer mocht geven van 1 (heel slecht) tot 10 (heel goed), welk cijfer zou u dan geven?* Dit vormt tevens de indicator van de betreffende dimensie. Hieruit valt namelijk direct af te leiden in hoeverre het publiek de bezochte voorstelling heeft gewaardeerd.

3.3.3.2 Dimensie algemene waardering

De dimensie algemene waardering is opgesplitst in negen subdimensies; humor/hedonisme, formeel, esthetiek/sentimentele/persoonlijke integratie, ontsnapping, educatie/ontdekking, associatie, mimesis, expressie en sociabiliteit. De waardering van het publiek kan worden afgeleid uit deze karakteristieken die horen bij een theatervoorstelling. Men kan een voorstelling bijvoorbeeld op een positieve manier waarderen naar aanleiding van de educatieve aspecten ervan. In tabel 2 worden zowel de dimensies als de indicatoren ervan gepresenteerd.

Tabel 2: Subdimensies algemene waardering

Dimensie	Term
Humor/ hedonisme	Gezelligheid
	Plezier
Formeel	Goede acteurs
	Mooi om naar te kijken
	Vertellen van een mooi verhaal
	Origineel
	Verrassend
Esthetiek/ sentimentele/ persoonlijke integratie	Te begrijpen
	Levensles
	Kritiek op de wereld
	Lekker in mijn vel zitten
Ontsnapping	Er even uit zijn
	Dagelijkse zorgen vergeten
	Rustgevend
Educatie/ ontdekking	Interessante ideeën opdoen
	Nieuwe kijk op de wereld
	Leerzaam
Associatie	Herkenbaar
Mimetisch	Net echt
Expressie	Emotioneel
Sociabiliteit	Samen zijn met anderen

In de vragenlijst zijn deze aspecten gepresenteerd als een opeenvolging van termen, waarbij het publiek kan aangeven in hoeverre zij deze van belang vinden. In de enquêtevraag 3 wordt vermeld dat de termen gaan over theater in het algemeen. De vraag luidt als volgt: *Hieronder vindt u een lijst met woorden of beschrijvingen die mensen kunnen gebruiken om aan te geven wat ze belangrijk vinden aan theater. Ook als u nooit eerder naar het theater bent geweest, kunt u aangeven hoe goed deze woorden passen bij wat u belangrijk zou vinden aan een theatervoorstelling. Wilt u per woord aangeven in hoeverre u dit zelf belangrijk vindt bij theater in het algemeen?* Aan de hand van een vijfpuntsschaal kan het publiek aankruisen waar zij waarde aan hechten. De vraag met de bijbehorende termen is te vinden in bijlage 1 van deze master thesis.

3.3.4 Publiek

Ten slotte is het publiek een begrip dat voorzien moet worden van een nadere toelichting. In het theoretisch kader zijn theorieën over deze term globaal besproken en in dit gedeelte zal dan ook enkel aandacht besteed worden aan de specifieke invulling van het begrip publiek vanuit dit onderzoek. In dit geval worden er gegevens verzameld over de toeschouwers van de eerder genoemde voorstellingen van het Rotterdams Wijktheater, Theater Zuidplein en de Rotterdamse Schouwburg. Kort samengevat zijn dit de mensen die bereid en in staat waren om de enquêtes in te vullen tijdens het verloop van het onderzoek. De onderzoeksresultaten zullen echter gegeneraliseerd worden naar het algemene publiek van dergelijke theaters. In de enquête zijn achtergrondvragen opgenomen om een schets te kunnen maken van dit publiek. Hier volgt in een volgende paragraaf meer uitleg over.

3.3.5 Controlevariabelen

In dit onderzoek zijn er naast de behandelde begrippen tevens controlevariabelen. Een controlevariabele is een mogelijk storende variabele die door onderzoekers expliciet onder controle wordt gebracht om verbanden tussen andere variabelen zuiver te kunnen schatten (Boeije, 't Hart, Hox, 2009). Naast het gegeven dat het leeftijdscriterium aangeeft of de respondent ouder dan 12 jaar is, kan dit aspect tevens de onderzoeksresultaten beïnvloeden. Het zou bijvoorbeeld aan de leeftijd van het publiek kunnen liggen, wanneer er verschillen in beoordeling of beleving tussen voorstellingen gevonden worden. Andere achtergrondkenmerken als geslacht, etniciteit en woonplaats van de respondent vallen dan ook onder de controlevariabelen.

Met het oog op de zojuist genoemde achtergrondkenmerken kan vermeld worden dat er in principe verder geen criteria zijn opgelegd aan het type mensen dat de vragenlijst mag invullen. Uitgangspunt van dit onderzoek is om theaters met elkaar te vergelijken en een conclusie te kunnen vormen over het wijktheater. Tijdens de analyse kan echter ook naar voren komen of er verschillen in beleving en waardering tussen mannen en vrouwen zitten. Zo is het tevens mogelijk dat de culturele achtergrond van het publiek een grote rol speelt in hun ervaringen. Deze controlevariabele wordt in het onderzoek dan ook uitgedrukt op twee verschillende manieren. Aan de ene kant kan een respondent zijn/haar etniciteit aangeven op basis van het eigen geboorteland, dat van de vader en dat van de moeder. Daarnaast wordt er gevraagd naar de etnische categorie waartoe de respondent zich zelf rekent. Dezelfde situatie kan optreden bij de woonplaats als achtergrondkenmerk. Wanneer blijkt dat mensen uit dezelfde omgeving erg met elkaar corresponderen zal hier in de conclusie ook aandacht aan besteed moeten worden.

De kenmerken opleidingsniveau en werksituatie zijn tevens erg interessant. Deze dienen namelijk niet enkel als controlevariabelen om bepaalde verschillen tussen theaters of voorstellingen te kunnen verklaren. De afgeronde opleiding van een persoon kan bijvoorbeeld iets zinnigs zeggen over diens type beleving en waardering. Vastgesteld kan worden of een hogere of lagere opleiding betekenisvolle gevolgen met zich mee kan brengen.

Eerder is vermeld dat er naar verschillen tussen theaters gekeken zal worden. Controlevariabelen die bij dit aspect in de buurt liggen zijn de locatie van een voorstelling en het aantal bezoeken dat afgelegd wordt aan de theaters. Het is belangrijk om te onderzoeken of de vertrouwdheid met het theater enige invloed uitoefent op de beleving. Dit heeft zowel betrekking op het theater in het algemeen als op het theater dat tijdens het onderzoek bezocht is. Door vragen over deze kenmerken te plaatsen in de enquête worden ook deze variabelen onder controle gebracht.

3.4 Toelichting enquête

Bijlage 1 bevat de vragenlijst die verspreid is tijdens het onderzoek. Deze is tevens voorzien van een introductie. Deze geeft het publiek namelijk meer informatie en instructies om de vragen naar behoren en in alle volledigheid te kunnen beantwoorden. Ook werd daardoor duidelijk wat het belang en het beoogde doel van het onderzoek is. Er is echter alleen sprake geweest van een bijgevoegde introductie in de enquêtes die in de Rotterdamse Schouwburg en het Theater Zuidplein verspreid zijn. In het geval van de Rotterdamse Wijktheater was dit niet noodzakelijk. Na afloop van de voorstellingen werd de enquête en de inhoud ervan namelijk

mondeling aangekondigd. De respondenten waren hierdoor in staat om direct te beginnen met het invullen van de vragenlijsten. Wanneer dit niet het geval zou zijn, was er de mogelijkheid om uitleg hierover te ontvangen.

In zijn geheel heeft de enquête een totaal van 14 vragen, waarvan het merendeel bestaat uit vooraf bepaalde antwoordmogelijkheden. De eerste drie vragen gaan over de beleving en de waardering van de theatervoorstellingen. Deze zijn dan ook erg uitgebreid en bestaan uit meerdere deelvragen. Er is gekozen voor een vijfpuntsschaal om de ervaringen van de toeschouwers gedetailleerd uit te kunnen drukken. Daarbij is er minder kans dat dit leidt tot vertekende resultaten, omdat de vraagstelling zo neutraal mogelijk is gehouden. De begrippen beleving en waardering worden dan ook niet expliciet benoemd.

De vragen die hierop volgen, hebben betrekking op de achtergrondinformatie van de respondenten. Deze zullen meer duidelijkheid moeten scheppen over de eenheden die in de steekproef worden betrokken. Er is gekozen om deze vragen aan het eind te plaatsen, zodat het publiek de interessante en boeiende vragen eerst te zien krijgt. Zij zijn dan sneller geneigd om de enquête in te vullen.

3.5 Data

De uiteindelijke data beslaat meer respondenten dan in eerste instantie het beoogde doel was. Doel was om minstens 150 ingevulde vragenlijsten te kunnen analyseren en het dubbele aantal is daarom ook verspreid. Uiteindelijk zijn er 280 enquêtes ingevuld en daarmee is de non-respons erg laag gebleven. De uiteindelijke steekproef bevat dus 280 onderzoekseenheden, waarvan er 113 horen bij het Rotterdams Wijktheater, 120 bij het Theater Zuidplein en 47 bij de Rotterdamse Schouwburg. Het betreft in het totaal 179 vrouwelijke en 101 mannelijke respondenten.

4. Analyse en resultaten

Dit hoofdstuk beslaat de resultaten en de analyse van het onderzoek met als hoofdvraag: ‘*Hoe worden wijktheatervoorstellingen beleefd en gewaardeerd door het publiek?*’. Eerst volgen de uitkomsten van de achtergrondvragen in de enquête. Vervolgens komen de resultaten van de vragen waarin de beleving en waardering van het publiek centraal staat aan bod. Grotendeels zal het gaan om wat er ervaren werd in de diverse theaters en de eventuele verschillen hiertussen, maar er zal tevens gelet worden op de invloed van de controlevariabelen.

4.1 Uitkomsten achtergrondvragen

Eerder is genoemd dat er enkele achtergrondvragen in de enquête zijn opgenomen. Deze vragen hebben achtereenvolgens betrekking op het geslacht, de leeftijd, de woonplaats, de etniciteit, het opleidingsniveau en de werksituatie van de respondent. Verder is er gevraagd naar de frequentie van het theaterbezoek van het publiek. Hierbij is er een onderscheid gemaakt tussen het bezoek aan het theater dat verantwoordelijk is geweest voor de voorstelling die zij hebben bijgewoond en andere theaters. Deze paragraaf zal een overzicht presenteren van de resultaten van de genoemde achtergrondkenmerken van de verschillende publieksgroepen.

4.1.1 Geslacht

Als eerste komt het achtergrondkenmerk geslacht aan bod, waarvan in het volgende tabel, tabel 3, een overzicht wordt gepresenteerd. De resultaten worden zowel in concrete aantallen weergegeven als in percentages. Het tabel laat deze verhouding tevens per theater zien.

Tabel 3: Geslacht naar theater

	Rotterdams Wijktheater	Theater Zuidplein	Rotterdamse Schouwburg	Totaal
Man	30	50	21	101
	26,5%	41,7%	44,7%	36,1%
Vrouw	83	70	26	179
	73,5%	58,3%	55,3%	63,9%
Totaal	113	120	47	280
	100%	100%	100%	100%

Duidelijk is dat meer vrouwen dan mannen aan dit onderzoek hebben deelgenomen. Het totale publiek bestaat namelijk uit 179 vrouwelijke en 101 mannelijke respondenten. Per theater

blijkt ook dat het merendeel van de toeschouwers uit vrouwen bestaat. Onder het publiek van de Rotterdamse Schouwburg is dit sekseverschil het kleinst.

4.1.2 Leeftijd

Vervolgens worden in tabel 4 de cijfers weergegeven over de leeftijd van het publiek. Ook deze resultaten worden in concrete aantallen en in percentages uitgedrukt per theater. Wegens het feit dat er sprake is van een grote hoeveelheid verschillende leeftijdsgroepen, zijn deze samengevoegd tot zes categorieën. Dit zijn achtereenvolgens de groepen; 25 jaar en jonger, 26-35 jaar, 36-45 jaar, 46-55 jaar, 56-65 jaar en ouder dan 65 jaar.

Tabel 4: Leeftijd naar theater

	Rotterdams Wijktheater	Theater Zuidplein	Rotterdamse Schouwburg	Totaal
25 en jonger	23	18	24	65
	20,4%	15,0%	51,1%	23,2%
26-35	16	21	1	38
	14,2%	17,5%	2,1%	13,6%
36-45	7	21	5	33
	6,2%	17,5%	10,6%	11,8%
46-55	9	23	7	39
	8,0%	19,2%	14,9%	13,9%
56-65	23	22	8	53
	20,4%	18,3%	17,0%	18,9%
Ouder dan 65	35	15	2	52
	31,0%	12,5%	4,3%	18,6%
Totaal	113	120	47	280
	100%	100%	100%	100%

Het deel van het publiek dat 25 jaar of jonger is, vormt samen de grootste categorie en de minste respondenten zitten in de categorie 36-45 jaar. De verdeling per theater brengt echter andere resultaten naar voren. Het wijktheaterpubliek bestaat voor het grootste gedeelte uit respondenten die ouder dan 65 jaar zijn. Vervolgens is de leeftijdscategorie 46-55 jaar in het Theater Zuidplein het grootst en geldt voor de Rotterdamse Schouwburg dat de groep 25 jaar en jonger uit een groot aantal bestaat, 51.1%. Dit laatste komt omdat er in de schouwburg maar twee voorstellingen zijn betrokken bij het onderzoek, waarvan één jeugdvoorstelling.

4.1.3 Woonplaats

Hoewel het grootste gedeelte van de voorstellingen in Rotterdam is opgevoerd, bestaat het publiek niet slechts uit inwoners van Rotterdam. Tabel 5 toont de verdeling van het totale publiek op basis van hun woonplaats.

Opnieuw worden de getallen weergegeven in zowel concrete aantallen als in percentages, per theater. Er zijn nieuwe categorieën benoemd met de stad waar de voorstelling is opgevoerd als middelpunt, dit zijn de plaatsen; binnen stad van opvoering, buiten stad van opvoering binnen dezelfde provincie, buiten de provincie van opvoering in Nederland, buiten Nederland.

Tabel 5: Woonplaats naar theater

	Rotterdams Wijktheater	Theater Zuidplein	Rotterdamse Schouwburg	Totaal
Stad v. opvoering	92 81,4%	70 58,3%	38 80,9%	200 71,4%
Binnen provincie	18 15,9%	36 30,0%	7 14,9%	61 21,8%
In Nederland	3 2,7%	12 10,0%	2 4,3%	17 6,1%
Buiten Nederland	0 0,0%	2 1,7%	0 0,0%	2 0,7%
Totaal	113 100%	120 100%	47 100%	280 100%

Duidelijk is dat het overgrote gedeelte van het publiek woont binnen de stad waarin de voorstelling wordt opgevoerd. Indien dit niet het geval is, is er een grote kans dat ze binnen dezelfde provincie wonen. Een klein gedeelte van het onderzochte publiek woont buiten de provincie waarin de opvoering heeft plaatsgevonden of zelfs buiten Nederland. Van de drie theaters trekt Theater Zuidplein de meeste bezoekers van verder weg aan.

4.1.4 Etniciteit

Het volgende achtergrondkenmerk dat in deze paragraaf behandeld zal worden, is de etnische groep waartoe de respondent zichzelf rekent. Tabel 6 bevat een overzicht van de verschillende etniciteitgroepen in het publiek per theater.

De meest opvallende waarden behoren de autochtone Nederlanders toe, deze groep vormt namelijk het overgrote deel van het publiek. Hier is zowel bij het Rotterdams Wijktheater als bij het Theater Zuidplein en de Rotterdamse Schouwburg sprake van. De Marokkaanse groep is volgens de tabel het kleinst. Omdat de aantallen voor enkele etniciteitgroepen te laag zijn voor een betrouwbare analyse, zullen deze in het vervolg samengevoegd worden. De respondenten met een Turkse of Marokkaanse achtergrond zullen samen een groep vormen. Dit geldt ook voor de groepen Surinamers, Antillianen en Kaapverdianen.

Tabel 6: Etniciteit naar theater

	Rotterdams Wijktheater	Theater Zuidplein	Rotterdamse Schouwburg	Totaal
Turks	0	26	3	29
	0,0%	22,4%	6,5%	10,6%
Marokkaans	0	1	3	4
	0,0%	0,9%	6,5%	1,5%
Surinaams	13	20	5	38
	11,7%	17,2%	10,9%	13,9%
Antilliaans	4	1	2	7
	3,6%	0,9%	4,3%	2,6%
Kaapverdiaans	4	3	4	11
	3,6%	2,6%	8,7%	4,0%
Nederlands	90	65	29	184
	81,1%	56,0%	63,0%	67,4%
Totaal	111	116	46	273
	100%	100%	100%	100%

4.1.5 Opleidingsniveau

De tabel die hierop volgt, tabel 7, biedt een overzicht van de opleidingsniveaus van de bezoekers van de drie theaters.

Tabel 7: Opleidingsniveau naar theater

	Rotterdams Wijktheater	Theater Zuidplein	Rotterdamse Schouwburg	Totaal
Geen	1	0	0	1
	0,9%	0,0%	0,0%	0,4%
Lager onderwijs	5	9	22	36
	4,4%	7,5%	46,8%	12,9%
Lager beroepsonderwijs	6	4	0	10
	5,3%	3,3%	0,0%	3,6%
Middelbaar algemeen onderwijs	23	10	2	35
	20,4%	8,3%	4,3%	12,5%
Middelbaar beroepsonderwijs	23	12	3	38
	20,4%	10,0%	6,4%	13,6%
Voortgezet algemeen onderwijs	16	11	2	29
	14,2%	9,2%	4,3%	10,4%
Hoger beroepsonderwijs	27	45	12	84
	23,9%	37,5%	25,5%	30,0%
Wetenschappelijk onderwijs	12	29	6	47
	10,6%	24,2%	12,8%	16,8%
Totaal	130	120	47	280
	100%	100%	100%	100%

De meeste mensen hebben een diploma behaald, op één respondent na. Het merendeel van het publiek heeft een diploma behaald op het niveau van het hoger beroepsonderwijs. Het publiek

van het Theater Zuidplein bevat in dit geval de meeste mensen die wetenschappelijk onderwijs hebben gevolgd. Bij de Rotterdamse Schouwburg bestaat een groot gedeelte uit toeschouwers die een diploma hebben van het lager onderwijs. Dit is echter het gevolg van het feit dat één van de bezochte opvoeringen een kindervoorstelling is.

4.1.6 Werksituatie

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan de werksituatie van het publiek. De volgende tabel 8 geeft hier een overzicht van.

Tabel 8: Werksituatie naar theater

	Rotterdams Wijktheater	Theater Zuidplein	Rotterdamse Schouwburg	Totaal
Student/scholier	17	16	24	57
	15,0%	13,3%	51,1%	20,4%
Betaald werk	43	82	17	142
	38,1%	68,3%	36,2%	50,7%
Geen betaald werk/niet werkzoekend	6	4	0	10
	5,3%	3,3%	0,0%	3,6%
Werkloos/werkzoekend	4	1	0	5
	3,5%	0,8%	0,0%	1,8%
Pensioen/vut	40	17	6	63
	35,4%	14,2%	12,8%	22,5%
Arbeidsongeschikt	3	0	0	3
	2,7%	0,0%	0,0%	1,1%
Totaal	113	120	47	280
	100%	100%	100%	100%

Het overgrote gedeelte van het publiek verricht betaald werk. Daarbij komt dat een heel klein gedeelte arbeidsongeschikt is verklaard. Ook de werksituatie van het publiek bestaat dus uit categorieën waartoe heel weinig toeschouwers behoren. Voor de vervolganalyses in deze thesis worden enkele categorieën daarom samengevoegd. De groepen ‘geen betaald werk/niet werkzoekend’, ‘werkloos/werkzoekend’ en ‘arbeidsongeschikt’ worden samengevoegd tot de categorie niet-werkend. De overige groepen blijven hetzelfde.

Opvallend is dat de categorie scholieren/studenten binnen de Rotterdamse Schouwburg het grootst is, wederom dankzij de jeugdvoorstelling. In het geval van het Theater Zuidplein vormen de mensen die betaald werk verrichten samen de grootste categorie. Het aantal scholieren/studenten is hier beduidend minder.

4.1.7 Frequentie theaterbezoek

Ten slotte komt de frequentie van het theaterbezoek aan bod. In dit gedeelte wordt er gelet op het aantal keren dat de respondent is geweest naar het theater dat verantwoordelijk is voor de bezochte voorstelling. Dit wordt tegenover het aantal keren gezet dat diegene een bezoek aan een ander theater heeft gebracht. In de tabellen 9, 10 en 11 zal per theater een overzicht van de betreffende percentages volgen.

Tabel 9: Frequentie theaterbezoek RWT

		Bezoek aan ander theater					
<u>Bezoek aan dit theater</u>		Nooit eerder	Minder dan 1 keer per jaar	1-2 keer per jaar	3-6 keer per jaar	7 keer of meer per jaar	Totaal
	Nooit eerder	15,9%	25,0%	31,8%	18,2%	9,1%	100%
	Minder dan 1 keer per jaar	11,5%	38,5%	23,1%	15,4%	11,5%	100%
	1-2 keer per jaar	9,4%	25,0%	28,1%	28,1%	9,4%	100%
	3-6 keer per jaar	0,0%	20,0%	10,0%	60,0%	10,0%	100%
	7 keer of meer per jaar	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100%	100%
	Totaal	11,5%	27,4%	26,5%	23,9%	10,6%	100%

Uit het tabel van het Rotterdams Wijktheater volgt dat het merendeel van de toeschouwers die voor de eerste keer het theater bezoeken wel eerder een ander theater hebben bezocht. Dit bezoek zit meestal tussen één of twee keer per jaar. Van de mensen die het RWT drie tot zes keer per jaar bezoeken, gaat het grootste gedeelte regelmatig, drie tot zes keer per jaar, naar een ander theater.

Tabel 10: Frequentie theaterbezoek TZ

		Bezoek aan ander theater					
<u>Bezoek aan dit theater</u>		Nooit eerder	Minder dan 1 keer per jaar	1-2 keer per jaar	3-6 keer per jaar	7 keer of meer per jaar	Totaal
	Nooit eerder	14,3%	14,3%	42,9%	11,4%	17,1%	100%
	Minder dan 1 keer per jaar	3,3%	40,0%	23,3%	20,0%	13,3%	100%
	1-2 keer per jaar	9,7%	19,4%	54,8%	6,5%	9,7%	100%
	3-6 keer per jaar	0,0%	5,3%	31,6%	63,2%	0,0%	100%
	7 keer of meer per jaar	20,0%	0,0%	0,0%	20,0%	60,0%	100%
	Totaal	8,3%	20,0%	37,5%	20,8%	13,3%	100%

Opvallend in de tabel van het theater Zuidplein is dat een groot percentage zowel dit theater één tot twee keer per jaar bezoekt als andere theaters. Voor een groot percentage (60,0%) van de groep die het Theater Zuidplein zeven keer of meer per jaar bezoekt, geldt hetzelfde voor andere theaters.

Tabel 11: Frequentie theaterbezoek RS

<u>Bezoek aan dit theater</u>		Minder dan 1 keer per jaar	1-2 keer per jaar	3-6 keer per jaar	7 keer of meer per jaar	Totaal
		Nooit eerder	56,3%	25,0%	18,8%	0,0%
	Minder dan 1 keer per jaar	61,5%	15,4%	23,1%	0,0%	100%
	1-2 keer per jaar	0,0%	40,0%	40%	20,0%	100%
	3-6 keer per jaar	14,3%	28,6%	42,9%	14,3%	100%
	7 keer of meer per jaar	0,0%	0,0%	0,0%	100%	100%
	Totaal	38,3%	25,5%	27,7%	8,5%	100%

De bezoekers van de Rotterdamse Schouwburg hebben allemaal wel eens een ander theater bezocht. De grootste categorie bestaat uit de mensen die zowel de Rotterdamse Schouwburg als andere theaters minder dan één keer per jaar bezoeken.

4.2 Beleving

4.2.1 Beleving per theater

Zoals eerder genoemd, staat het concept beleving centraal in vraag 1 van de enquête. Deze paragraaf heeft dan ook betrekking op dit gedeelte van de vragenlijst. In de volgende tabel, tabel 12, volgt een vergelijking tussen de theaters en hun scores op de verschillende stellingen van beleving. In de vraag waarin de stellingen zijn gepresenteerd, lopen de scores van 1 (zeer mee oneens) tot 5 (zeer mee eens). Dit houdt in dat hoe hoger de scores op de schalen van beleving zijn, hoe meer sprake is van de desbetreffende beleving bij het publiek.

De respondenten van de drie theaters scoren het hoogst op de stellingen; *Deze voorstelling bracht het verhaal op een mooie manier* en *Ik heb plezier gehad met deze voorstelling*. Vanuit de theorie zijn deze stellingen opgenomen als achtereenvolgens een esthetische stelling en een stelling die betrekking heeft op amusement. Ook dit resultaat wijst erop dat meerdere soorten belevingen naast elkaar kunnen bestaan. Het ene sluit het andere in tegenstelling tot enkele eerder genoemde theorieën niet uit. Bij het element ‘plezier beleven’ scoort het Rotterdams Wijktheater het hoogst. De verschillen tussen de theaters zijn op de

laatstgenoemde stelling zeer significant ($p \leq .001$). De kans dat deze scores toevallig verschillen, is dus zeer klein.

Tabel 12: Beleving per theater

Stelling	Rotterdams Wijktheater	Theater Zuidplein	Rotterdamse Schouwburg	Totaal
Deze voorstelling maakte me aan het lachen	4,30***	3,95***	3,38***	4,00
Deze voorstelling heeft mij ontroerd.	3,92***	3,37***	3,72***	3,65
Ik heb dingen over mezelf geleerd door deze voorstelling te bezoeken.	3,39***	2,75***	2,45***	2,96
Ik heb dingen geleerd over de maatschappij door deze voorstelling te bezoeken.	3,63***	3,09***	3,36***	3,35
Deze voorstelling bracht het verhaal op een mooie manier.	4,31	4,16	4,34	4,25
Deze voorstelling heeft ervoor gezorgd dat ik me beter kan inleven in andere mensen.	3,62***	3,16***	3,11***	3,33
Ik heb plezier gehad met deze voorstelling.	4,47***	4,20***	3,85***	4,25
Het verhaal en de mensen in deze voorstelling waren herkenbaar.	4,28*	4,01*	3,85*	4,09
Deze voorstelling draagt bij aan mijn algemene ontwikkeling.	3,66**	3,21**	3,36**	3,42
Ik heb mij lekker kunnen ontspannen tijdens deze voorstelling.	4,27***	3,99***	3,60***	4,04
Deze voorstelling heeft mij van het begin tot het eind weten te boeien.	4,43*	4,00*	4,13*	4,16
Deze voorstelling heeft mij aan het denken gezet.	3,63***	3,04***	3,50***	3,35
Deze voorstelling heeft mij in staat gesteld om nieuwe dingen te ontdekken.	3,49*	3,16*	3,28*	3,31
Er zat een diepere betekenis in deze voorstelling.	4,21***	3,58***	3,89***	3,88

* $p \leq .05$ ** $p \leq .01$ *** $p \leq .001$

De stelling die het laagst scoort luidt als volgt; *Ik heb dingen over mezelf geleerd door deze voorstelling te bezoeken*. De scores op deze stelling verschillen ook significant, waarbij de schouwburgbezoekers aanzienlijk lager scoren dan de bezoeker van de andere theaters. De totale gemiddelde waarde van dit element zit net tegen ‘neutraal’ aan. Veel van de respondenten geven echter aan dat zij het niet met deze stelling eens zijn. Dit betekent echter niet direct dat de theater in het algemeen niet leerzaam zou kunnen zijn voor de publieksgroepen. Dit resultaat zou verklaard kunnen worden door het type voorstellingen dat zij hebben bezocht. Het Rotterdams Wijktheater heeft volgens deze resultaten de meeste voorstellingen voortgebracht waarvan het publiek aangeeft dat zij iets over zichzelf hebben geleerd. De overige stellingen zullen in deze paragraaf besproken worden volgens de in de

tabel gepresenteerde volgorde. De items waarvan de verschillen niet significant zijn, zullen verder niet geïnterpreteerd worden.

De scores op de stelling; *Deze voorstelling maakte me aan het lachen*, tonen grote verschillen tussen het wijktheater en de schouwburg. Uit de resultaten blijkt dat het Rotterdams Wijktheater hier bijna een heel punt hoger op scoort dan de Rotterdamse Schouwburg. Over het algemeen lacht het wijktheaterpubliek meer dan de Rotterdamse Schouwburgbezoekers bij het zien van de voorstellingen. Belangrijk is om nogmaals te wijzen op de mogelijkheid dat dit het resultaat is van de onderwerpen of doelgroepen van de betreffende voorstellingen.

Het publiek van het Theater Zuidplein geeft in vergelijking met de andere theaters het minst aan ontroerd te zijn door de voorstellingen. In aanvulling hierop is dit verschil erg significant ($p \leq .001$) en is de kans erg klein dat dit op toeval berust.

De stellingen betreffende ‘het hebben geleerd over de maatschappij’ en ‘de inleving in andere mensen’ geven beiden aan dat het Rotterdams Wijktheater met een significant verschil hier het hoogst op scoort. De bezoekers van het RWT hebben dus meer geleerd over de maatschappij en leven zich dus meer dan het publiek van de andere theaters in met anderen na de voorstelling.

Vervolgens volgt dat de voorstellingen in vergelijking met het wijktheater in mindere mate herkenbaar zijn voor het schouwburgpubliek. Hetzelfde geldt voor de stelling; *Ik heb mij lekker kunnen ontspannen tijdens deze voorstelling*. De scores op de eerstgenoemde stelling verschillen met bijna een halve punt. Dit wijst bij de schouwburg op een grotere afstand tussen de voorstellingen en het publiek. Het verschil op de score van de stelling over ‘het ontspannen’ is zelfs groter.

De stellingen betreffende ‘het bijdragen aan de algemene ontwikkeling’, ‘het aan het denken gezet worden’ en ‘het in staat stellen om nieuwe dingen te ontdekken’ wijzen niet op een groot verschil tussen de theaters. Wel staat het Rotterdams Wijktheater in deze gevallen op een eerste plek en liggen de totale scores iets lager in vergelijking met de andere stellingen.

Bij de overgebleven stellingen ‘Er zat een diepere betekenis in deze voorstelling’ en ‘Deze voorstelling heeft mij van het begin tot het eind weten te boeien’ valt te concluderen dat de voorstellingen in alle theaters het publiek erg hebben weten te boeien. Er zit echter een significant verschil tussen het Rotterdams Wijktheater en het Theater Zuidplein. Het verschil tussen deze twee theaters is zelfs groter bij de stelling over het hebben van een ‘diepere betekenis’.

4.2.2 Categorieën van beleving

Hoewel vraag 1 bestaat uit veertien op zichzelf staande stellingen, wordt de beleving van het publiek van de theaters ook geanalyseerd aan de hand van samengevoegde categorieën.

Om dit te kunnen realiseren wordt er een factoranalyse uitgevoerd op de verschillende stellingen. Door deze analyse te hanteren, valt af te leiden of de variabelen kunnen worden samengevoegd tot een bepaald aantal onderliggende dimensies. Op basis van onderliggende correlaties tussen de verschillende variabelen, kan geconcludeerd worden of deze bij elkaar horen. Tabel 13 geeft de uitkomsten van deze factoranalyse weer.

Er is gekozen voor een rotatie van de factoren, zodat deze een goed interpreteerbaar patroon geven. Te zien is dat de stellingen gereduceerd zijn tot drie factoren. Op basis hiervan zijn de verschillende factoren benoemd. Initieel bestond het concept beleving, afgeleid uit het theoretisch kader, uit meerdere subcategorieën, maar deze zijn door het programma SPSS samengebracht tot enkele overkoepelende begrippen. Dit zijn de cognitie, de expressie en het escapisme.

Uit de tabel volgt dat de volgende stellingen sterk met elkaar correleren en daarom kunnen worden samengevoegd: *Deze voorstelling heeft mij aan het denken gezet, Deze voorstelling heeft ervoor gezorgd dat ik me beter kan inleven in andere mensen, Ik heb dingen over mezelf geleerd door deze voorstelling te bezoeken, Deze voorstelling heeft mij in staat gesteld om nieuwe dingen te ontdekken, Deze voorstelling draagt bij aan mijn algemene ontwikkeling en Ik heb dingen geleerd over de maatschappij door deze voorstelling te bezoeken.* Deze vallen in mijn onderzoek allemaal onder de noemer ‘cognitie’. De eerste dimensie verwijst dus naar de cognitieve beleving van het publiek van de theatervoorstellingen. Er wordt hierbij gelet op het vermogen van het publiek om dingen te leren kennen. Te zien is dat de indicatoren wat deze dimensie betreft dan ook de termen zijn waarin het publiek aangeeft dat zij dingen over zichzelf hebben geleerd door de productie bij te wonen, nieuws over de maatschappij te weten zijn gekomen en aan het denken gezet zijn. Daarnaast behoren antwoorden als een betere inleving in anderen, een bijdrage aan de algemene ontwikkeling en het ontdekken van nieuwe dingen ook tot de cognitieve beleving van de voorstellingen.

De volgende stellingen behoren allen tot de categorie ‘expressie’; *Deze voorstelling bracht het verhaal op een mooie manier, Er zat een diepere betekenis in deze voorstelling, Het verhaal en de mensen in deze voorstelling waren herkenbaar, Deze voorstelling heeft mij van het begin tot het eind weten te boeien en Deze voorstelling heeft mij ontroerd.* De expressieve beleving van het theaterpubliek vormt dus een tweede dimensie. Uitgangspunt bij

dit aspect is de gevoelsuitdrukking van de respondenten. Uitgaande hiervan zijn de indicatoren die hierbij horen de uitlatingen van het publiek die wijzen op ontroering door de opvoering, de herkenbaarheid van het verhaal en de personages en de diepere betekenis van de voorstelling. Oorspronkelijk vielen de stellingen onder enkele andere subcategorieën als het sentimentele, de esthetiek, de associatie en de concentratie. In dit onderzoek blijken zij echter gezamenlijk een enkele dimensie aan te duiden.

Ten slotte bestaat de derde factor ‘escapisme’ uit de overige 3 stellingen; *Deze voorstelling maakte me aan het lachen, Ik heb plezier gehad met deze voorstelling* en *Ik heb mij lekker kunnen ontspannen tijdens deze voorstelling*. Dimensie nummer drie betreft de belevingsaspecten van het publiek die vallen onder deze noemer. Belangrijk hierbij is om te letten op de neiging van de respondenten om de zorgen van het alledaagse leven te vergeten. In dit geval geschiedt dat dus door een voorstelling bij te wonen. De indicatoren hierbij zijn dan ook de mate waarin een persoon plezier heeft gehad of zich heeft kunnen ontspannen tijdens de voorstelling. De eerste twee stellingen geven tevens een vorm van humor en hedonisme aan waarbij genot bij het bezoeken van een theatervoorstelling centraal staat.

Tabel 13: Factor analyse stellingen beleving

Stelling	Factor		
	1(cognitie)	2(expressie)	3(escapisme)
Deze voorstelling heeft mij aan het denken gezet.	,767	,284	-,009
Deze voorstelling heeft ervoor gezorgd dat ik me beter kan inleven in andere mensen.	,761	,076	,207
Ik heb dingen over mezelf geleerd door deze voorstelling te bezoeken.	,757	,113	,244
Deze voorstelling heeft mij in staat gesteld om nieuwe dingen te ontdekken.	,737	,164	,082
Deze voorstelling draagt bij aan mijn algemene ontwikkeling.	,703	,224	,010
Ik heb dingen geleerd over de maatschappij door deze voorstelling te bezoeken.	,687	,304	,001
Deze voorstelling bracht het verhaal op een mooie manier.	,233	,759	,263
Er zat een diepere betekenis in deze voorstelling.	,440	,656	,003
Het verhaal en de mensen in deze voorstelling waren herkenbaar.	,021	,630	,450
Deze voorstelling heeft mij van het begin tot het eind weten te boeien.	,317	,622	,335
Deze voorstelling heeft mij ontroerd.	,478	,562	-,062
Deze voorstelling maakte me aan het lachen.	,145	-,055	,847
Ik heb plezier gehad met deze voorstelling.	,101	,310	,806
Ik heb mij lekker kunnen ontspannen tijdens deze voorstelling.	,021	,230	,720

4.2.2.1 Rotterdams Wijktheater

De zojuist benoemde categorieën zijn gecreëerd op basis van de data van het gehele bestand. Dat wil zeggen dat de respondenten van de afzonderlijke theaters allen zijn meegenomen in de factoranalyse. Aangezien er een vergelijking wordt gemaakt tussen het wijktheater en het meer reguliere theater, is het relevant om tevens aparte factoranalyses uit te voeren op de verzamelde data in de afzonderlijke theaters. Door dit te doen, kan onderzocht worden of de beleving van het wijktheater verschilt van die van de schouwburg. Naar voren zal komen of andere stellingen van beleving met elkaar correleren en hoe deze zich tot elkaar verhouden. Om erachter te komen of het wijktheaterpubliek de voorstellingen op een andere manier beleeft dan het schouwburgpubliek, volgt er een aparte factoranalyse voor het Rotterdams Wijktheater. De tabel die hierop volgt geeft de resultaten van deze aparte analyse weer.

Tabel 14: Factor analyse beleving RWT

Stelling	Factor	
	1(expressie/ escapisme)	2(cognitie)
Ik heb plezier gehad met deze voorstelling.	,885	,237
Deze voorstelling maakte me aan het lachen.	,827	,331
Het verhaal en de mensen in deze voorstelling waren herkenbaar.	,814	,074
Deze voorstelling bracht het verhaal op een mooie manier.	,808	,270
Deze voorstelling heeft mij van het begin tot het eind weten te boeien.	,768	,346
Ik heb mij lekker kunnen ontspannen tijdens deze voorstelling.	,708	,177
Er zat een diepere betekenis in deze voorstelling.	,623	,382
Deze voorstelling heeft mij ontroerd.	,543	,371
Deze voorstelling heeft mij in staat gesteld om nieuwe dingen te ontdekken.	,156	,831
Deze voorstelling heeft mij aan het denken gezet.	,246	,828
Ik heb dingen over mezelf geleerd door deze voorstelling te bezoeken.	,233	,808
Deze voorstelling heeft ervoor gezorgd dat ik me beter kan inleven in andere mensen.	,320	,758
Ik heb dingen geleerd over de maatschappij door deze voorstelling te bezoeken.	,238	,707
Deze voorstelling draagt bij aan mijn algemene ontwikkeling.	,244	,652

Opvallend is dat uit de factoranalyse van de gegevens van het Rotterdams Wijktheater slechts twee factoren voortkomen. We hebben kunnen zien dat gegevens van de drie theaters gezamenlijk uitkomen op drie verschillende factoren. In het geval van het wijktheater vallen de eerder geformuleerde categorieën expressie en escapisme binnen dezelfde factor.

Daarnaast is er nog steeds sprake van een aparte cognitieve beleving. Deze tabel suggereert dat de expressie en het escapisme als belevenis bij het publiek van het Rotterdams Wijktheater erg dicht bij elkaar liggen. De elementen die bij het publiek van de drie theaters als duidelijk aparte factoren worden gezien, gaan voor de wijktheaterbezoekers goed samen. De bezoekers van het wijktheater zijn dus in staat om verschillende soorten elementen in hun beleving te integreren. In volgende paragrafen zal duidelijk worden of dit tevens het geval is voor de andere locaties.

4.2.2.2 Theater Zuidplein

Van de verzamelde data voor het Theater Zuidplein dient ook een factor analyse uitgevoerd te worden. De volgende tabel geeft de resultaten van de betreffende analyse weer.

Tabel 15: Factor analyse beleving TZ

Stelling	Factor		
	1(cognitie)	2(expressie)	3(escapisme)
Deze voorstelling heeft mij aan het denken gezet.	,762	,330	-,134
Ik heb dingen overmezelf geleerd door deze voorstelling te bezoeken.	,752	,069	,053
Deze voorstelling heeft ervoor gezorgd dat ik me beter kan inleven in andere mensen.	,739	,064	-,010
Deze voorstelling draagt bij aan mijn algemene ontwikkeling.	,718	,177	,101
Ik heb dingen geleerd over de maatschappij door deze voorstelling te bezoeken.	,670	,292	,001
Deze voorstelling heeft mij in staat gesteld om nieuwe dingen te ontdekken.	,548	,328	,035
Deze voorstelling bracht het verhaal op een mooie manier.	,264	,715	,097
Er zat een diepere betekenis in deze voorstelling.	,460	,666	,033
Het verhaal en de mensen in deze voorstelling waren herkenbaar.	,047	,629	,315
Deze voorstelling heeft mij ontroerd.	,431	,568	-,235
Deze voorstelling heeft mij van het begin tot het eind weten te boeien.	,329	,510	,310
Deze voorstelling maakte me aan het lachen.	,280	-,252	,815
Ik heb plezier gehad met deze voorstelling.	-,039	,322	,724
Ik heb mij lekker kunnen ontspannen tijdens deze voorstelling.	-,234	,327	,571

Deze tabel laat zien dat de uitkomsten van de analyse van dit theaterpubliek overeenkomen met de analyse op het totale publiek van dit onderzoek. Opnieuw zijn er drie verschillende

factoren te onderscheiden die achtereenvolgens wijzen op een beleving van het cognitieve, het expressieve en het escapisme. De volgorde van de stellingen wijkt iets af van tabel 13. Deze zijn echter op dezelfde manier ingedeeld, waardoor de stellingen tot dezelfde categorieën behoren. Duidelijk is dat het publiek van het Theater Zuidplein tot op een zekere hoogte verschilt van het Rotterdams Wijktheater.

4.2.2.3 Rotterdamse Schouwburg

Ten slotte volgt in tabel 16 de factor analyse van de data van de Rotterdamse Schouwburg.

Tabel 16: Factor analyse beleving RS

Stelling	Factor		
	1(betekenis)	2(genieten)	3(leren)
Deze voorstelling maakte me aan het lachen.	-,792	,256	-,213
Er zat een diepere betekenis in deze voorstelling.	,778	-,065	-,130
Deze voorstelling heeft mij ontroerd.	,758	-,013	,199
Ik heb dingen geleerd over de maatschappij door deze voorstelling te bezoeken.	,679	,160	,316
Ik heb dingen over mezelf geleerd door deze voorstelling te bezoeken.	,506	,306	,272
Ik heb mij lekker kunnen ontspannen tijdens deze voorstelling.	-,278	,815	,161
Ik heb plezier gehad met deze voorstelling.	-,378	,743	,006
Deze voorstelling bracht het verhaal op een mooie manier.	,500	,691	,096
Deze voorstelling heeft mij van het begin tot het eind weten te boeien.	,351	,679	,190
Het verhaal en de mensen in deze voorstelling waren herkenbaar.	,088	,523	-,463
Deze voorstelling heeft mij in staat gesteld om nieuwe dingen te ontdekken.	,311	,187	,764
Deze voorstelling heeft ervoor gezorgd dat ik me beter kan inleven in andere mensen.	,051	-,039	,678
Deze voorstelling heeft mij aan het denken gezet.	,126	,138	,667
Deze voorstelling draagt bij aan mijn algemene ontwikkeling.	,551	,059	,560

Duidelijk is dat de indeling van de categorieën op basis van de antwoorden van het publiek van de Rotterdamse Schouwburg afwijkt van de totaalgegevens. Bij deze groep mensen corresponderen andersoortige stellingen van belevingen met elkaar. Er is echter nog steeds sprake van een indeling van drie verschillende factoren.

De volgende groepen kunnen gemaakt worden op basis van de stellingen die met elkaar corresponderen bij het publiek van de Rotterdamse Schouwburg. De eerste factor bestaat uit de stellingen; *Deze voorstelling maakte me aan het lachen* (negatieve lading), *Er zat een diepere betekenis in deze voorstelling*, *Deze voorstelling heeft mij ontroerd*, *Ik heb dingen geleerd over de maatschappij door deze voorstelling te bezoeken* en *Ik heb dingen over mezelf geleerd door deze voorstelling te bezoeken*. Dit zijn stellingen die wijzen op de persoonlijke betekenis van het stuk, die niet samengaat met plezier aangezien de eerste van de bijbehorende stelling negatief met de overige samenhangt.

Hierop volgen de stellingen; *Ik heb mij lekker kunnen ontspannen tijdens deze voorstelling*, *Ik heb plezier gehad met deze voorstelling*, *Deze voorstelling bracht het verhaal op een mooie manier*, *Deze voorstelling heeft mij van het begin tot het eind weten te boeien* en *Het verhaal en de mensen in deze voorstelling waren herkenbaar*, die allen samen in de tweede factor ‘genieten’ vallen. De derde en laatste groep bestaat uit de volgende stellingen; *Deze voorstelling heeft mij in staat gesteld om nieuwe dingen te ontdekken*, *Deze voorstelling heeft ervoor gezorgd dat ik me beter kan inleven in andere mensen*, *Deze voorstelling heeft mij aan het denken gezet* en *Deze voorstelling draagt bij aan mijn algemene ontwikkeling*. Hierbij staat het leeraspect van het stuk centraal.

In deze paragraaf is uitgebreid aandacht besteed aan de stellingen en de factoren waartoe deze behoren. De categorieën zijn namelijk, in vergelijking met die in de factor analyse van alle theaters samen, erg met elkaar verweven. De factoren zijn zelfs anders benoemd, omdat de eerder vastgestelde categorieën door elkaar heen lopen. In de eerste factor zitten zowel stellingen die behoren tot een cognitieve beleving als elementen die wijzen op expressie. De tweede factor vertoont op zijn beurt een beleving van het escapisme en het expressieve. Factor drie wijst enkel op een cognitieve beleving. In vergelijking met de andere theaters suggereren deze resultaten dat de expressie bij het schouwburgpubliek meer geïntegreerd zit in de ervaring.

In het vervolg zal ten behoeve van de overige analyses enkel gebruik worden gemaakt van de drie oorspronkelijk ingedeelde categorieën cognitie, expressie en escapisme. Deze hebben namelijk betrekking op het totale publiek.

4.2.3 Betrouwbaarheid categorieën van beleving

Per factor heb ik een schaal aangemaakt zodat ik met behulp van de gemiddeldes van de stellingen per factor diverse analyses kan uitvoeren. Om vast te stellen of deze variabelen samen daadwerkelijk tot een schaal gerekend mogen worden, kan de Cronbach's Alpha

gebruikt worden. Deze toetst de schalen op basis van de onderlinge correlaties tussen de samengestelde items en concludeert zo of deze betrouwbaar zijn. De Cronbach's Alpha resulteert in een score tussen de 0 en de 1, met als standaard norm dat de waarde hoger moet zijn dan 0,7 om van een betrouwbare schaal te kunnen spreken.

In tabel 17 komt naar voren dat de drie schalen inderdaad betrouwbaar zijn. De Cronbach's Alpha van de cognitieve, expressieve en escapisme schalen geven allen een score weer van boven de 0,7.

Tabel 17: Betrouwbaarheid schalen beleving

Schaal	Cronbach's Alpha
Cognitie	0,861
Expressie	0,796
Escapisme	0,770

Er is ook gekeken of de schaal eventueel verbeterd kan worden door er stellingen uit te halen. Voor elke afzonderlijke stelling wordt de optionele waarde van de Cronbach's Alpha weergegeven in het geval dat de stelling uit de schaal gehaald zou worden. Indien de Cronbach's Alpha in dit rijtje hoger komt te liggen dan de oorspronkelijke waarde ervan, is het wijzer om de variabele niet bij de schaal te rekenen. Gebleken is dat de drie schalen in de huidige vorm de betrouwbaarst mogelijke resultaten weergeven. Bij verwijdering van de stellingen wordt de Cronbach's Alpha lager dan de waarde van de huidige schalen.

4.2.4 Belevingsschalen per theater

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, is het relevant om de beleving van de verschillende publieksgroepen centraal te stellen. Het onderscheid dat hierin gemaakt wordt, is het theatergezelschap dat verantwoordelijk is geweest voor de voorstellingen. Dus na een vergelijking te hebben gemaakt tussen de theaters en hun scores op de stellingen van beleving is een overzicht van de samengevoegde categorieën van beleving tevens op zijn plaats. Met behulp van de drie overkoepelende belevingscategorieën, cognitie, expressie en escapisme, kan in deze paragraaf een vergelijking worden gemaakt tussen de verschillende theaters. Tabel 18, toont de resultaten van de verschillende soorten belevingen per theater.

Tabel 18: Categorische beleving per theater

Theater	Gemiddelde op cognitieve schaal	Gemiddelde op expressieve schaal	Gemiddelde op escapisme schaal
Rotterdams Wijktheater	3,57***	4,21***	4,35***
Theater Zuidplein	3,08***	3,83***	4,04***
Rotterdamse Schouwburg	3,18***	3,99***	3,61***
Totaal	3,29	4,01	4,09

*** $p \leq .001$

Over het algemeen komt het escapisme als beleving het meeste voor bij de drie verschillende theaters, maar de score op de expressieve beleving zit hier heel dicht bij. Er het minst sprake van een cognitieve beleving en opvallend is dat deze bijna een punt lager scoort dan de andere soorten beleving. Een conclusie dat uit deze resultaten zou voortkomen is dat men het theater vooral bezoekt om de zorgen van het dagelijks leven te vergeten. Men kan zich zo in een andere wereld wanen en zich ontspannen. Daarbij is de gevoelsuitdrukking in de voorstelling van belang. De resultaten suggereren tevens dat het opdoen van kennis een kleinere rol speelt voor een bezoekje aan het theater. Vooralsnog spelen alle drie de belevingen een grote rol volgens deze resultaten. De gemiddelde scores liggen allen boven de neutrale waarde, drie.

De vergelijking tussen de theaters brengt tevens interessante resultaten naar voren. De scores verschillen niet veel van elkaar, maar duidelijk is dat het Rotterdams Wijktheater op alle drie de schalen de hoogste waarde heeft. In aanvulling hierop is dit resultaat erg significant. Het kan zijn dat de bezoekers van het wijktheater de voorstellingen als zeer invloedrijk ervaren omdat zij volgens de algemene gedachte niet vaak in aanraking komen met het theater. Het blijkt dat 6,2% van de wijktheaterbezoekers nooit eerder het RWT of een andere theater heeft bezocht. Gelet op de andere percentages vormt dit een grote groep.

De beleving van theatervoorstellingen is bij het publiek van het wijktheater dan ook sterker. Tevens suggereert het feit dat het wijktheater overal erg hoog op scoort dat verschillende soorten belevingen niet ten koste van elkaar gaan en dat het wijktheaterpubliek inderdaad zowel een esthetische als andersoortige belevingen kan hebben. Op dit aspect zal in de volgende paragraaf dieper worden ingegaan.

Dit publiek geeft in vergelijking met de schouwburg vaker aan dat zij de voorstelling op een cognitieve manier hebben beleefd. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat dit publiek zich enthousiaster opstelt om nieuwe dingen te leren en andere ervaringen op te doen. Nog meer heeft het wijktheaterpubliek het theaterbezoek als expressief ervaren. De

gevoelsaspecten van een voorstelling wegen voor hen zwaarder dan voor de mensen die de schouwburg bezoeken. Wat het escapisme betreft, komt naar voren dat dit type beleving over het algemeen meer voorkomt bij het wijktheater dan het meer reguliere theater. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat de bezoekers van dit soort voorstellingen in vergelijking met het schouwburgpubliek meer (ook) voor de lol naar het theater gaan.

4.2.5 Samenhang typen beleving

Eerder is naar voren gekomen dat het wijktheater erg hoog scoort op de verschillende schalen van beleving. Dat heeft geïllustreerd dat het ene type beleving niet per se ten koste gaat van het andere. In het bijzonder is het interessant om aan te tonen dat er op hetzelfde moment zowel een esthetische beleving als een ethische beleving kan plaatsvinden. De vorige paragraaf toonde tevens dat twee uitersten van elkaar naast elkaar kunnen bestaan. In deze sectie wordt dan ook onderzocht of er sprake is van een samenhang tussen de verschillende soorten beleving. Aan de hand van de reeds genoemde schalen van beleving; cognitie, expressie en escapisme, zal er een correlatie test worden gedaan. Deze zal erop wijzen of de schalen van beleving met elkaar correleren en dus samenhang vertonen. Een samenhang kan zowel positief als negatief zijn. Wanneer er zich een positieve correlatie voordoet, houdt dit in dat scores op de twee schalen zich in dezelfde richting bewegen. Dus hoe hoger de score op de ene schaal van beleving is, hoe hoger de waarde op de ander zal zijn. Bij een negatieve correlatie is dit verband andersom. Een correlatie test van de data van alle drie de theaters brengt de volgende resultaten voort, zie tabel 19.

Tabel 19: Correlatie schalen beleving

	Cognitieve schaal	Expressieve schaal
Cognitieve schaal	1	
Expressieve schaal	0,629**	1
Escapisme schaal	0,247**	0,458**

** $p \leq 0.01$

Te zien is dat in ieder geval alle schalen van beleving met elkaar correleren. De correlatie is in dit geval bij de drie typen beleving positief. In aanvulling hierop zijn ze allen significant ($p \leq 0.01$). De cognitieve en de expressieve schaal vertonen het sterkste verband. Dit geeft aan dat er inderdaad een positief verband is tussen het opdoen van nieuwe kennis en het uitdrukken van een bepaald gevoel.

De cognitieve schaal vertoont in dit geval het zwakste verband met de escapisme schaal. In het geval van alle onderzochte theaters samen is er een klein verband tussen het leren kennen van nieuwe dingen en de zorgen van het alledaagse leven te vergeten. Indien het publiek aangeeft de voorstellingen op een cognitieve manier te hebben beleefd, is er wel tot op een zekere hoogte sprake geweest van escapisme.

Een stuk sterker is de correlatie tussen de expressieve en de escapisme schaal. Bepaalde expressieve gevoelsuitingen wijzen dus tegelijkertijd op het zich in een andere wereld willen wanen. Deze resultaten tonen dus aan dat verschillende typen belevingen heel goed met elkaar gepaard kunnen gaan. Relevant is dan ook om dit te onderzoeken voor de verschillende theaters apart. Op deze manier kunnen de eerder genoemde veronderstellingen over het wijktheater apart getoetst worden. In aanvulling hierop kunnen de resultaten vergeleken worden met de schouwburg.

4.2.5.1 Samenhang typen beleving per theater

Tabel 20 toont achtereenvolgens de resultaten van de typen belevingen en hun correlaties van het Rotterdams Wijktheater, het Theater Zuidplein en de Rotterdamse Schouwburg.

Tabel 20: Correlatie schalen beleving per theater

		Cognitieve schaal	Expressieve schaal
Rotterdams Wijktheater	Cognitieve schaal	1	-
	Expressieve schaal	0,597**	1
	Escapisme schaal	0,543**	0,852**
Theater Zuidplein	Cognitieve schaal	1	-
	Expressieve schaal	0,641**	1
	Escapisme schaal	0,069	0,306**
Rotterdamse Schouwburg	Cognitieve schaal	1	-
	Expressieve schaal	0,482**	1
	Escapisme schaal	-0,225	-0,096

**p≤.01

4.2.5.1.1 Beleving Rotterdams Wijktheater

De gepresenteerde tabel (20) bevat een overzicht van de correlatie toets die is uitgevoerd op de data van het Rotterdams Wijktheater. Te zien is dat er een samenhang bestaat tussen de drie schalen. Bovendien is het zo dat ze allen positief met elkaar correleren. In aanvulling hierop zijn de verbanden erg sterk en significant ($p \leq .01$). Wanneer er sprake is van het ene type beleving, wijst dit tevens direct op de aanwezigheid van de andere. Het verband tussen de expressie en het escapisme is het sterkst.

4.2.5.1.2 Beleving Theater Zuidplein

De resultaten van het Theater Zuidplein verschillen tot op een zekere hoogte van het Rotterdams Wijktheater. Hoewel er bij dit theater ook alleen maar sprake is van positieve correlaties tussen de verschillende schalen van beleving, zijn deze niet allen significant. Specifiek betreft het de relatie tussen de belevingen van cognitie en escapisme. Hieruit volgt dat er geen correlatie bestaat tussen deze schalen. De aanwezigheid van de ene type beleving heeft geen invloed op de andere. De correlatie tussen de cognitie en de expressie is wel erg sterk. Indien het publiek aangeeft dat men de voorstelling op een cognitieve manier heeft beleefd, wijzen ze ook op een expressieve beleving. Het verband tussen de beleving van het expressieve en het escapisme is hiermee vergeleken zwakker.

4.2.5.1.3 Beleving Rotterdamse Schouwburg

De resultaten van de correlaties tussen de typen belevingen van de Rotterdamse Schouwburg zijn op zichzelf erg interessant, zie tabel 20. In dit geval correleren enkel de schalen van de cognitieve en expressieve beleving positief met elkaar. Deze coëfficiënt (.482) wijst daarbij ook op een sterk verband. De beleving van het cognitieve en het escapisme correleren negatief met elkaar (-.225), maar deze correlatie is – vermoedelijk vanwege het beperkte aantal schouwburgbezoekers in de steekproef - niet significant.

4.2.5.1.4 Beleving wijktheater versus regulier theater

Uit de resultaten valt af te leiden dat in het geval van de wijktheater zich zowel een esthetische als een andersoortige beleving kan voordoen. Diverse typen belevingen gaan prima samen en de ene gaat niet automatisch ten koste van de andere. Dit is zelfs het geval bij de elementen die binnen de eerder genoemde theorieën als uitersten van elkaar worden gezien. Bij de schouwburg geldt dit echter niet voor alle typen belevingen. Hoewel er een verband zit tussen twee schalen van beleving, zijn de andere correlaties niet significant, waarbij de correlatie tussen escapisme en cognitie sterk naar een negatief verband neigt. Dit suggereert dat het publiek van het wijktheater een veelzijdige beleving heeft in vergelijking met het wat meer reguliere theaterpubliek, dat de verschillende potentiële functies van theaterbezoek meer gescheiden lijkt te houden.

4.2.6 Causaliteit typen beleving

De correlatie test heeft aangetoond dat er sprake is van een samenhang tussen de verschillende typen van beleving. Een regressie analyse zal worden uitgevoerd om te zien of

het mogelijk is om de belevingselementen te voorspellen op basis van het type theater plus achtergrondkenmerken van de respondenten. Het is relevant om aan te tonen of het daadwerkelijk aan het soort theater ligt dat er sprake is van een beleving zoals die eerder is beschreven. Bij het uitvoeren van de regressie analyse zullen meerdere onafhankelijke variabelen betrokken worden. Naast de theaters die verantwoordelijk zijn voor de voorstellingen zijn dit: het geslacht, de leeftijd, de etniciteit, het opleidingsniveau en de werksituatie van de respondent. Deze behoren namelijk tot de achtergrondvragen in de enquête en zo zal blijken in hoeverre deze variabelen invloed uitoefenen op de beleving van het publiek. Op deze manier kan worden getoetst of de verschillen in beleving vooral verklaard worden vanuit de betrokken instellingen, of dat deze verschillen meer moeten worden toegeschreven aan uiteenlopende publieksgroepen die deze instellingen bezoeken. De verschillende schalen van beleving worden hierbij ingevoerd als afhankelijke variabelen. De regressie analyse zal achtereenvolgens uitgevoerd worden met de cognitieve, expressieve en escapisme typen beleving.

4.2.6.1 Cognitie

Als eerste zullen de resultaten van de cognitieve beleving gepresenteerd worden, zie tabel 21.

Tabel 21: Regressie analyse cognitieve beleving

Onafhankelijke variabele	B	Beta	Significantie
Rotterdams Wijktheater ^a	,513	,339	,000
Rotterdamse Schouwburg ^a	,174	,087	,216
Geslacht	-,031	-,020	,731
Leeftijd	,004	,094	,387
Opleidingsniveau	,074	,198	,004
Turks/Marokkaans etniciteit ^b	-,166	-,072	,296
Antilliaans/Surinaams/Kaapverdiaans etniciteit ^b	,208	,113	,096
Student ^c	,139	,075	,391
Gepensioneerd/VUT ^c	-,073	-,041	,635
Niet-werkend ^c	,123	,041	,507

a. vergelijkingsgroep = Theater Zuidplein b. vergelijkingsgroep = Nederlands c. vergelijkingsgroep = werkend

In de tabel komt de invloed per onafhankelijke variabele naar voren. Voor het type theater is duidelijk dat er een positief effect is opgetreden. Dit effect kan besproken worden aan de hand van een vergelijkingsgroep, wat in dit geval het Theater Zuidplein is. Uit de resultaten volgt dat de beleving van het Rotterdams Wijktheater op de cognitieve schaal 0,51 hoger is in

vergelijking met Theater Zuidplein. Dit verschil is erg significant ($p \leq .000$), dus ook na controle voor verschillen in publiekssamenstelling tussen de theaters. Voor de Rotterdamse Schouwburg is het effect niet significant. De cognitieve beleving van dit theater wijkt niet af van het Theater Zuidplein zodra de samenstelling van het publiek in rekening is gebracht. Uit deze tabel valt dus af te leiden dat het hebben van een cognitieve beleving inderdaad verklaard kan worden aan de hand van het type theater.

Vervolgens valt uit de tabel af te leiden dat geslacht geen significant effect heeft op de cognitieve beleving. Dit is ook het geval bij de onafhankelijke variabele leeftijd. Het effect van het opleidingsniveau is daarentegen wel significant en de resultaten wijzen op een positieve invloed van opleidingsniveau op de cognitieve beleving. Met de stijging van de opleiding met één niveau, neemt de cognitieve beleving toe met 0,07. Dit effect is echter een stuk kleiner dan dat van het type theater, zoals mag worden afgeleid uit de gestandaardiseerde effecten: beta is 0,198 voor opleidingsniveau en 0,339 voor het verschil RWT – Theater Zuidplein. Bij de onafhankelijke variabelen etniciteit en werksituatie van het publiek zijn de effecten niet significant. Duidelijk is dat het sterkste causale verband naar voren komt bij het type theater. Geconcludeerd kan dus worden dat het theater dat verantwoordelijk is voor de voorstellingen het meest van invloed is op het hebben van een cognitieve beleving. Daarnaast speelt alleen het opleidingsniveau nog een rol.

4.2.6.2 Expressie

Tabel 22 toont de resultaten van de regressie analyse op de expressieve beleving.

Tabel 22: Regressie analyse expressieve beleving

Onafhankelijke variabele	B	Beta	Significantie
Rotterdams Wijktheater ^a	,482	,338	,000
Rotterdamse Schouwburg ^a	,375	,201	,005
Geslacht	-,067	-,046	,436
Leeftijd	,005	,146	,186
Opleidingsniveau	,059	,169	,016
Turks/Marokkaans etniciteit ^b	,064	,030	,673
Antilliaans/Surinaams/Kaapverdiaans etniciteit ^b	,002	,001	,989
Student ^c	-,094	-,054	,543
Gepensioneerd/VUT ^c	-,141	-,085	,334
Niet-werkend ^c	,173	,061	,330

a. vergelijkingsgroep = Theater Zuidplein b. vergelijkingsgroep = Nederlands c. vergelijkingsgroep = werkend

Duidelijk is dat het type theater opnieuw een positieve invloed heeft op de beleving. De expressieve beleving van het Rotterdams Wijktheater stijgt op de schaal met 0,48 vergeleken met het Theater Zuidplein. Deze waarde ligt iets lager dan bij de cognitieve schaal van beleving. Wederom is dit effect erg significant ($p \leq .000$). Naast het Rotterdams Wijktheater heeft ook de Rotterdamse Schouwburg een positief effect op de expressieve beleving. Wat dit theater betreft, ligt dit type beleving 0,38 hoger dan bij Theater Zuidplein.

De effecten van de onafhankelijke variabelen geslacht, leeftijd, etniciteit en werksituatie van het publiek zijn bij dit type beleving niet significant. Opleidingsniveau heeft een positief effect op de expressieve beleving. Met de toename van de opleidingsniveau vindt er ook een stijging plaats in de mate van een expressieve beleving.

Wederom is het sterkste causale verband aanwezig bij het type theater. Het theater dat verantwoordelijk is voor de voorstellingen is het meest van invloed op het hebben van een expressieve beleving.

4.2.6.3 Escapisme

Ten slotte geeft tabel 23 de resultaten weer van de regressie analyse op de beleving van het escapisme.

Tabel 23: Regressie analyse escapisme beleving

Onafhankelijke variabele	B	Beta	Significantie
Rotterdams Wijktheater ^a	,355	,216	,002
Rotterdamse Schouwburg ^a	-,601	-,278	,000
Geslacht	-,067	-,040	,486
Leeftijd	-,011	-,263	,015
Opleidingsniveau	-,040	-,099	,149
Turks/Marokkaans etniciteit ^b	,007	,003	,968
Antilliaans/Surinaams/Kaapverdiaans etniciteit ^b	-,186	-,093	,169
Student ^c	-,058	-,029	,738
Gepensioneerd/VUT ^c	,046	,024	,781
Niet-werkend ^c	,055	,017	,783

a. vergelijkingsgroep = Theater Zuidplein b. vergelijkingsgroep = Nederlands c. vergelijkingsgroep = werkend

Opvallend is dat deze resultaten afwijken van de cognitieve en expressieve beleving. Het eerste verschil is al te zien bij de invloed van het bijwonen van een voorstelling van de Rotterdamse Schouwburg op de beleving van het escapisme. Dit wijst namelijk op een negatief effect. De beleving van het escapisme daalt op de schaal met 0,60 in vergelijking met

het Theater Zuidplein. Het publiek van het Rotterdams Wijktheater beleeft daarentegen meer escapisme, met een verschil van 0,36 ten opzichte van het Theater Zuidplein. Deze waarde ligt lager dan bij de cognitieve en expressieve beleving. De scores van deze variabelen op de schaal zijn beide significant.

Een ander verschil is het feit dat het effect van de leeftijd op de beleving van het escapisme wel significant is. De stijging van de leeftijd met een jaar betekent een daling van het ervaren van escapisme met 0,01.

De effecten van de onafhankelijke variabelen geslacht, opleidingsniveau, etniciteit en werksituatie van het publiek zijn bij de beleving van het escapisme niet significant. Voor de beleving van het escapisme is het sterkste causale verband aanwezig bij het type theater en de leeftijdscategorie. De gestandaardiseerde waarden geven aan dat het theater dat verantwoordelijk is voor de voorstellingen en de leeftijd een vergelijkbare invloed hebben het hebben van de beleving hiervan.

4.3 Waardering

4.3.1 Specifieke waardering

Naast het concept beleving maakt de waardering door de verschillende publieksgroepen ook onderdeel uit van de hoofdvraag. Het concept waardering wordt gedeeltelijk behandeld in vraag 2 van de enquête. Hierbij draait het om de specifieke waardering van de elementen binnen een theatervoorstelling. In deze paragraaf wordt gekeken naar dit onderdeel van de vragenlijst. Opnieuw is het relevant om een onderscheid te maken tussen de theatergezelschappen die verantwoordelijk zijn voor de onderzochte voorstellingen. Hier zal dan ook een vergelijking volgen tussen de specifieke waardering van de voorstellingen. Doordat de specifieke waardering in de enquête is uitgedrukt in rapportcijfers is het gemakkelijk om een overzicht ervan te presenteren. In de volgende tabel (24) komt naar voren dat de voorstellingen van de drie theaters zeer positief beoordeeld zijn.

Tabel 24: Rapportcijfer per theater

Theater	Rapportcijfer
Rotterdams Wijktheater	8,4
Rotterdamse Schouwburg	8,3
Theater Zuidplein	8

De waardering van de voorstellingen liggen erg dicht bij elkaar en het Rotterdams Wijktheater komt op de eerste plek. Hieruit valt af te leiden dat met het oog op de mate van waardering weinig verschil zit tussen het wijktheater- en het schouwburgpubliek. Hoewel er andere elementen binnen de verschillende voorstellingen centraal staan, ligt de waardering op eenzelfde niveau. Het wijktheaterpubliek geniet net zo veel van de aldaar aangeboden voorstellingen als de bezoekers van de schouwburg van meer reguliere voorstellingen genieten. Hoewel we hebben gezien dat de beleving van kwaliteit bij de bezoekers van het wijktheater afwijkt van die van de schouwburg, komt de waardering toch sterk overeen. Tevens geven de rapportcijfers weer dat er door de hoge mate van waardering een zekere positieve kwaliteit wordt ontleend aan de voorstellingen van het wijktheater.

In aanvulling hierop is het relevant om te vermelden dat er weinig verschil zit tussen de waardering in rapportcijfers voor de mannen en de vrouwen. De mannen beoordelen de voorstellingen met een gemiddelde van 8,19 en de vrouwen met een gemiddeld cijfer van 8,22. De verschillen in waardering van de specifieke voorstellingen kunnen dus niet verklaard worden aan de hand van de variabele geslacht.

4.3.1.1 Specifieke waardering per voorstelling

De volgende tabel bevat een overzicht van de verschillende voorstellingen met het bijbehorende gemiddelde rapportcijfer. Bovenaan staan de jongerenvoorstelling van het Rotterdams Wijktheater ‘*Halte Tussenwater*’ en de muziektheatervoorstelling van het Theater Zuidplein voor jongeren en volwassenen ‘*Rebelse vrouwen*’. De jeugdvoorstelling ‘*Pippa en de parachute*’ van het Theater Zuidplein wordt samen met de ouderenvoorstelling ‘*Dwaallicht*’ van hetzelfde theater het minst gewaardeerd door het publiek. Verder valt op te merken dat de waardering tussen de verschillende producties onderling niet veel van elkaar verschillen.

Tabel 25: Rapportcijfers voorstellingen

Titel voorstelling	Rapportcijfer
Halte Tussenwater	8,5
Rebelse vrouwen	8,5
Terug naar later	8,4
Staal 13+	8,4
Jeugdveld	8,3
Azinlik	8,2
3x Rayen	8,2
Drought and rain	8,1
Pippa & de Parachute	7,6
Dwaallicht	7,5

4.3.2 Waardering theater algemeen

Nu de waardering over de specifieke voorstellingen van de theaters is geanalyseerd, is het relevant om de waardering van het theater in het algemeen te definiëren en classificeren. Het vervolg van het concept waardering wordt behandeld in vraag 3 van de enquête. Hierbij draait het om de algemene waardering van de elementen binnen een theatervoorstelling. In deze paragraaf wordt gekeken naar dit onderdeel van de vragenlijst. De vraag in de enquête gaat echter niet over hoe het desbetreffende theater wordt gewaardeerd, maar over de waardering van het fenomeen theater in het algemeen. In deze sectie gaat het dus om een onderscheid tussen het publiek. De vergelijking wordt gemaakt tussen wat het publiek van het Rotterdams Wijktheater, het Theater Zuidplein en de Rotterdamse Schouwburg over het algemeen waardeert. De volgende tabel (26) bevat per term de resultaten van de gemiddelde scores op de schalen van waardering.

De bezoekers van zowel het Rotterdams Wijktheater, het Theater Zuidplein en de Rotterdamse Schouwburg scoren het hoogst op de term ‘goede acteurs’. Er wordt dus veel waarde gehecht aan een voorstelling waarin het acteerwerk erg goed is. Het hebben van plezier wordt ook zeer gewaardeerd door het publiek. Daarbij komt dat de verschillen tussen de theaters erg significant zijn ($p \leq .05$). Het wijktheaterpubliek hecht in vergelijking met de andere theaters het minst aan goede acteurs en de bezoekers van het Theater Zuidplein het meest. Opnieuw komt dus naar voren dat elementen die nogal ver van elkaar af staan, tegelijkertijd gewaardeerd kunnen worden. In aanvulling hierop scoort het publiek van het Theater Zuidplein het hoogst op de waardering van de term ‘goede acteurs’. Het Rotterdams Wijktheater en het Theater Zuidplein hechten in vergelijking met de Rotterdamse Schouwburg het meeste waarde aan de term ‘plezier’.

De term die het laagst scoort is ‘net echt’ en bij de Rotterdamse Schouwburg is de score lager dan de waarde ‘neutraal’. Dit in tegenstelling tot het publiek van het Rotterdams Wijktheater dat hier de hoogste waarde van de drie theaters aan toewijst. Ook dit verschil blijkt significant te zijn ($p \leq .001$). Uit deze scores vallen interessante conclusies te trekken. Het publiek van het wijktheater zou dus volgens deze resultaten meer waarde hechten aan een realistische voorstelling dan de bezoekers van de schouwburg. De overige termen zullen besproken worden volgens de in de tabel gepresenteerde volgorde. De items waarvan de verschillen niet significant zijn, zullen verder niet geïnterpreteerd worden.

Tabel 26: Waardering per theater

Term	Rotterdams Wijktheater	Theater Zuidplein	Rotterdamse Schouwburg	Totaal
Gezelligheid	4,23	4,28	4,02	4,21
Goede acteurs	4,20**	4,47**	4,36**	4,34
Te begrijpen	4,24*	4,32*	3,94*	4,22
Leerzaam	3,80**	3,53**	3,36**	3,61
Er even uit zijn	4,34**	3,92**	3,66**	4,04
Herkenbaar	3,89**	3,73**	3,40**	3,74
Mooi om naar te kijken	4,26	4,18	4,30	4,23
Rustgevend	3,41***	3,68***	2,98***	3,46
Net echt	3,50***	3,17***	2,72***	3,22
Verassend	4,12***	3,77***	4,28***	4,00
Samen zijn met anderen	4,01	3,95	4,04	3,99
Levensles	3,61**	3,29**	3,11**	3,39
Plezier	4,35*	4,30*	4,06*	4,28
Kritiek op de wereld	3,46*	3,10*	3,13*	3,25
Vertellen van een mooi verhaal	4,04	4,10	3,87	4,04
Lekker in mijn vel zitten	3,82	3,88	3,64	3,81
Origineel	4,04*	3,77*	4,04*	3,93
Emotioneel	3,67	3,70	3,60	3,67
Interessante ideeën opdoen	3,75	3,65	3,87	3,73
Dagelijkse zorgen vergeten	3,90	3,81	3,85	3,85
Nieuwe kijk op de wereld	3,70*	3,42*	3,36*	3,52

* $p \leq 0,05$ ** $p \leq 0,01$ *** $p \leq 0,001$

De term ‘te begrijpen’ scoort hoog bij de drie theaters, maar het valt wel op dat er onderscheid valt te maken tussen het Rotterdams Wijktheater en het Theater Zuidplein enerzijds en de Rotterdamse Schouwburg anderzijds. De laatstgenoemde scoort beduidend minder dan de rest. Bij het schouwburchpubliek is het dus minder van belang dat een voorstelling te begrijpen is. Verder volgt uit de tabel dat het Rotterdams Wijktheater in vergelijking met de andere twee theaters de meeste waarde hecht aan het leerzame en herkenbare aspect van een voorstelling. Bij de term ‘herkenbaar’ is het tevens zo dat de schouwburg lager scoort dan het RWT en het Theater Zuidplein. Het verschil is echter een stuk groter bij de term ‘er even uit zijn’. Het verschil tussen het Rotterdams Wijktheater en de Rotterdamse Schouwburg is meer dan een half punt, waarbij het RWT hoger scoort.

De verschillen op de volgende termen ‘rustgevend’ en ‘verassend’ zijn zeer significant ($p \leq 0,001$). Opvallend is ook dat de score van de Rotterdamse Schouwburg op de term ‘rustgevend’ onder de neutrale waarde zit. Hier wordt dan ook niet veel weinig waarde aan gehecht door de bezoekers van dit theater. Daarentegen scoort de schouwburg wel het hoogst op de term ‘verassend’. Zij hechten hier, net als het Rotterdams Wijktheater, meer waarde aan dan het Theater Zuidplein.

Uit de termen ‘nieuwe kijk op de wereld’, ‘levensles’ en ‘kritiek op de wereld’ volgt dat deze aspecten in vergelijking met de andere theaters erg van belang zijn voor het Rotterdams Wijktheater. Vervolgens wordt er zowel door het Rotterdams Wijktheater en de Rotterdamse Schouwburg evenveel waarde gehecht aan een originele voorstelling.

4.3.3 *Categorieën van algemene waardering*

Volgend op de vergelijking tussen de bezoekers van de verschillende theaters en hun scores op de termen van waardering, wordt in deze deelparagraaf een overzicht gepresenteerd van de overkoepelende typen van waardering.

Net als bij de stellingen worden ook de losstaande termen in enquêtevraag 3 gereduceerd tot enkele factoren. Aan de hand van de nieuwe categorieën zal de analyse van het concept waardering plaatsvinden.

Deze dimensie bestond ook uit meerdere subcategorieën die beschreven zijn in het theoretisch kader. Met behulp van het programma SPSS zijn deze samengebracht tot subdimensies die samenhangende stellingen groeperen en daarmee een efficiënte analyse van meer robuuste indicatoren mogelijk maken. Na een factoranalyse te hebben uitgevoerd op de termen, is gebleken dat er vijf verschillende factoren te onderscheiden zijn. Het is echter zo dat de schalen die op basis van deze analyse gemaakt kunnen worden, niet allemaal even betrouwbaar zijn. Er is daarom gekozen om in totaal 3 categorieën van waardering te formuleren die van elkaar worden onderscheiden. De termen die afzonderlijk een onbetrouwbare schaal vormen, zijn samengevoegd met de andere categorieën. In bijlage 2 staat de tabel die de resultaten van de initiële factor analyse weergeeft. De onderstaande tabel, tabel 27, toont de nieuwe schalen van waardering die gebaseerd zijn op de uitgevoerde factoranalyse op de 21 termen van waardering.

Tabel 27: Categorieën van waardering

Educatief/ontdekking	Escapisme	Realistisch/associatief
Verassend	Plezier	Net echt
Origineel	Dagelijkse zorgen vergeten	Leerzaam
Nieuwe kijk op de wereld	Samen zijn met anderen	Rustgevend
Kritiek op de wereld	Gezelligheid	Herkenbaar
Levensles	Lekker in mijn vel zitten	Goede acteurs
Interessante ideeën		Te begrijpen
Emotioneel		
Vertellen van een mooi verhaal		
Er even uit zijn		
Mooi om naar te kijken		

Hieronder volgt een opsomming van de diverse termen die samen binnen een categorie vallen. Deze categorieën zijn tevens voorzien van overkoepelende begrippen. De termen *origineel*, *verrassend*, *nieuwe kijk op de wereld*, *kritiek op de wereld* en *levensles* behoren volgens de factor analyse tot dezelfde categorie, die ‘educatie/ontdekking’ is genoemd. De eerste subdimensie verwijst dus naar de waardering van het publiek die gebaseerd is op de educatieve elementen van de theatervoorstellingen. Hierbij staan kenmerken centraal die het publiek in staat stellen om nieuwe dingen te weten te komen en bij te leren. De indicatoren zijn de stellingen waarmee de respondenten aangeven dat een kenmerk als de originaliteit van een stuk van belang is. Daarbij komen criteria bij als het verrassende element van een voorstelling, het bijdragen aan een nieuwe kijk of kritiek op de wereld en nieuwe levenslessen. Hieraan zijn de termen; *interessante ideeën*, *emotioneel*, *vertellen van een mooi verhaal*, *er even uit zijn* en *mooi om naar te kijken* toegevoegd om de betrouwbaarheid te waarborgen.

Vervolgens horen bij de groep ‘escapisme’ de termen *plezier*, *dagelijkse zorgen vergeten*, *samen zijn met anderen*, *gezelligheid*, *lekker in mijn vel zitten* en *er even uit zijn*. Deze categorie is onveranderd gebleven sinds de factor- analyse. Subdimensie nummer twee betreft dus de waardering van het publiek voor kwaliteiten die als escapistisch gezien kunnen worden. Deze term komt tevens voor als dimensie van het theoretisch concept beleving. Duidelijk is dus al geworden dat het hierbij van belang is om te letten op de neiging van de respondenten om de zorgen van het alledaagse leven te vergeten. Tevens is evident dat dit verwijst naar het gevoel dat men zich hierbij in een andere wereld kan wanen.

Dan komen de termen *net echt*, *leerzaam*, *rustgevend* en *herkenbaar*, aan bod. Deze behoren tot de categorie ‘realistisch/associatief’. Hieraan zijn de overige termen toegevoegd; *goede acteurs* en *te begrijpen*. De laatste subdimensie is de waardering van het theaterpubliek voor het realistische en het associatieve. Uitgangspunt bij dit aspect is dat het publiek waarde hecht aan elementen die overeenstemmen met de werkelijkheid en kenmerken uit het eigen leven en daarom ook een gevoel van herkenning met zich meebrengen.

4.3.4 Betrouwbaarheid categorieën van algemene waardering

Om de hiervoor genoemde categorieën om te kunnen zetten in schalen is het nodig om de betrouwbaarheid van elke samengestelde groep vast te stellen. Het onderstaande overzicht, tabel 28, laat met behulp van de Cronbach’s Alpha zien dat de factoren ‘educatief/ontdekking’, ‘escapisme’ en ‘realistisch/associatief’ erg betrouwbaar zijn en omgezet kunnen worden in een schaal.

Tabel 28: Betrouwbaarheid schalen algemene waardering

Schaal	Cronbach's Alpha
Educatief/ontdekking	0,728
Escapisme	0,715
Realistisch/associatief	0,718

De Cronbach Alpha waardes van de drie schalen zijn allen hoger dan 0,7. Hieruit kan geconcludeerd worden dat deze schalen allemaal erg betrouwbaar zijn en dat het maken van nieuwe categorieën niet ten koste is gegaan van de betrouwbaarheid. De schaal van het escapisme wordt bovendien niet hoger indien er een stelling wordt weggelaten. De drie schalen van waardering zullen in het vervolg van de analyse gebruikt worden.

4.3.5 Algemene waardering per theater

Opnieuw zal er een onderscheid gemaakt worden in de theatergezelschappen die verantwoordelijk zijn voor de onderzochte voorstellingen. In deze paragraaf zal dan ook een vergelijking volgen tussen de algemene waardering van de theaters aan de hand van de overkoepelende typen waardering. Aan de hand van de drie gedefinieerde categorieën; educatief/ontdekking, escapisme en realistisch/associatief, zal het publiek van de verschillende theaters met elkaar vergeleken worden. De volgende tabel, tabel 29, presenteert een overzicht van de resultaten van de verschillende soorten waardering per theater. Vraag nummer 3 van de enquête bevat de termen waarvan de scores lopen van 1 (zeer onbelangrijk) tot 5 (zeer belangrijk). Hieruit volgt dat hoe hoger de scores op de schalen van waardering zijn, hoe meer het publiek waarde hecht aan het desbetreffende element.

Tabel 29: Categorische waardering per theater

Theater	Gemiddelde op schaal educatief/ontdekking	Gemiddelde op schaal escapisme	Gemiddelde op schaal realisme/associatie
Rotterdams Wijktheater	3,90**	4,06	3,84***
Theater Zuidplein	3,69**	4,04	3,82***
Rotterdamse Schouwburg	3,72**	3,92	3,46***
Totaal	3,78	4,03	3,77

p≤.01 *p≤.001

Over het algemeen wordt er ongeveer evenveel waarde gehecht aan de realistische, associatieve aspecten van een theatervoorstelling en het educatieve karakter hiervan. De

resultaten wijzen erop dat het publiek het theater dus graag bezoekt (of zou willen bezoeken) indien de voorstellingen overeenstemmen met de werkelijkheid en de levens van het publiek. Dit geldt tevens voor het opdoen van nieuwe kennis.

Tussen de bezoekers van de verschillende theaters zitten enkele verschillen. De elementen van educatie/ontdekking worden het meest gewaardeerd door de bezoekers van het Rotterdams Wijktheater. Zij hechten meer dan de andere bezoekers waarde aan het opdoen van nieuwe kennis en zullen sneller geneigd zijn om te kiezen voor een voorstelling die hiervoor zorgt. De Rotterdamse Schouwburg scoort het laagst op de schaal die wijst op een waardering van het realisme en de associatie. Deze score vertoont een groot en significant verschil met zowel het Rotterdams Wijktheater als het Theater Zuidplein ($p \leq .001$). De associatie met de werkelijkheid is voor het schouwburgpubliek dus minder van belang.

Duidelijk is dat de verschillende soorten waardering niet in contrast met elkaar hoeven te staan. Meerdere aspecten van een voorstelling kunnen tegelijkertijd gewaardeerd worden. Bij de gehele groep is er duidelijk meer ruimte voor educatie en verwijzingen naar het dagelijks leven.

4.3.6 Samenhang typen waardering

Eerder is geïllustreerd dat het wijktheater erg hoog scoort op de verschillende schalen van waardering. Dit gegeven wijst erop dat het ene type waardering niet automatisch ten koste gaat van het andere. Specifiek is het interessant om te laten zien dat er zich tegelijkertijd een waardering van het esthetische als een waardering van andere aspecten kan voordoen. De vorige paragraaf toonde tevens dat er evenveel waarde kan worden gehecht aan meerdere afzonderlijke aspecten en deze typen waardering naast elkaar kunnen bestaan. In deze paragraaf zal dan ook aandacht worden besteed aan de eventuele samenhang tussen de verschillende typen waardering. Er zal gekeken worden hoe de schalen van waardering (educatief/ontdekking, escapisme en realistisch/associatief) met elkaar correleren. Een correlatie test van de data van alle drie de theaters brengt de volgende resultaten voort, zie tabel 30.

De tabel toont aan dat alle schalen van waardering met elkaar correleren. De correlatie is in dit geval tevens bij de drie typen waardering positief. Daarbij komt dat de verbanden allen significant zijn ($p \leq .01$).

Tabel 30: Correlatie schalen waardering

	Educatieve/ ontdekking schaal	Escapisme schaal
Educatieve/ontdekking schaal	1	
Escapisme schaal	0,489**	1
Realistische/associatieve schaal	0,585**	0,550**

** $p \leq .01$

De tabel wijst op het feit dat indien het publiek aangeeft voorstellingen te waarderen voor de realistische aspecten ervan er ook sprake is van een waardering van het escapisme en andersom. Dit is erg opvallend aangezien deze schalen van waardering in de theorie erg tegenstrijdig lijken. Deze resultaten tonen tot op een zekere hoogte dus dat verschillende typen waardering heel goed met elkaar samen kunnen gaan. Dus hoe hoger de score op de ene schaal van waardering is, hoe hoger de waarde op de ander zal zijn. Interessant is dan ook om dit te onderzoeken voor de verschillende theaters apart. Zo zal blijken of er ook verschillen bestaan tussen de theaters onderling.

4.3.6.1 Samenhang typen waardering per theater

De volgende tabel, tabel 31, geeft achtereenvolgens de resultaten weer van de typen van waardering en hun correlaties van het Rotterdams Wijktheater, het Theater Zuidplein en de Rotterdamse Schouwburg. De tabel toont dat er een samenhang zit tussen alle drie de schalen van waardering; educatief/ontdekking, escapisme en realistisch/associatief. In aanvulling hierop is het zo dat ze allemaal positief met elkaar correleren. Bovendien zijn de desbetreffende verbanden erg sterk en significant ($p \leq .01$). Wanneer het wijktheaterpubliek aangeeft dat zij de ene categorie waarderen, wijst dit tegelijkertijd op de waardering van andersoortige elementen van een voorstelling. Ditzelfde geldt voor het Theater Zuidplein en de Rotterdamse Schouwburg.

Tabel 31: Correlatie schalen waardering per theater

		Educatieve/ ontdekking schaal	Escapisme schaal
Rotterdams Wijktheater	Educatieve/ontdekking schaal	1	-
	Escapisme schaal	0,477**	1
	Realistische/associatieve schaal	0,581**	0,616**
Theater Zuidplein	Educatieve/ontdekking schaal	1	-
	Escapisme schaal	0,478**	1
	Realistische/associatieve schaal	0,628**	0,435**
Rotterdamse Schouwburg	Educatieve/ontdekking schaal	1	-
	Escapisme schaal	0,580**	1
	Realistische/associatieve schaal	0,587**	0,595**

**p≤.01

4.3.6.1.1 Waardering wijktheater versus regulier theater

De voorgaande resultaten tonen aan dat het publiek van alle drie de theaters zowel een waardering kan hebben voor het esthetische als voor andere elementen van een voorstelling. Diverse typen van waardering gaan goed samen en het ene gaat niet per se ten koste van het andere. Deze effecten treden op bij alle drie de schalen van waardering. Duidelijk is geworden dat dit in het geval van de beleving van de verschillende publieksoorten niet het geval is. Waar de schouwburg niet alle typen van beleving kon combineren, geven de resultaten wel weer dat ze meerdere dingen tegelijk waarderen. Opvallend is ook dat het verband tussen de waardering van het escapisme en het realistische/associatieve het sterkst is bij zowel het Rotterdams Wijktheater als de Rotterdamse Schouwburg. De resultaten van het Theater Zuidplein wijzen namelijk op het zwakste verband tussen deze schalen. Het is nog duidelijker geworden dat het publiek van het Rotterdams Wijktheater veel verschillen vertoont in vergelijking met het publiek van het Theater Zuidplein.

4.3.7 *Causaliteit typen waardering*

De correlatie toets heeft laten zien dat er sprake is van een samenhang tussen de verschillende typen van waardering. Opnieuw zal er een regressie analyse worden uitgevoerd om te zien of het mogelijk is om de belevingselementen te voorspellen op basis van het type theater plus achtergrondkenmerken van de respondenten. Dit keer worden in plaats van de schalen van

beleving, die van de waardering bij de analyse betrokken. Onderzocht zal worden welke onafhankelijke variabelen invloed hebben op de afhankelijke variabele, de verschillende schalen van waardering. Aangetoond zal worden of het daadwerkelijk aan het soort theater ligt dat er sprake is van een waardering zoals die eerder is beschreven. Opnieuw zullen de onafhankelijke variabelen geslacht, leeftijd, etniciteit, opleidingsniveau en werksituatie van de respondent zijn. Het is van belang dat naast deze variabelen, die tot de achtergrondvragen in de enquête behoren, het theater dat verantwoordelijk is voor de voorstellingen ook als variabele wordt meegenomen in de analyse. Hieruit zal namelijk blijken in hoeverre deze variabele invloed uitoefent op de waardering van het publiek. De regressie analyse zal achtereenvolgens uitgevoerd worden met de educatieve/ontdekking, escapisme en realistisch/associatieve waardering.

4.3.7.1 Educatief/ontdekking

Als eerste zullen de resultaten van de waardering van het educatieve en de ontdekking gepresenteerd worden, zie tabel 32. In de tabel komt de invloed per onafhankelijke variabele naar voren. Opvallend is dat er grote verschillen zijn tussen de resultaten van de regressie analyse op de beleving en die op de waardering. Waar uit de beleving bleek dat er voor het type theater een duidelijk positief effect is opgetreden, laat de waardering zien dat er geen sprake is van een significant effect voor deze variabele. De waardering van het educatieve/ontdekking van zowel het Rotterdams Wijktheater als de Rotterdamse Schouwburg wijken niet af van de vergelijkingsgroep, het Theater Zuidplein. Uit deze tabel valt dus af te leiden dat het hebben van een waardering voor het educatieve en de ontdekking niet verklaard kan worden aan de hand van het type theater.

Vervolgens volgt uit de resultaten in het tabel dat de effecten van geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en etniciteit niet significant zijn. De resultaten wijzen alleen op een positieve invloed van het zijn van een student op de educatieve/ontdekking type waardering. Uit de resultaten volgt dat de waardering van de studenten op de cognitieve schaal 0,25 hoger is in vergelijking met de groep werkende respondenten.

Duidelijk is dat in tegenstelling tot de resultaten van de regressie analyse op de schalen van beleving, het sterkste causale verband zich wat de waardering betreft niet voordoet bij het type theater. Geconcludeerd kan dus worden dat het theater dat verantwoordelijk is voor de voorstellingen niet van invloed is op het hebben van een waardering van het educatieve en de ontdekking bij theatervoorstellingen in het algemeen. De mate waarin de bezoekers op dit onderdeel met uiteenlopende verwachtingen het theater betreden, is dus zeer beperkt

Tabel 32: Regressie analyse waardering educatief/ontdekking

Onafhankelijke variabele	B	Beta	Significantie
Rotterdams Wijktheater ^a	,125	,114	,117
Rotterdamse Schouwburg ^a	-,129	-,090	,218
Geslacht	,039	,035	,566
Leeftijd	,000	,010	,926
Opleidingsniveau	-,010	-,039	,588
Turks/Marokkaans etniciteit ^b	-,224	-,136	,059
Antilliaans/Surinaams/Kaapverdiaans etniciteit ^b	,089	,067	,339
Student ^c	,246	,185	,043
Gepensioneerd/VUT ^c	,094	,073	,410
Niet-werkend ^c	-,087	-,040	,531

a. vergelijkingsgroep = Theater Zuidplein b. vergelijkingsgroep = Nederlands

c. vergelijkingsgroep = werkend

4.3.7.2 Escapisme

Tabel 33 toont de resultaten van de regressie analyse op de waardering van het escapisme. Duidelijk is dat het type theater in dit geval wel van invloed is op de waardering. Het deel uitmaken van het publiek van de Rotterdamse Schouwburg heeft een negatief effect op de waardering van het escapisme. De waardering van het escapisme van de Rotterdamse Schouwburg daalt op de schaal met 0,29 vergeleken met het Theater Zuidplein. Het effect van het Rotterdams Wijktheater is op deze schaal opnieuw niet significant.

Tabel 33: Regressie analyse waardering escapisme

Onafhankelijke variabele	B	Beta	Significantie
Rotterdams Wijktheater ^a	-,018	-,016	,820
Rotterdamse Schouwburg ^a	-,286	-,196	,007
Geslacht	-,025	-,022	,713
Leeftijd	-,001	-,020	,854
Opleidingsniveau	-,057	-,208	,003
Turks/Marokkaans etniciteit ^b	,123	,073	,297
Antilliaans/Surinaams/Kaapverdiaans etniciteit ^b	,143	,106	,125
Student ^c	,199	,147	,101
Gepensioneerd/VUT ^c	,146	,112	,202
Niet-werkend ^c	,042	,019	,763

a. vergelijkingsgroep = Theater Zuidplein b. vergelijkingsgroep = Nederlands

c. vergelijkingsgroep = werkend

De effecten van geslacht, leeftijd, etniciteit en werksituatie van de respondenten zijn tevens bij dit type waardering niet significant. Opleidingsniveau heeft een negatief effect op de waardering van het escapisme. Met de toename van de opleiding met een niveau vindt er ook een daling met 0,06 plaats in de mate van de waardering van het escapisme. Gelet op de bèta is in dit geval het sterkste causale verband aanwezig bij het opleidingseffect. Het effect van het theater is ook erg sterk. Het opleidingsniveau en het theater dat verantwoordelijk is voor de voorstellingen zijn het meest van invloed op het waarderen van het escapisme.

4.3.7.3 Realistisch/associatief

Ten slotte geeft tabel 34 de resultaten weer van de regressie analyse op de waardering van het realistische/associatieve. Opvallend is dat deze resultaten afwijken van de waardering van het educatieve/ontdekking en het escapisme. Meerdere onafhankelijke variabelen hebben in dit geval invloed op de waardering. Het deel uitmaken van het publiek van de Rotterdamse Schouwburg heeft opnieuw een negatief effect op de waardering. De waardering van het realistische/associatieve van de Rotterdamse Schouwburg daalt op de schaal met 0,60 vergeleken met het Theater Zuidplein. Dit verband is groter dan het geval is bij de waardering van het escapisme en daarbij erg significant ($p \leq .001$). Het effect van het Rotterdams Wijktheater is net als op de andere schalen niet significant. Het hebben van een waardering voor het realistische/associatieve kan dus ook gedeeltelijk worden verklaard aan de hand van het type theater. De effecten van de onafhankelijke variabelen geslacht en leeftijd van het publiek zijn bij dit type waardering niet significant.

Tabel 34: Regressie analyse waardering realistisch/associatief

Onafhankelijke variabele	B	Beta	Significantie
Rotterdams Wijktheater ^a	-,076	-,063	,343
Rotterdamse Schouwburg ^a	-,603	-,383	,000
Geslacht	,008	,007	,905
Leeftijd	,002	,077	,457
Opleidingsniveau	-,077	-,260	,000
Turks/Marokkaans etniciteit ^b	-,047	-,026	,695
Antilliaans/Surinaams/Kaapverdiaans etniciteit ^b	,233	,160	,014
Student ^c	,308	,211	,012
Gepensioneerd/VUT ^c	,189	,135	,102
Niet-werkend ^c	-,125	-,053	,371

a. vergelijkingsgroep = Theater Zuidplein b. vergelijkingsgroep = Nederlands c. vergelijkingsgroep = werkend

Voor het opleidingsniveau geldt een negatief effect, waaruit blijkt dat met de toename van het opleidingsniveau er een daling plaatsvindt in de mate van de waardering van het realistische/associatieve. Over de variabele etniciteit kunnen ook uitspraken gedaan worden. De waardering van het realistische/associatieve van respondenten met een Antilliaanse/Surinaamse/ Kaapverdiaanse afkomst is vergeleken met de autochtone respondenten 0,23 hoger. Indien de respondent een student is kan ook geconcludeerd worden dat dit type waardering bij hen 0,31 hoger is dan het werkend publiek. Deze effecten van zowel de genoemde variabelen etniciteit en werksituatie zijn significant ($p \leq .05$).

Voor de waardering van het realistische/associatieve is het sterkste causale verband aanwezig bij het type theater. Het theater dat verantwoordelijk is voor de voorstellingen is het meest van invloed op het hebben van dit type waardering.

4.4 Sociale componenten

Deze paragraaf heeft betrekking op de sociale componenten van de beleving van het publiek. Hier wordt gekeken of de voorstellingen van het wijktheater ook bijdragen aan vaardigheden of inzichten in het dagelijks leven. Effecten van de community arts zouden volgens de eerder genoemde theorieën betrekking hebben op de bevordering van het zelfvertrouwen en het zelfbeeld en een stimulans voor een beter begrip voor anderen, waarbij bedoeld wordt op de oriëntatie van de inwoners op gezamenlijke normen en waarden en de sociale banden die men met elkaar onderhoudt. Eerder in dit hoofdstuk zijn de scores van de verschillende theaters op alle stellingen van beleving gepresenteerd, zie tabel 35. Voor deze sectie is echter maar een gedeelte van deze resultaten van belang. De stellingen die betrekking hebben op deze zogenoemde sociale vaardigheden zijn; *'Ik heb dingen geleerd over de maatschappij door deze voorstelling te bezoeken'*, *'Deze voorstelling heeft ervoor gezorgd dat ik me beter kan inleven in andere mensen'*, *'Het verhaal en de mensen in deze voorstelling waren herkenbaar'*, *'Deze voorstelling draagt bij aan mijn algemene ontwikkeling'*, *'Deze voorstelling heeft mij aan het denken gezet'*, *'Deze voorstelling heeft mij in staat gesteld om nieuwe dingen te ontdekken'*.

Deze stellingen zeggen allen iets over de hiervoor genoemde kenmerken. Daarbij zijn de scores op deze stellingen van beleving allen hoog. Een inleving in andere mensen en het leren van nieuwe dingen over de maatschappij kunnen leiden tot een verbetering van de sociale cohesie in de wijken. Daarbij dragen kenmerken als een bijdrage aan de algemene ontwikkeling en de herkenbaarheid bij aan een beter zelfbeeld en welzijn. Uit dit tabel valt dus af te leiden dat een gedeelte van de beoogde effecten van de community arts inderdaad

behaald kunnen worden. Kanttekening hierbij is wel dat deze effecten zich voordoen naar eigen zeggen van de respondenten. We hebben daarmee enkel een subjectief criterium in handen om de sociale effecten van wijktheater of community art in kaart te brengen. Bovendien is de termijn waarop deze ‘effecten’ zijn vastgesteld ultrakort.

Nadat hiermee alle data is geanalyseerd, kunnen er verschillende conclusies worden getrokken en op basis hiervan zal de hoofdvraag worden beantwoord. In het volgende hoofdstuk zal de conclusie dan ook uitgebreid uitgewerkt worden.

5. Conclusie

In dit hoofdstuk wordt er een antwoord geformuleerd op de hoofdvraag: *‘Hoe worden wijktheatervoorstellingen beleefd en gewaardeerd door het publiek?’*. Tevens zal er een conclusie op een hoger abstractieniveau volgen.

5.1 Beleving

Een gedeelte van de conclusie betreft de beleving van het onderzochte publiek. Duidelijk is geworden dat esthetiek en ethiek in de distinctietheorie in een regelrechte lijn tegenover elkaar worden geplaatst. Ook in de kwaliteitsdiscussies op het gebied van de community arts worden dit soort dilemma's aangekaart. De resultaten van dit onderzoek wijzen er echter op dat meerdere soorten belevingen naast elkaar kunnen bestaan. Gebleken is dat verschillende soorten stellingen van beleving die vanuit de theorie als uitersten van elkaar worden gezien, tegelijkertijd van toepassing zijn op de ervaringen van het publiek. Het ene type beleving sluit niet per se de andere soorten ervaringen uit. Er kan namelijk sprake zijn van een esthetische ervaring binnen het wijktheater, terwijl de voorstellingen op het zelfde moment ook de meer emotionele elementen kunnen overbrengen op het publiek. De uitkomsten passen in dit geval dus beter bij het idee dat de kunstwereld niet losgekoppeld moet worden van het alledaagse (vgl. Dewey, 1934).

In het geval van de Rotterdamse Wijktheater is gebleken dat er een onderscheid gemaakt kan worden tussen twee typen belevingen. Aan de ene kant staat de beleving van het cognitieve en de andere categorie wordt getypeerd door een beleving van de expressie en het escapisme. Bovendien hangen deze typen belevingen goed met elkaar samen, wat nogmaals bevestigt dat er minder nadruk gelegd hoeft te worden op de keuze tussen het een of het ander binnen de community arts.

Verder is naar voren gekomen dat er ondanks de nauwe samenwerking van het Rotterdams Wijktheater en het Theater Zuidplein ook enkele verschillen zijn tussen de theaters. Zo blijkt uit de antwoorden van het publiek van het Theater Zuidplein dat zij een duidelijk onderscheid maken tussen drie verschillende soort belevingen. In tegenstelling tot het RWT ziet dit publiek de beleving van het expressieve en het escapisme als twee verschillende aspecten. Er bestaat in dit geval echter geen samenhang tussen de cognitie en het escapisme. Hieruit kan afgeleid worden dat er bij het wijktheaterpubliek meerdere soorten belevenissen naast elkaar bestaan. Ook wijst dit gegeven erop dat de twee theaters ondanks de samenwerking niet over één kam geschoren mogen worden.

De verschillen zijn echter groter tussen het Rotterdams Wijktheater en de Rotterdamse Schouwburg. Gebleken is dat de expressie meer geïntegreerd zit in de beleving van het schouwburgpubliek. De beleving van het expressieve vormt op zichzelf dus geen aparte categorie en is verweven met andere kenmerken. Duidelijk is wel dat de cognitieve beleving apart wordt gezien van de rest. Daarnaast blijkt op basis van een onderscheid tussen de cognitieve, expressie en het escapisme uit de resultaten van de schouwburg dat alleen de cognitieve beleving en de expressieve beleving positief met elkaar samenhangen.

Het wijktheaterpubliek maakt dus wel een duidelijk onderscheid tussen verschillende soorten belevenissen, maar kan deze op hetzelfde moment ervaren. Dit suggereert dat het publiek van het wijktheater een veelzijdige beleving heeft in vergelijking met het wat meer reguliere theaterpubliek. Daarentegen is het zo dat dit onderscheid niet gemaakt wordt door het schouwburgpubliek, voor hen zijn de hiervoor genoemde categorieën geïntegreerd in een andersoortige beleving.

De publieken van het Rotterdams Wijktheater en het Theater Zuidplein beleven het escapisme het meest. Bij het schouwburgpubliek komt de expressieve beleving het vaakst voor. De cognitieve beleving komt bij alle drie de theaters het minst voor, maar het Rotterdam Wijktheater scoort hierop, ook na controle voor de publiekssamenstelling, het hoogst. Dit past niet binnen de distinctietheorie van Bourdieu, die inhoudt dat de 'lagere' klassen kunstwerken in tegenstelling tot de 'hogere' klassen meer waarderen op basis van de opgeroepen emoties en minder op basis van cognitieve verrijking.

5.2 Waardering

Om iets te kunnen zeggen over de beleefde kwaliteit van de voorstellingen, wordt er aandacht besteed aan de waardering van het theaterpubliek. Dit gedeelte heeft betrekking op de waardering van de bezochte voorstellingen en het theater in het algemeen. Op deze manier wordt duidelijk in hoeverre sociale en artistieke kenmerken van het wijktheater worden gewaardeerd door het publiek en hoe dit samenhangt met hun ideeën en verwachtingen omtrent theatervoorstellingen.

Over het algemeen heeft het publiek de bezochte voorstellingen erg gewaardeerd. Gebleken is dat de rapportcijfers van alle opvoeringen dicht bij elkaar liggen. Hieruit volgt dan ook dat met het oog op de mate van waardering weinig verschil zit tussen het wijktheater- en het schouwburgpubliek. Dit suggereert gedeeltelijk dat de beleving van kwaliteit bij de bezoekers van het wijktheater afwijkt van die van de schouwburg. Hoewel zij een

anderssoortige beleving hebben, hechten zij ongeveer dezelfde waarde aan de voorstellingen die ze hebben bezocht. Uit de rapportcijfers van het wijktheaterpubliek kan tevens geconcludeerd worden dat er door de hoge mate van waardering een zekere positieve kwaliteit wordt ontleend aan de voorstellingen van het wijktheater. In het volgende paragraaf zal verder uitgewijd worden over het begrip kwaliteit.

Vaak worden mechanismen als emotie of identificatie als nogal ‘laag’ beschouwd bij kunstwaardering, maar dit is volgens de resultaten echter niet strijdig met esthetica. Net als bij de beleving van het publiek is naar voren gekomen dat elementen die theoretisch nogal ver van elkaar af lijken te staan, tegelijkertijd gewaardeerd kunnen worden. Verschillende aspecten binnen een voorstelling hoeven niet in contrast met elkaar te staan wat de waardering ervan betreft. Gebleken is dat de drie overkoepelende categorieën die gewaardeerd kunnen worden, de educatie/ontdekking, het escapisme en het realistische/associatieve, allen een samenhang met elkaar vertonen. Dit is het geval bij zowel het Rotterdams Wijktheater, het Theater Zuidplein als de Rotterdamse Schouwburg. Enkele elementen worden echter net iets meer gewaardeerd door het ene theater dan het andere, dus kleine verschillen doen zich wel voor. Duidelijk is dus dat hoewel verschillende elementen gewaardeerd worden door de toeschouwers van de afzonderlijke theaters, deze waarde op hetzelfde moment erg hoog is bij het totale publiek.

De score van de Rotterdamse Schouwburg op de schaal die wijst op een waardering van het realisme en de associatie vertoont wel een groot verschil met zowel het Rotterdams Wijktheater als het Theater Zuidplein. De Rotterdamse Schouwburg scoort hier namelijk het laagst op. De associatie met de werkelijkheid is voor het schouwburgpubliek dus minder van belang. Hier komt dus de theoretische verwachting naar voren dat kunst bij het schouwburgpubliek minder herkenbaar hoeft te zijn of aan te sluiten op het dagelijks leven, hetgeen aansluit bij een meer elitaire of traditionele kunstopvatting die we inderdaad bij het schouwburgpubliek zouden verwachten. Op dit punt lijkt de gebruikte theorie dus in het gelijk te worden gesteld.

5.3 Sociale componenten

Dit deelonderwerp vloeit voort uit de theorieën over de community arts (Gielen, 2011; Ranshuysen, 2010; Trienekens, 2006). In aanvulling op diverse onderzoeken die gedaan zijn naar de mate waarin community art sociale vaardigheden bevordert was doel om te ontdekken of de voorstellingen van het wijktheater daadwerkelijk bijdragen aan deze vaardigheden of inzichten in het dagelijks leven. Dit gedeelte heeft dan ook betrekking op de sociale

componenten van de beleving van het publiek. Er zijn inderdaad verbanden te vinden tussen de ervaringen van de bezoekers en hun sociale vaardigheden, althans zo beweren de bezoekers zelf. Gebleken is dat het publiek naar aanleiding van de voorstellingen dingen over de maatschappij heeft geleerd en zich beter kan inleven in anderen. Daarnaast zijn ze van mening dat het verhaal en de mensen in de voorstellingen herkenbaar waren en dat deze ze zowel aan het denken hebben gezet als een bijdrage heeft geleverd aan hun algemene ontwikkeling. Deze specifieke ervaringen kunnen leiden tot een verbetering van de sociale cohesie in de wijken en een beter zelfbeeld en welzijn van de bewoners. De scores van het wijktheater op de stellingen die dit aanduiden zijn allen hoger dan die van het schouwburgpubliek. Uit de resultaten valt dus af te leiden dat een gedeelte van de beoogde effecten van de community arts inderdaad behaald zou kunnen worden. Daarbij komt dat dit in mindere mate het geval is via de schouwburg.

5.4 Kwaliteit

Met behulp van de uitwerking van de deelconclusies betreffende de beleving en waardering van het publiek en de sociale componenten van een voorstelling, kan er een conclusie getrokken worden over de kwaliteit van wijktheatervoorstellingen.

Duidelijk is geworden in hoeverre sociale en artistieke kenmerken van het wijktheater worden waargenomen en gewaardeerd door het publiek en hoe dit samenhangt met hun ideeën en verwachtingen omtrent theatervoorstellingen. Hieruit kan afgeleid worden dat het publiek de voorstelling van een bepaald kwaliteitsniveau vindt. Gebleken is dat esthetische kwaliteiten niet zijn voorbehouden aan traditionele highbrow kunstvormen. In het wijktheater als culturele omgeving kan tevens een esthetische ervaring opgeroepen worden. Daarbij is duidelijk geworden dat artistieke en sociale doelstellingen elkaar niet in de weg hoeven te zitten zoals in culturele kringen soms wordt gevreesd. Er moet in dit geval dus niet gesproken worden in termen van ‘hoog’ en ‘laag’, maar van een publiek dat meerdere verschillende soorten belevissen kan combineren en waarderen.

Gebleken is dat er inderdaad sprake is van de eerder geformuleerde ontwikkelingsfasen van Parsons (1987). Het is echter zo dat er op basis van de beleving en waardering van het publiek naar voren is gekomen dat verschillende fasen met elkaar gecombineerd worden. Het oordeel van de toeschouwers bevindt zich niet enkel op een bepaald punt binnen het ontwikkelingsstadium, maar combineert uiteenlopende elementen die door Parsons bij verschillende fasen gedacht werden. De resultaten van het onderzoek geven dan ook weer dat het wijktheaterpubliek een breed arsenaal aan beoordelingscriteria ter beschikking heeft.

Over de vergelijking met het traditionelere type theater vallen interessante uitspraken te doen. Gebleken is dat de beleving van het publiek van het wijktheater verschilt met die van het schouwburgpubliek. Daarbij waarden de publieksgroepen van deze typen theaters meerdere, voor hen verschillende, aspecten tegelijkertijd. Ondanks het feit dat de ene groep in vergelijking met de andere net iets meer waarde hecht aan een specifiek aspect van de voorstelling, verschilt het eindoordeel niet veel van elkaar. Beiden hechten ze een enorme waarde aan het type voorstelling dat ze bijwonen en halen ze hier dus een zekere kwaliteit uit.

Het kwaliteitscriterium is in deze thesis gelegd bij wat theater teweeg brengt in de zaal, niet bij intrinsieke kenmerken van een voorstelling die door critici min of meer objectief als kunst of niet-kunst zouden kunnen worden aangeduid. Het esthetische gehalte van de beleving dat is gebleken uit de reacties van het wijktheaterpubliek, geeft aan dat hun kwaliteitsbeleving anders is dan die van de wat meer reguliere theaters. Dat wil zeggen dat zij in vergelijking met het reguliere theaterpubliek kwaliteit afleiden uit andere elementen, waaronder de associatie met de werkelijkheid. Tegelijk is opgevallen dat wijktheaterpubliek vaak minstens zoveel aandacht heeft voor vorm en de in een voorstelling verpakte ideeën als het schouwburgpubliek, dat ze aangeven veel te leren van de voorstellingen en dat ze er emotioneel door geraakt worden. De analyses wijzen er daarom bepaald niet op dat wijktheaterpubliek een minder esthetische ervaring zou hebben dan schouwburgpubliek.

6. Discussie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden diverse aspecten van het onderzoek uitgelicht, zodat in een reflectie duidelijk wordt wat verbeterd kan worden. Vervolgens worden op basis hiervan aanbevelingen gedaan voor verder wetenschappelijk onderzoek.

6.1 Reflectie

Dit onderzoek heeft vorm gekregen aan de hand van een kwantitatieve methode van dataverzameling, namelijk de verspreiding van enquêtes. Wegens het beperkte tijdsbestek is het niet mogelijk geweest om kwalitatieve methoden van dataverzameling te hanteren. Duidelijk is dus wel geworden hoe het publiek de theatervoorstellingen heeft beleefd en gewaardeerd, maar de vraag is echter of er nog meer categorieën die niet behandeld zijn, onderscheiden kunnen worden. Nu is het zo dat de toeschouwers zijn ingedeeld in groepen met een beperkt aantal typen beleving en soorten waardering, maar met behulp van een kwalitatieve analyse zou het mogelijk geweest zijn om deze categorieën aan te vullen. Een combinatie van zowel kwantitatieve als kwalitatieve vormen van onderzoeksmethoden zou kunnen leiden tot meer volledige resultaten. Een voorbeeld van een aanvullende methode van dataverzameling is het houden van enkele interviews. Op deze manier zouden de respondenten gedetailleerd kunnen aangeven wat voor hen tijdens de ervaring het meest gedenkwaardig is geweest. Daarbij is het met deze aanvullende methode mogelijk om motivaties en diepere gedachten te achterhalen. Er zal hierbij wel rekening gehouden moeten worden met het feit dat deze methode meer tijd in beslag neemt.

Een volgend aspect dat verbeterd zou kunnen worden, is het type voorstellingen dat de toeschouwers hebben bijgewoond. Een betere vergelijking tussen de theaters zal mogelijk zijn, indien de genres van de voorstellingen op elkaar afgestemd zijn. In dit geval zijn er zoveel mogelijk verschillende typen producties geselecteerd om een generaliseerbare conclusie te kunnen formuleren. Meerdere met elkaar vergelijkbare voorstellingen leiden echter tot een meer robuuste conclusie. In aanvulling hierop zou het ook gunstiger zijn om meerdere voorstellingen te selecteren voor het onderzoek. Dit leidt tot meer data en een betere validiteit van het onderzoek. Met name bij de schouwburg, waarvoor slechts twee voorstellingen konden worden geselecteerd, moeten we rekening houden met de beperkte generaliseerbaarheid van de resultaten.

Een andere manier om dit resultaat te behalen, is het ondervragen van een groter aantal bezoekers van meerdere theaters. Door meer vragenlijsten te verspreiden, wordt een groter en

gevarieerder gedeelte van de bevolking bij het onderzoek betrokken. Groepen met een verschillende culturele achtergrond hoeven dan niet samengevoegd te worden ten behoeve van de analyses. Deze kunnen dan in tegenstelling tot in dit onderzoek elk afzonderlijk beschouwd worden.

6.2 Aanbevelingen vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft betrekking op beleving en waardering van het wijktheater als vorm van de community arts. Aanvullende studies die hierin besproken zijn, beschouwen de community arts in zijn geheel en daarbij de beoogde doelen en effecten ervan. Tevens wordt er nadruk gelegd op de afweging tussen de artistieke en sociale doeleinden van deze kunstvorm. Het kwaliteitsbegrip maakt dan ook deel uit van de discussies rondom de community arts. Dit onderzoek heeft getracht de kwaliteit van deze vorm van kunst af te leiden uit de beleving en waardering van het publiek zelf. Aanvullende studies zouden hieraan kunnen bijdragen door naar deze kenmerken te kijken van andere vormen van community arts. Het kwaliteitscriterium op basis van de intrinsieke kenmerken van een project die door critici als kunst of niet-kunst zouden kunnen worden aangeduid, zal dan buiten beschouwing gelaten moeten worden. Er zal dan gekeken moeten worden naar de kwaliteit die de deelnemers uit een dergelijk project halen. Nu is het zo dat er constant naar redenen gezocht wordt om de community arts te legitimeren. Duidelijk zal moeten worden dat de beoogde doelen die betrekking hebben op het verbeteren van het sociale klimaat niet ten koste gaan van de artistieke kwaliteit. De aandacht zal verschoven moeten worden naar het denken over de community arts in termen van een veelzijdige kunstvorm.

Omdat een actieve deelname van het publiek aan het theater een aspect is wat niet bij het regulier theater voorkomt, zou er in een vervolgonderzoek gekeken kunnen worden naar hoe de resultaten van dit onderzoek verschillen van wat actieve deelname aan community arts teweeg brengt bij mensen.

Verder kan dit onderzoek uitgebreid worden door een vergelijking te maken tussen de verschillende vormen van community art. Specifieke verschillen tussen de beleving van het publiek zullen dan naar voren komen. Zo kan er gelet worden op de kunstvormen onderling en hoeven de vormen van de community arts niet over één kam geschoren te worden. Duidelijk zal worden of deze typen van community arts ook op een andere manier gewaardeerd worden.

Een andere variant van deze studie zou een onderzoek kunnen zijn dat zich richt op een vergelijking tussen wijktheaters onderling. Er zou gekeken kunnen worden naar een aantal

wijktheaters in verschillende steden om te zien hoe de beleving van het publiek zich tot elkaar verhoudt. Naar voren zou kunnen komen welke gehanteerde methoden de beste resultaten voortbrengen en gevolg hiervan zou kunnen zijn dat de wijktheaters zich hierdoor verder ontwikkelen. Dit onderzoek vond significante verschillen tussen het Rotterdams Wijktheater en Theater Zuidplein, maar was er niet op gericht om deze verschillen te interpreteren. Voor het optimaliseren van het aanbod is een dergelijke systematische vergelijking tussen community art projecten of –voorstellingen echter zeer waardevol.

Verder zou vervolgonderzoek zich kunnen richten op een specifieke leeftijds- of bevolkingsgroep. Opinions van respondenten die tot verschillende etnische groepen behoren, kunnen ook variaties vertonen aangezien er in elke cultuur andere normen en waarden gelden. Hierdoor zullen wijktheaters de mogelijkheid hebben om hun werkwijze aan te passen met het oog op deze verschillen tussen groepen. Op deze manier zou er meer bereikt kunnen worden binnen de verschillende wijken.

Bibliografie

- Alexander, V. D. 2006. *Sociology of the arts: Exploring fine and popular forms*. Malden Blackwell Publishing.
- Andringa, E. 1996. Effects of 'narrative distance' on readers' emotional involvement and response. *Poetics* 23, 6, 431-452.
- Baarda, D. B. & Goede, M. P. M. de. 2006. *Basisboek methoden en technieken: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwantitatief onderzoek*. Wolters-Noordhoff.
- Boeije, H., 't Hart, H. & Hox, J. 2009. *Onderzoeksmethoden*. Boom Lemma uitgevers.
- Bourdieu, P. 1984. *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press
- Bours, J. & Hautvast, M. 2006. *Community theatre methodiek: een praktische handleiding ontwikkeld door Stut theater*. Utrecht: Stut Theater.
- Dewey, J. 1934. *Art as Experience*. In: Boydston, J. A. (ed.) 1996. *The Later Works of John Dewey (1925-1953)*. Illinois, X.
- Eijck, K. van., Bree, L. van. & Derickx, K. 2010. *Op zoek naar de nieuwe bezoeker*. In: Jaarboek Actieve Cultuurparticipatie 2011. Utrecht: Fonds voor Cultuurparticipatie.
- Eijck, K van & Lievens, J. 2008. Cultural omnivorousness as a combination of highbrow, pop, and folk elements: The relation between taste patterns and attitudes concerning social integration. *Poetics* 36, 217-242.
- Gielen, P. 2011. Mapping community art. In: De Bruyne, P. & Gielen, P. (eds.). *Community Art: The politics of trespassing*. Amsterdam: Antennae/Valiz, 16-33.
- Konijn, E. A. 1999. Spotlight on spectators: Emotions in the theater. *Discourse Processes* 28, 2, 169-194.
- Ollivier, M. 2008. Modes of openness to cultural diversity: Humanist, populist, practical, and indifferent. *Poetics* 36, 2-3, 120-147

Park, S. 1993. *An aesthetics of the popular arts: An approach to the popular arts from the aesthetic point of view*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Parsons, M. J. 1987. Talk about a painting: A cognitive developmental analysis. *Journal of Aesthetic Education* 21, 1, 37-55.

Pine, B. J. & Gilmore, J. H. 1999. *The experience economy*. Boston: Harvard Business School Press.

Ranshuysen, L. 2010. *Lagere drempels en nieuw publiek. De effecten van community art*. Amsterdam: Boekmanstichting.

Tönnies, F. 1935. *Gemeinschaft und gesellschaft: Grundbegriffen der reinen soziologie*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft,

Trienekens, S. 2006. *Kunst en sociaal engagement: Een analyse van de relatie tussen kunst, de wijk en de gemeenschap*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland

Internetbronnen:

Borrupt, T. 2003. *Creative organizations: Putting culture to work in community development*. <http://www.communityarts.net/readingroom/archive/54borrupt.php>.

Cultuur in beeld. 2012. *Publieksoriëntatie*.

http://www.cultuurinbeeld2012.nl/upload/CIB2012_programmaboekje_DEF_printversie.pdf.

Cultuurnetwerk. Community arts.

http://www.cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/amateurkunst/community_arts.html.

Geraadpleegd 19 maart 2013.

Hart, J. de., Knol, F., Waal, C. de. & Roes, T. 2002. *Zekere banden. Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. www.scp.nl/dsresource?objectid=21104&type=org

Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap. 2011. *Meer dan kwaliteit, een nieuwe visie op cultuurbeleid*. <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kunst-en-cultuur/documenten-en-publicaties/notas/2011/06/10/meer-dan-kwaliteit-een-nieuwe-visie-op-cultuurbeleid.html>.

Geraadpleegd 22 maart 2013.

Rotterdamse Schouwburg. Missie.

http://www.rotterdamseschouwburg.nl/informatie/Rotterdamse_Schouwburg/. Geraadpleegd 22 februari 2013.

Rotterdams Wijktheater. Werkwijze.

<http://www.rotterdamswijktheater.nl/pagina/werkwijze/5>. Geraadpleegd 15 februari 2013.

Scart. Info community arts. <http://www.communityart.nl/ca.htm>. Geraadpleegd 19 maart 2013.

Theater Zuidplein. Over Theater Zuidplein. <http://www.theaterzuidplein.nl/page/missie>. Geraadpleegd 20 februari 2013.

Bijlagen

Bijlage 1: Enquête

Beste heer/mevrouw,

Deze vragenlijst gaat de voorstelling die u zonet in dit theater heeft bezocht. We zijn geïnteresseerd in uw mening over deze voorstelling van *[naam theater]*. Op deze manier wil *[naam theater]* meer te weten komen over wat u van de voorstellingen vindt.

We stellen eerst wat vragen over deze voorstelling, daarna over het theater in het algemeen en over uzelf.

Uw bijdrage aan dit onderzoek is voor *[naam theater]* erg belangrijk. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 7 minuten.

Het invullen van de vragenlijst werkt als volgt: kruis het antwoord aan dat het meest bij u past. Er zijn geen ‘goede’ of ‘foute’ antwoorden. Het gaat om uw persoonlijke mening of smaak.

Er zal vertrouwelijk worden omgaan met de gegevens. Dat wil zeggen dat de resultaten van dit onderzoek anoniem worden verwerkt.

Alvast bedankt voor uw medewerking!

Vragenlijst

1. *Op deze pagina vindt u 14 stellingen over de voorstelling van [naam theater] die u net heeft gezien. Kunt u aankruisen in welke mate u het met elk van deze stellingen eens bent?*

Stelling:	Ze er mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Ze er mee eens	Weet niet
1. Deze voorstelling maakte me aan het lachen.						
2. Deze voorstelling heeft mij ontroerd.						
3. Ik heb dingen over mezelf geleerd door deze voorstelling te bezoeken.						
4. Ik heb dingen geleerd over de maatschappij door deze voorstelling te bezoeken.						
5. Deze voorstelling bracht het verhaal op een mooie manier.						
6. Deze voorstelling heeft ervoor gezorgd dat ik me beter kan inleven in andere mensen.						
7. Ik heb plezier gehad met deze voorstelling.						
8. Het verhaal en de mensen in deze voorstelling waren herkenbaar.						

9. Deze voorstelling draagt bij aan mijn algemene ontwikkeling.						
10. Ik heb mij lekker kunnen ontspannen tijdens deze voorstelling.						
11. Deze voorstelling heeft mij van het begin tot het eind weten te boeien.						
12. Deze voorstelling heeft mij aan het denken gezet.						
13. Deze voorstelling heeft mij in staat gesteld om nieuwe dingen te ontdekken.						
14. Er zat een diepere betekenis in deze voorstelling.						

2. Als u deze voorstelling een rapportcijfer mocht geven van 1 (heel slecht) tot 10 (heel goed), welk cijfer zou u dan geven?

- Ik geef een:.....

3. *Hieronder vindt u een lijst met woorden of beschrijvingen die mensen kunnen gebruiken om aan te geven wat ze belangrijk vinden aan theater. Ook als u nooit eerder naar het theater bent geweest, kunt u aangeven hoe goed deze woorden passen bij wat u belangrijk zou vinden aan een theatervoorstelling. Wilt u per woord aangeven in hoeverre u dit zelf belangrijk vindt bij theater in het algemeen?*

Woord(en):	Ze er onbe- langrijk	Onbe- langrijk	Neutraal	Belang- rijk	Ze er belangrijk	Weet niet
1. Gezelligheid						
2. Goede acteurs						
3. Te begrijpen						
4. Leerzaam						
5. Er even uit zijn						
6. Herkenbaar						
7. Mooi om naar te kijken						
8. Rustgevend						
9. Net echt						
10. Verassend						

11. Samen zijn met anderen						
12. Levensles						
13. Plezier						
14. Kritiek op de wereld						
15. Vertellen van een mooi verhaal						
16. Lekker in mijn vel zitten						
17. Origineel						
18. Emotioneel						
19. Interessante ideeën opdoen						
20. Dagelijkse zorgen vergeten						
21. Nieuwe kijk op de wereld						

De laatste vragen gaan over u zelf.

4. Bent u:

- Man
- Vrouw

5. Hoe oud bent u?

..... jaar oud

6. In welke stad of dorp woont u?

.....

7. In welk land bent u geboren?

.....

8. In welk land is uw vader geboren?

.....

9. In welk land is uw moeder geboren?

.....

10. Bent u/ voelt u zich het meest (zet een cirkel om het juiste antwoord):

- Turks
- Marokkaans
- Surinaams
- Antilliaans
- Kaapverdiaans
- Nederlands
- Anders, namelijk

11. Wat is de hoogste opleiding die u heeft afgerond?

- Geen
- Lager onderwijs (basisonderwijs)
- Lager beroepsonderwijs (lbo, lts, ito, huishoudschool)
- Middelbaar algemeen onderwijs (vmbo, mavo, ulo, mulo, ivo)
- Middelbaar beroepsonderwijs (mbo, mts, meao, mhno, inas, mis)
- Voortgezet algemeen onderwijs (gymnasium, vwo, havo, mms, hbs)
- Hoger beroepsonderwijs (HBO, hts, heao)
- Wetenschappelijk onderwijs (universiteit: BA, MA, doctoraal)

12. Wat doet u op dit moment?

- Ik ben student/scholier
- Ik verricht betaald werk
- Ik verricht geen betaald werk en ook niet werkzoekend
- Ik ben werkloos/werkzoekend
- Ik ben met pensioen/vut
- Ik ben arbeidsongeschikt
- Anders, namelijk

13. Heeft u wel eens vaker een voorstelling van [*naam theater*] bezocht? Zo ja, hoe vaak?

- Nee, ik ben hier nog niet eerder geweest
- Ja, minder dan 1 keer per jaar
- Ja, 1-2 keer per jaar
- Ja, 3-6 keer per jaar
- Ja, 7 keer per jaar of meer

14. Heeft u wel eens vaker een voorstelling van een andere gezelschap bezocht? Zo ja, hoe vaak?

- Nee, ik ben nog nooit naar een andere theatervoorstelling geweest
- Ja, minder dan 1 keer per jaar
- Ja, 1-2 keer per jaar
- Ja, 3-6 keer per jaar
- Ja, 7 keer per jaar of meer

Hartelijk dank voor uw deelname aan de enquête.

Bijlage 1: Aanvullende tabel(len)

Tabel 34: Factor analyse termen waardering

Term	Factor				
	1	2	3	4	5
Origineel	,768	,022	-,055	-,018	,205
Verassend	,747	,092	-,014	,024	,246
Nieuwe kijk op de wereld	,667	,104	,137	,341	-,110
Kritiek op de wereld	,587	-,025	,348	,378	-,033
Levensles	,585	,155	,477	,299	-,063
Plezier	,252	,635	,043	-,126	,295
Samen zijn met anderen	,044	,606	,234	,278	,032
Gezelligheid	-,017	,606	,290	-,049	,205
Dagelijkse zorgen vergeten	,223	,598	-,152	,442	-,035
Lekker in mijn vel zitten	,392	,591	,224	,144	-,055
Er even uit zijn	-,081	,482	,083	-,128	-,076
Net echt	,393	,160	,654	,154	,181
Leerzaam	,554	,105	,625	-,040	,145
Herkenbaar	-,058	,363	,594	,274	,155
Rustgevend	-,050	,369	,583	,231	,092
Interessante ideeën opdoen	,085	,011	,143	,778	,084
Emotioneel	,159	-,013	,153	,731	,141
Vertellen van een mooi verhaal	,259	,310	,231	,348	,286
Goede acteurs	,120	,066	-,081	,119	,749
Te begrijpen	,017	,082	,331	-,115	,622
Mooi om naar te kijken	,102	,003	,138	,245	,505